శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

శ్రీ

పాండవప్రవాసము.

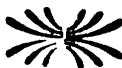
నాటకము.

ఇది

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే

రచింపఁబడినది

మూడవకూర్పు 2000 ప్రతులు.

కాకినాడ:

స్కేప్ అండ్ కో., ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

1915.

 [వెల అణాలు.

ఈనాటకమునందువచ్చు ముఖ్యపాత్రలు.

I వ యంకము.

1 ద్రోణుఁడు
2 పంచపాండవులు
3 ద్రుపదుఁడు

II వ యంకము.

1 బ్రాహ్మణదంపతులు
2 కుంతీదేవి
3 భీముఁడు
4 బకుఁడు
5 హిడింబ

III వ యంకము.

1 భటుఁడు
2 ద్రుపదుఁడు
3 పురోహితుఁడు
4 ధృష్టద్యుమ్నుఁడు
5 దుర్యోధనుఁడు
6 దుశ్శాసనుఁడు
7 కర్ణుఁడు
8 శ్రీకృష్ణుఁడు
9 బలరాముఁడు
10 ద్రౌపది
11 పంచపాండవులు
12 కుంతి

IV వ యంకము

1 విదురుఁడు
2 పంచపాండవులు
3 ధృతరాష్ట్రుఁడు
4 భీష్ముఁడు
5 ద్రోణుఁడు
6 దుర్యోధనుఁడు
7 దుశ్శాసనుఁడు
8 శకుని
9 కర్ణుఁడు
10 వికర్ణుఁడు
11 ప్రాతిగామి
12 ద్రౌపది

V వ యంకము.

1 అర్జునుఁడు
2 ఊర్వశి
3 దాసి
4 ఇంద్రుఁడు

VI వ యంకము.

1 ధౌమ్యులు
2 ద్రౌపది
3 సైంధవుఁడు
4 పంచపాండవులు
5 దాసి

VII వ యంకము.

1 గాయకుఁడు
2 సైరంధ్రి
3 ఉత్తర
4 బృహన్నల
5 ఉత్తరుఁడు
6 గోపాలకుఁడు
7 భీష్ముఁడు
8 ద్రోణుఁడు
9 కృపుఁడు
10 అశ్వత్థామ
11 కర్ణుఁడు
12 దుర్యోధనుఁడు

VIII వ యంకము

1 పంచపాండవులు
2 ఉత్తరుఁడు
3 విరటుఁడు
4 రాయబారి
5 సైరంధ్రి

ఉపోద్ఘాతము.

—:o:—

ఈ పాండవప్రవాసమునందలి కథ, పాండవుల విద్యాభ్యాసము మొదలుకొని విరాటపర్వము తుట్టతుదవఱకును గల యంశములతో నిమిడియున్నది. పూర్వముద్రణమునందలి తప్పులు గొన్ని యిందు సవరింపఁబడినవి కాని మఱికొన్ని యిందునుం గలవు. వానినెల్లఁ జదువరులు జాగరూకులై సవరించుకొనఁ బ్రార్థితులు. ఇందుఁగల ప్రయోగరహస్యములను దెలిసికొనఁజాలక తప్పుగా దలఁతురేని వారు మా సపాశుపతపాండవాశ్వమేధముం జూచినపిమ్మటఁగాని యట్లు తలఁపకుండుటకుఁ బ్రార్థింపఁబడుచున్నారు. కథాంశములు భిన్నభిన్నములైనను గర్తలొకరే యగుటచేఁ జాలవఱకుఁ బ్రయోగములొకతీఁవిధముగా నుండునుగాన నిట్లభ్యర్థించితిమి. పరిశీలకులగు కవులకుఁ బరిశీలకులగు విమర్శకులు దొరకుట బంగారమునకుఁ దావి యబ్బుటవంటిదియని మేమెఱుఁగుదుము. కాని నేటివఱకు మాకాభాగ్యము తటస్థించినదికాదు. కాలమహిమనుబట్టి పండితకవులే కర్మమునెఱుఁగని వారలకు జంకవలసివచ్చుచున్నది, కాకుదంతాలు, అని భట్టోజీదీక్షితులుగారు సిద్ధాంతకౌముదిలోనుదాహరణమీయఁగా దానిం జూచియొకఁడు "దీక్షితులకుఁ దెలుఁగురాదు కాకిదంతాలుగాని కాకుదంతాలేమిటి" అని యాక్షేపించెనఁట? ఇప్పటి మావిమర్శకులెల్ల నిట్టివారుగానే కన్పట్టుచున్నారు. మాపుస్తకములు విమర్శింపక యొకరు మమ్ముదయఁదలఁచి వదలిపెట్టినట్లు పత్రికలో లిఖించుకొన్నారు. ఒకరననేల? వారు శ్రీకాళ్ళకూరి నారాయణపరబ్రహ్మకవిసార్వభౌములుగారు. లేకున్నచో మాగ్రంథములగతియేమగునో సంశయింపవలసినదే. ఏమందురా? ఇంతకుమున్ను బ్రహ్మశ్రీ వేరి కాశీనాథశాస్త్రులవారొకపరి మాగ్రంథము నువిమర్శించిరి. వీరుభయశాస్త్రపారంగతులు, సాహిత్యచక్రవర్తులు. వారివిమర్శనము తుదకేమైనదో వారేనుడువఁగలరు. పిమ్మటఁ బిఠాపురము దర్బారుకవులు వెంకటరామకృష్ణులు విమర్శించిరి. వారివిమర్శనమేమైనదో మాసపాశుపతపాండవాశ్వమేధమే. తెలుపఁగలదు ఇటీవలమఱియొకరెవరో విమర్శించిరి. వేరెందుకుచ్చరింపవలెను. ఆపేరును నావిమర్శనమేమైనదియుఁ మాతృణీకరమువలనఁ దెలిసికొనఁదగు. ఓదుష్కాలమా! ఇకనైనఁ దిరుపతివేంకటేశ్వరుల గ్రంథములను మంచి విమర్శకులపాలుచేయఁ దలఁచుకోలేదా! వారినేల వృథాయాసము పాలుగావించెదవు. వారిగ్రంథముల నేల పెంచెదవు. "నాదయయున్నచో వర్ణమాత్రానభిజ్ఞాతయగు చాఁకలిపుల్లిగాఁడుగూడ కవిసార్వభౌముఁడగు. తిక్కన భారతమంతయు విమర్శించి తప్పులనగలఁ

డు. కావున నొక నమస్కారముఁ గావింపవలసినదే'' యనుచున్నావా! కానిమ్ము. అట్లేని నీకొకనమస్కారముఁ గావించుచున్నాము. అనర్గళకవితాప్రవాహమునం దెచ్చటేని యతి మండూకప్లుతి గావించుట మహాకవులకు సహజప్రమాదమని శ్రీనాథాదికవుల గ్రంథములు పరిశీలించినవారికిఁ దెలియకమానదు. అవియుఁ గవులయజ్ఞానవిలసితములనియు 'నేనుమాత్రమూరకున్నానా దేనికో మున్నువ్రాయుచునేయున్నా'నను సామెతగా మేమును దప్పులు పట్టఁగలిగితిమనియు ననుకొనువారికి మావందనములే ప్రత్యుత్తరములు. అట్టివారికియతియుఁ బ్రాసయుఁ దెలియదనుట యజ్ఞానమో దివ్యజ్ఞానమో పండితులే గ్రహింతురుగాత. ఇందుఁ గలిగిన లేఖకాది ప్రమాదములు సవరించుకొను భారము దయార్ద్రహృదయులగు మాచదువరులకే వదలుచున్నాము.

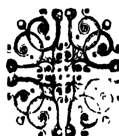
అయ్యలారా!

ఈ పాండవ ప్రవాసమునకు ట్రెయినింగు స్కూల్సు లోయరుక్లాసులకు పఠనీయ గ్రంథముగా నిర్ణయింపఁబడినదగుటచేఁ దృతీయవారముద్రాపణభాగ్యము తటస్థించినది. ద్వితీయముద్రణమునందలి లేఖకాదిప్రమాదము లిందునఁ గొన్ని సవరింపఁబడినను బ్రస్తుతమునందు మఱికొన్ని ప్రమాదములుండకమానవు గాన వానిని సహృదయులు మన్నింతురుగాత.

ఇట్లు

శతావధానులు

తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు.

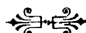

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవ ప్రవాసము.

తిరుపతివేంకటీయము.

నాటకము.

ప్రథమాంకము.

(నాంది)

చ. జయ మెవరిచ్చు నెయ్యదియశంబిడు నేదిసుఖంబొసంగు స
న్నయ మభివృద్ధి చెందుటకునై మతి యొద్దినిగాన మేది దా
నయ మనుగూర్చుఁ బాఠకుల కట్టిన శ్రోతలకున్, బ్రశస్త ము
న్నయ మలభారతంబొసఁగుఁ బంచమవేదము మీ కభీష్టముల్.

[నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించును]

సూత్ర—బావా ? ఇటురమ్మా.

మారి—ఇదె వచ్చితిని.

సూత్ర—మొన్నటి వ్యాసపూర్ణిమనాఁడు మన మొనరించిన పూజాపురస్కారములకు నలరి భారతగురువుగారు మనకిడిన యాశీర్వచనమును నీవును వింటివిగా ?

మారి—వినకేమి ? "పాండుపుత్రులంబోలె మీరును దుర్జయులై నెగడుదురుగాక" యని ప్రీతిపూర్వకముగ నాశీర్వదించిరి.

సూత్ర—తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచింపఁబడిన పాండవప్రవాసముం బ్రదర్శింప నెంచిన మన కేనాఁడు వారి యాశీర్బలమున నెందును గొదువ రానేరదు. కావునఁ బాత్రముల నాయత్తపఱుపుము.

మారి—చిత్తము (నిష్క్రమించును)

సూత్ర—పుణ్యమూర్తులగు నోసభాస్తారులారా !

క. ద్రోణాచార్యుల కనయగు, జాణన్ మద్గురువరేణ్యు స్మరియించి కడు
నాణెముగ నతనిశిష్యుల, పోణిమి మీకిపుడు దృశ్యముగ నొనరింతున్.

(నిష్క్రమించును) (ప్రస్తావన)

[అంతట ద్రోణుఁడును పాండవులును ప్రవేశింతురు]

ధర్మ—చిత్రము తరువాతి సంగతి సెలవిండు.

ద్రోణు—అట్లేని ద్రుపదుఁడును నగ్నివేశ్యునొద్ద సహాధ్యాయులమై చదువుచు నీరక్షీరంబులం బోలె మెలంగుచుండ నొక్కనాఁడు ద్రుపదుండు నన్నుం జూచి,

గీ. "ఏను పాంచాలదేశము నేలునప్పు, డయ్యెడకు నేగుదెంచి మాకడ యుండి
నన్ను నన్బోలె రాజ్యంపు మన్ననలను, నొంది నాకుఁ గృతార్థత నొసఁగవలయు."

అని ప్రార్థించెను.

భీము—అది యుచితమే కదా ?

గీ. పుడమినేలుపులే కడుఁ బూజ్యతములు, గానిలోఁ బరికింప మహానుభావు
లగుచు నట్లుండ సహజాత అధికమిత్రు, లట్టి మిమ్ముఁ బూజించుటకన్నఁ గలదె?

తరువాతి సంగతి సెలవిండు.

ద్రోణు—పదంపడి కొంతకాలమునకు నేను విద్యాసమాప్తిం బొనరించి వివాహంబు చేసికొని పుత్రోదయుండనై ధనార్జనంబునకై పరశురాము నికటమ్మున కరుగుట యయ్యనఘుండు.

క. "ధనమెల్లఁ బంచియిచ్చితి, ననఘులగు యాచకులకు నవనీతల మె
ల్లను గశ్యపునకొసంగితి, నను నేటికిఁ జూడ వచ్చినాఁడవు తపుడా ?

కానిమ్ము మించినదానికేమి ? "నా శరీరంబును నస్త్రమ్ములును నిప్పటికి మిగిలి యున్నయవి. ఇందు నీ కెయ్యది వలయు నదియ పరిగ్రహింపు" మనవుఁడు సంతసించి శస్త్రాస్త్రమ్ము లయ్యనఘునివలనఁ బరిగ్రహించి బాల్యమిత్రుండగు ద్రుపదుని పాలికిం బోయితి ;

అర్జు—(తనలో) ఓహో ! ఇయ్యనఘుఁ డొక్కనాటనే విద్యనభ్యసింపలేదు. తాతం బోలె భార్గవునకుఁ గూడ శుశ్రూష చేసి కొన్నివిశేషములు గ్రహించి యున్నాఁడు. (ప్రకాశము) చిత్రము. తరువాత ద్రుపదుండు కండకావరమున మిమ్ము నెఱుఁగక నిష్ఠురాలాపితం బగు ధనమత్తతం గనఁబడెను గాఁ బోలును.

ద్రోణా—అంతమాత్రముతోఁ జాలించిన నా కింత పట్టుదలయే లేకుండును.

నకు—గురువర్యా! ఇఁక నేమిచేసెను?

ద్రోణా—నన్ను జూచి యొకసక్కెముగా,

గీ. "ఏను మూర్ధాభిషిక్తుండ నీవు పేద బాఁపనయ్యవు మనకెట్లు పొసఁగు మైత్రి?
పరిసరే! పొమ్మ పొమ్మ యాచకుల లక్కు, గాంబు, గనఁ జేసితివి నీగుణంబు దెలిసె"

అని నన్నవమానించెను.

సహా—(కోపముతో)

ఉ. ఇరువుర మేము నన్న లోక యిర్వురు నల్వుర మేకమై సురా
సురు లని నడ్డమైన నలగూని సహాయుఁడు గాఁగ నిల్చినన్
గుణమున నేఁడె ద్రుపదు దోర్బలమున్ హరియించి తెచ్చి యో
గురువర! మీకు దక్షిణగఁ గొంకక యిచ్చెద మింతయేటికిన్.

ధర్మ—గురువర్యా! ఇంతమనుచున్న ధార్తరాష్ట్రులు యుద్ధసన్నద్ధులై యరిగిరిగదా వా
రల కతండు సాధ్యుండు గాకయుండునా!

ద్రోణా—ధర్మనందనా!

ఉ. ద్రుపదుఁ డయోనిసంభవుఁడు దోర్బలమునను నాకు జోడు గాఁ
డపరిమితాస్త్రశస్త్రనిచయమ్ములఁ బెద్దయు నాతనికేతన
ట్టె పరమశూరుఁ డాతని కడింది మగంటిమి కెవ్వరడ్డు? భూ
మిప? మనయర్జునుం డతని మించఁ దనయ్యెఁ బ్రాతఁ గోపఁడే?

అర్జు—(సంతోషముతో) దేశికేంద్రా!

ఉ. కౌరవపక్షులన్ నవఁ గాఁ బవనాత్మజుఁ డగ్రిమంపు నె
క్కొని నభమ్మునన్ రిపులఁ గూల్చఁగ నేను రథమ్మునెక్కి యా
హవమునఁ బార్షతుం గదిసి ప్రాణముతోడన పట్టితెచ్చి మీ
కవమతిఁ జేసినట్టి ఫలమందఁగ దక్షిణగా నొసంగెదన్.

ధర్మ—అర్జునా!

మ. ఘనమున్ రాజ్యము నెందుకిచ్చెఁ? దవకున దైవంబు, పూజ్యుల్ తపో
ధనులు న్మాన్యులు నైన యాచకులకున్ దారిద్ర్యబాధానిగం
జను లౌ పంగులు నంధులౌ జనులకున్ సంగత్వణ శ్రేయునం
మన కాదే? యొకపొట్ట కేమిటికి నిచ్చు న్మేటిసామ్రాజ్యమున్.

కావున నతం డవశ్యమును పండ్రాం డగుట నట్లొనరింపుము గాక.

భీము—అన్నా! తక్కినవారిమా టెట్టులైనను,

క. పితనాఁటనుండియును నొక్క నిమేషము పాయ కొక్క కాయంబై యుం
డిన మిత్రుఁ బాఱ్ఱి నిటుచే, సిన దుర్మార్గునికి నింక సిరి యెటు నిలుచున్.

నకు—గురువరా! నాకుఁ దెలియమి నడుగుచున్నాఁడను. క్షమించి యీసందియముం
దీర్పుము.

మ. బకముం బోలె స్వకుక్షిరక్షణకునై ప్రాజ్యంబు రాజ్యంబుపూ
ను కఠోరాత్మకునిన్ కృతఘ్ను జడునిన్ దుశ్శీలు దుశ్శ్రీకుఁ జం
పక "ప్రాణంబులతోడఁ ద" మ్మనుమఁ బంపం బాడియే? వీఁడు భూ
మికి భారం బగుఁగాదె? యెందుకో యకో మీరిట్లు భాషించుటల్.

ద్రోణు—నాయనా! ఇతఁ డిప్పు డెట్టివాఁడైనను గ్రమముగాఁ గష్టసుఖము లొంటఁ
బట్టి పిదప లోకోపకారి కావచ్చును. కావున మన మితనిం జంపఁదగదు. "లేని
దాతకన్న నున్న లోభి మేలుఁ" గని కదా? పెద్దలు చెప్పుదురు.

అర్జు—గురువరా! ఇఁక నాలస్య మెందులకు? పోవుదము పదుండు. (అందఱును బ
రిక్రమింతురు.)

భీము—(దృష్టినిగిడ్చి) అదిగో కాంపిల్యనగరము. కౌరవసైన్యమెల్ల ద్రుపదుని ధాటికి
నోడి యెట్లు వెనుకకు వచ్చుచున్నదో!

అర్జు—(ద్రోణధర్మజులకు నమస్కరించి) మీరు సమీపమ్మున నె యుండి చూచుచుం
డుఁడు. మేము నల్వురమును జని,

క. మత్తాత్ముఁడైన ద్రుపదుని, నెత్తెఱఁగున నేనిఁ బట్టి యిప్పుడ యిటకున్
దెత్తుము తెచ్చినపై మీ, చిత్తం బెటువచ్చు నట్లు సేయఁగవచ్చున్.

(నలువురు నిష్క్రమింతురు.)

ధర్మ—మహాత్మా! ద్రుపదుం డయోనిజుం డని తాము నుడివితిరిగదా, యెట్టిది యది?

ద్రోణు—మున్నితనితండ్రియగు పృషతుండు తపంబొనర్చుచుతఱి నొక్కనాఁ డన్నికట
మ్మున మేనక యను నచ్చర కుసుమాపచయంబు సలుపుచున్న నద్దానిం గాంచి
పరవశుం డగుటయు, నతనికి ధైర్యంబు నిలువదయ్యె. అమోఘవీర్యుం డగుటనతని
తేజం బిట్లు పరిణమించె.

ధర్మ—(దృష్టినిగిడ్చి) అదిగో! సమర మెట్లు ప్రవర్తిల్లుచున్నదో చిత్తగింపుఁడు.

ద్రోణు—(చూచి) వత్సా! నేను ద్రుపదునిం గూర్చి యేమిచెప్పితిని?

చ. అతఁ డెటువంటివారలను నాహవమందున లెక్క సేయఁ డ
ప్రతిహతవిక్రముండు మనపార్థుఁడు న్నిగిడించుచున్న యా

శితశరవర్షమే యతనిచేత వచించెదు నైననేమి ని
ర్జితు నొనరించి తెచ్చు మనకీ్రిడి యకుంఠిత విక్రమున్మనన్.

(తెరలోc బెద్దకలకలము.)

ధర్మ—(విని) గురువరా! ఏమి యీ హాహారవ మింత విపరీతముగా వినవచ్చుచున్నది?

ద్రోణు—హాహారవమున కేమున్నది? దు్రపదుని యరదముపైకి సింగంబువలె లంఘించి మనయర్జునుం డతని నొడిసి పట్టి తనయరదమునకుc గట్టుచున్నాcడు.

ధర్మ—(చూచి) అతిశీఘ్రగమనమ్మున నిచ్చటికే తీసికొనివచ్చుచున్నాcడు.

[అంత ద్రుపదసహితముగా నర్జునుcడు ప్రవేశించును.]

అర్జు—(నమస్కరించి) గురువరా! ఇదిగో దక్షిణ, పరిగ్రహించి యాశీర్వదింపుcడు.

ద్రోణు—(ద్రుపదుంజూచి ఎకసక్కెముగా)

ఆ. వె. పేదపాఱుc డెవcడో పెద్దరాజెవ్వడో, యిప్పుడైన నీకు నెఱుకపడెనె?
రాజ్యమేలు టుడిగి రాcజన్నె? రిక్తుల, మైనమిమ్ముc జూడ నోనరేంద్ర.

ద్రుప—(తలవంచుకొని యూరకుండును)

ద్రోణు—అర్జునా! ఇతని కీబంధనములు విప్పుము.

అర్జు—చిత్తము. (అట్లొనరించును)

ద్రోణు—ఓయి! పాంచాలభూపాల!

కం. నినుc జంటిపిల్లనికి గో, వు నొసంగెద నంచుc జూడcబూనితి నీదౌ
ధనగర్వము నా కిమ్మ్యెడ, నొనరించె నఖండ మైనయోగము కంటే.

సమస్తధర్మవేదియు నఖండ ప్రజ్ఞాధురంధరుండును రాజకులైకభూషణుండును నగు భీష్ముండున్నవాc డని యెఱిగియు నిన్నుం జూడ నచ్చుట నాతప్పిదమే కాని నీతప్పిద మిందు లేశమును లేదు. ఇcక నీయిచ్చం జనుము.

ద్రుప—(తనలో) అన్నా! బ్రాహ్మణప్రభావ మెంతదుర్జయ మైనది. వీరల కీర్తిశక్తి తపంబువలనం గదా! కలిగె. నేనును నట్టితపం బొనరించి యెట్టులేని నితని జయించి యీయవమానముం బాపుకొందుcగాక. (నిష్క్రమించును.)

ధర్మ—గురువరా!

తే. గీ. కష్టపడి కట్టి తెప్పించి కడకునింత, వైళమే యీతనిని విడువంగవలెనె
వృద్ధరాజులకేనిc జూపింపవలదె?, యింతమెత్తని హృదయమే లెందుc జూడ.

ద్రోణు—తండ్రీ ధర్మనందన!

కం. అవనీసురులకుఁ గోపము, దవులంగాఁ జనదొకంటఁ దవిలిన నోకజా
మఃధిగఁ బోనలె నటుగా, క వివేకపుఁగోప మొందు నతఁ డంత్యజుఁడౌ.

అర్జు—అరుగో, అన్నయును, గఃలును మన సైన్యములును నిటువచ్చుచున్నవి.
ఇఁక మనము గూడ వారిఁ గలసికొని పురమ్మున కరుగుదము. (నిష్క్రమింతురు)

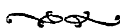
గద్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం
బగు పాండవప్రవాసమ్మునఁ
బ్రథమాంకము.

పాండవప్రవాసము.

ద్వితీయాంకము.

[అంత నిర్వ్యయబ్రాహ్మణదంపతులు ప్రవేశింతురు]

భార్య—నాథా! నేనుండఁగా మీ రా యసురుని కాహారం బగుట న్యాయము కాదు. అందులకై నే నరిగెద. నామనవి విని నన్ననుగ్రహింపుఁడు.

భర్త—(విచారముతో)

తే. గీ. అగ్నిసాక్షిగఁ బెండిలి యైనయట్టి, పరమసాధ్విని సంతానవతిని నిన్ను
నసురకాహారముగఁ బంపి యసువుల నరక, మనుభవించుటకన్న నియ్యదియ మేలు.

భార్య—నాథా! మీ రట్లు సంశయింపవలదు. భార్య సంతానార్థముగా నేర్పడినది. అట్టిఫలము నావలన నిదివఱకే కలిగినది. నన్ను వానికై యర్పించి కొమరునిం గొమార్తెను రక్షించుకొనుఁడు.

భర్త—అకటా! నే నీపలుకులు వినఁజాలను. ఓహో! దైవమా!

గీ. నరుల భక్షించునట్టి దుర్ణయుహిడింబు, సమయఁగాఁజేసెనఁట కదా శౌర్యధుర్యుఁ
డెవ్వఁడో యొక్కరుఁడు లోకైకవీరుఁ, డతని నివ్వానిఁ జంప నీవనుపరాదె?

భార్య—ఆహా! ఆమహానుభావునిఁ గన్నతల్లి యెంతపుణ్యాత్మురాలో కదా! ఎల్లకాలము నామె కడుపు చల్లనై వర్ధిల్లుఁగాక.

[బ్రాహ్మణస్త్రీవేషముతోఁ గుంతి ప్రవేశించును]

కుంతి—అమ్మా! మీ రెందులకో యిట్లు విచారించుచున్నారు. వినఁగా వినఁగా మీయాపద తెఱంగు నాకు స్పష్టపడినది. మీదంపతులుఁగాని మీకొమరుఁడుగాని కొమరితగాని యామ్రిక్కడిరక్కసుని కాహారముగఁ బోనక్కరలేదు. నాయైదుగురుకొమరులలో నొక్కరునిం బంపెద. మీరు స్వస్థతం జెందుఁడు.

భర్త—అక్కటా! ఎంతమాట వినవలసివచ్చినది.

గీ. అన్నవస్త్రమ్ములకు లేక యానదేఁగుచు, నతిథులై మద్గృహమ్మున నడఁగియున్న
మీకు నపకృతిఁ గల్పించి మేను నెంచి, బ్రతుకుదునె యప్రతిష్ఠకు భాజనముగ.

కుంతి—మాకది యపకారంబుకాదు. ఉపకారమే, ఏమంటిరా? నాకొమారుం డారక్కసునిం జంపి యిహమందుఁ బ్రతిష్ఠయుఁ బరమందుఁ బుణ్యమును నార్జించువాఁడే కాని వానిచే జిక్కువాఁడు కాఁడు.

భార్య— అమ్మా! నీ విట్లనెదవేమి? ఈ బకాసురుఁడు సామాన్యుఁ డనుకొంటివా? వీని గొప్పరాజు లెవ్వరును జయింపలేకయే కదా ప్రతిదినము నొక్క మానిసిని రెండెనుబోతులను, ఒక బండెడన్నమును నియతముగా నిచ్చుట కేర్పఱచుకొనిరి. వీనిం జంప నొరులకు వశముగాదు. ఎప్పుడో ఆఘటోత్కచజనకునివంటి మహానుభావుఁడు పుణ్యము కట్టికొనవలెను.

కుంతి— అట్టివాఁడే నాకొమరుఁడును ననుకొనుఁడు, మీ కది యంతయు నెందులకు? మీ రూరకొనుఁడు. నే నీపని నెఱవేర్పించెదను.

భార్య— అమ్మా! నీకు నిజముగ నాపద రానీయదను నమ్మకమున్నచో నట్లొనరింపుము లేనిచో మాకొఱకు నీవు పుత్రశోక మనుభవింపకుము.

కుంతి— నా కట్టియిక్కట్టు లేశము లేదు. లోసికిం జని యొడ లెఱుఁగక దుఃఖించు మీసంతానము నోదార్పుఁడు లెండు. అదె నాకొమరుఁడు భిక్షాశనంబు గొని వచ్చుచున్నాఁడు నే నతనితోఁ జెప్పి వానిం జంపించెద.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు)

[అంత భీముఁడు చంకజోలితోఁ బ్రవేశించును]

భీము— (జోలిసంకఁజూచుకొని తనలో)

. ఆఁకట నాకుం గడు పెం,తో కట నకనకలఁబడెడు నొకకబళంబే
నీ కొను బికిరపుం గూ, డీ కాసంతయును, నెట్టు లీడిన మేగున్!

ఏమో? యీదిన మెక్కడికేగినను లేదనువారే కాని మాధుకరము వైచువారే అరుదు. లాక్షాగృహంబు వెలువడి వచ్చినయది మొదలు నాకుఁ గడుపునిండ నన్నమే లేదు. అక్కడికిని దల్లి మే మేగురమును దెచ్చినయన్నమును నేకరాశిఁ జేసి యందు సగపాలు నాకుఁ బ్రత్యేకము గుడువఁ బెట్టుచుండును. ఛీ! ఈ దరిద్రపువృత్తి కన్న నధమవృత్తి వేఱొండు లేదు. (కోపముతోఁ బ్రకాశము) ఓరా! యంధరాజా! కేవలాంధుఁడవే కాక దుర్గుణాంధుండవు గూడ నైతివిగా!

ఉ. కూళతనమ్మునం గొడుకు గోరెడికోర్కెకు సమ్మతించి భూ
పాలుని ధర్మనందను నుపాయమునైఁ బురి వెళ్ళఁగొట్టియుం
జాలక లక్కయింట నిడి చంపఁగ నగ్గి దగిల్చితే? కటా!
జాలి యొకింత లేద? నరజన్మము నెత్తవె? గొడ్డువాఁడవే.

కుంతి— (సమీపించి తనలో) ఏమో యీవేళ నితఁడు కడుఁగోపముగ నున్నవాఁడు. ఓహో! ఇదియా హేతువు? ఈనాఁడు జోలి బొత్తుగా నిండలేదు. అక్క

టా! దైవమా! రాజాధిరాజగు పాండునృపాలునిపుత్రుల కిట్టియవస్థ కల్పించి తివి? (ప్రకాశము) తండ్రీ! ఎందుకోయి, ఆవృద్ధరాజు నట్లు నిందించుచుంటివి? ఇది యంతయు నాజన్మక్రూరుఁడగు నాదుర్యోధనుని దుర్మంత్రమే కాని మఱి యొకటి కాదు. నీయన్నను యువరాజుఁగాఁ జేయుటకు సహింపక, కొడుకు సారెసారెకుఁ దనయొద్ద కరుదెంచి విచారింపఁగాఁ దనయాశక్తిని జెప్పి చూచి తుదకు మనకు వారణావతము నివాసముగా నేర్పఱచెను. ఆపై జరిగినలాక్షాగృహదాహప్రయత్న మతఁడు లేశమును నెఱుఁగఁడు. ఇది యంతయు సుయోధనునిపన్నుగడ. ఇంతకు విదురుఁడనియొకమహాత్ముం డుండుటంబట్టిగాని మన మాపురంజనుని మాయలోఁ బడి మ్రగ్గినవారమే. పోనిమ్ము తండ్రీ! ఇఁక వారలం దలఁపకుము. మనకు మంచిదినములు రానున్నవని వ్యాసులవారు చెప్పుట వింటివి కదా?

భీము—అమ్మా! నాఁడు నేనొక్కపని చేయవలసినది సుమీ!

మ. కలియన్ గట్టి సుయోధనాదిశతముం గాలాంతకుండో యనం
బలిమి న్నెత్తిని బెట్టి తెచ్చి జతుసద్మంబందు మున్నగ్ని సం
ధిలఁగాఁ జేసి యొకొక్కనిన్ గ్రమముగా దీపించు నావహ్నికిం
బలిగా నిచ్చినచో ననున్ జగము సేబా సంచు శ్లాఘింపదే.

కుంతి—తండ్రీ! శాంతింపుము. ఎన్నటికేని యాసుయోధనునికి మంచిబుద్ధి కలుగకపోవునా? కలిగినచో మీరును మీరు నేకముగా నుండకపోదురా?

భీము—తల్లీ! ఎంత వెఱ్ఱిదానవు?

ఉ. పుట్టినబుద్ధి వాని కిఁకఁ బుల్లలతోడనె కాని పోదు నీ
వెట్టి యమాయకత్వ మొకొ? యించుకయేని యెఱుంగ వక్కటా!
పెట్టఁగఁజేయఁడే విషము, పెద్దనదిం బడఁద్రోయఁ జేయఁడే
బెట్టిదుఁడై విషాహులను బెట్టి ననుం గఱపింపఁ జేయఁడే.

కుంతి—తండ్రీ! పెద్దవారెప్పుడును జెడ్డవారు గాలేరు. సారెసారెకు నదియే తలపోయకుము. ఈమాట వినుము. మనవలన మనయింటి గృహస్థుని కొకయుపకారము కావలసియున్నదఁటోయి.

భీము—(ఆదరముతో) అది యెట్టిదియైనను దప్పక చేయవలసినదే.

కం. మనకుఁ దమయిల్లు వాస, మ్మున కిడి బంధుగులకన్న మోమోటమునం
జన నొసఁగినట్టి యిప్పా, వననిబుణము దీర్చుకంటె భాగ్యముకలదే.

అదియేదో చెప్పుము.

కుంతి—నీవు కడు నాఁకొని యున్నవాఁడవు లోనికిరమ్ము. భోజన మైనపిమ్మటఁ దెల్పెదను.

భీమ—తల్లీ! యేమట్లంటివి? బ్రాహ్మణకార్యముకన్న నాకు భోజన మెక్కుడా? (స్మృతినభినయించి) ఈపట్టణములోని జనులనందఱిని బకాసురుం డను నొక్క మ్రుక్కడిరక్కసుండు బాధించుచున్నవాఁడని వింటిని. వానిబాధ వీరి కేమైనఁ దటస్థింప లేదు కద! అట్లే యైనచో (కోపముతో)

మ. ఇపుడే పోయి మదాంధు నచ్చెనటి నాహీనుం గురాచారు న
చ్చపలుం గ్రూరు నరాశిఁ బట్టి త్రుటిలో సంగ్రామరంగంబున
న్నిపులం గూల్చి "మహానుభావుఁ డెవఁ డీవిప్రార్భకుం" డంచు నా
యుపకారమ్మును బౌరు లెన్నుకొనఁగా నుత్సాహినై వచ్చెదన్.

కుంతి—తండ్రీ! వానినే నీవు వధింప వలసినది. వానినిమిత్తము పిండివంటలు మొదలైనవి లోన వండుచున్నారు. తృప్తిగా నవి భుజియించి మఱియుం బొమ్ము.

భీమ—అట్లనే యొనర్చెదను (కోపముతో) ఓరీ! ఏకచక్రపురనరోదర క్రూరబకబక!

ఉ. దేవుఁ డొసంగునంగములఁ దెల్విమెయిం బని చేసి చక్కఁగా
జీవనమున్ బొనర్పక కుచేష్టుఁడవై మదమెక్కి యూరకే
జీవుల బాధపెట్టెదవె? ఛీ! చెడుసోమరిపోఁత? నీ కదే
చావు తటస్థ మయ్యె నిఁక సాగవు నాయెడ నీప్రతాపముల్.

(అని తల్లితో నిష్క్రమించును) (బకుఁడు ప్రవేశించును)

బకుఁడు—(పరికించి) ఓహో! ఏమి యీనాఁ డింతప్రొద్దయినను నాకాహారము వచ్చినదికాదు? (కోపముతో) ఔరా? పౌరుల కింత యేమఱుపాటా? సరే వీరల నెల్ల నొక్కదినమే భక్షింతుఁ గాక!

తే. గీ. ఒక్కమానిసియును దున్న లొక్కరెండు, బండెడన్నము నాకొక్క పంటికింది
కైన వచ్చునె? పోనిమ్మటంచునొప్పు, కొన్న నదిగూడఁ గ్రమముగానున్నయయ్యొ.

ఓరీ! ఏకచక్రపురవాసులారా!

శా. చేతన్నాకరయో యిఁతస్వల్పమున గాసించె న్బకం డంచు మీ
చేతమ్ముల్ దలపోయఁ బోలు నవురా? జీమూతసంఘాత ని
ర్ఘాతవ్రాతకఠోరు నన్నెఱుఁగరే? కాలంబు దాపయ్యెనే?
గోతం గూలితి రేదురాత్ముఁ డిటు మీకు న్జేసె దుర్బోధముల్!

ఔరా? విరుద్ధము, ఏమీ సాగదు? భ్రుకుటివిక్షేపమాత్రవిత్రస్తీకృతత్రియంబకుం డగు బకుండే మీ యీ మతికి భాజనమయ్యెఁగా! (యోజించి) ఈతప్పు నాకరుణది కాని మీదికాదు.

ఉ. ఏడుమమన్నవార లిటు లేకముఖంబుగ వచ్చియుందు మో
మోడి యనుగ్రహించుటకియుం దొసఁగయ్యెనె? నేను నాఁకట
న్వ్రాఁడుచునుండ మీరలు సమగ్రముగా భుజియించివచ్చి న
న్నూడఁగ వేడుకయ్యెనె? నృసూదనుఁ డీబకుఁ డం చెఱుఁగరే.

ఇంతకు మీరేమిచేసెదరు! కలియుగం బాసన్నమవుటచే మీకిట్టి దుర్బుద్ధులు పుట్టుచున్నవి. కానిచ్చో,

ఉ. ఎప్పటినుండి నాకు బలి యిట్లిడుచుండిరి నేఁడె పుట్టెనే?
తప్పునె యింతమాత్రమున, దానవజాతి యటన్న నింతగా
నెప్పుడు నెల్లిదం బగుట నిప్పటి కేవినలేదు నేఁటికి
న్మాశ్వాదఁగూడి క్రొత్తలగు మున్నరికంబులు మీకుఁ జొప్పడెన్.

(చెవియొగ్గి) ఏదో ధ్వని వినవచ్చుచున్నది (చూచి) బండియొకటి బొడకట్టుచున్నది. (కొంచెము నడచి) అవును నానిమిత్తమై వచ్చెడి యన్నపుబండియే, కానిమ్ము నేఁ డింతటితో శాంతింపను. ఈయాలస్యమునకుం దగిన ప్రాయశ్చిత్తము చేసితీరెదను. (దృష్టినిగిడ్చి) ఏమిరా! బండి నక్కడనే నిల్పి యూరకున్నావు? ఈయాలస్యమునకుఁ గారణము నీవా? పురజనులా? (తనలో) వీఁడెవఁడో పెల్లము గొట్టి నరాయినతొ నెంగులకును సమాధానము చెప్పఁడు (కొండొక నడచి చూచి) కడుఁ గొగరుఁబోతుగాఁ దోఁచుచున్నాఁడు! బండిలోఁ గూర్చుండి యందుఁ గల భక్ష్యములన్నియుఁ దినుచున్నాఁడు. ఏమో కాని యీదినమంతయు మార్పుగానే కన్పట్టుచున్నది. (ప్రకాశము) ఓరీ! తిండిపోతా! నన్నెఱుఁగుదువురా? నాకై తెచ్చిన పదార్థము లుచ్ఛిష్టములు చేయుచుంటివా? ఇదిగోఁ జచ్చితివి.

(తెరలో)

ఈపదార్థములు నేను దినుటవలన నీకొకనష్టములేదు. ఏమంటివా? నేనుఁగూడ నీకాహారమగువాఁడనే కదా?

బకు — (తనలో) ఓహో! వీఁడెవఁడో పురజనుల ప్రేరణచే నాతోఁ బోరవచ్చినవాఁడు గాని నా కాహారార్థమై వచ్చినవాఁడు కాఁడు. అట్టివాఁడే కానున్న నీధైర్యమె

క్కడిది? ఏమీ? ఈకంఠధ్వని! కడు గంభీరముగా నున్నదే? కానీ వీనిం జంపలేకపోదునా? (ప్రకాశము) ఓరీ! కపటాత్మా! నీచందంబు నేను గుర్తించితిని. నీవు నన్ను జయింపవచ్చితివిగా? అట్లయిన బండిదిగి యిటురమ్ము.

క. జీవమ్మును యమపురికిం, బోవెడలం గొట్టి దేహమును రక్తముతోఁ
బ్రేవులతో నిమిషములో, నావంతయు మిగులకుండ నాహరింతున్.

భీము—(ప్రవేశించి)

తే. గీ. కొంగవలె దొంగతిండిని గోరనేల? తులువ? జీవింపరాదె? యేవలననైన
బుద్ధిగలిగెద వేనియుఁ బొమ్ము విడుతుఁ, గానిచో నేఁడు బంపింతుఁ గాలుపురికి.

బకు—ఓరీ! వదరుఁబోతా! "గ్రుడ్డువచ్చి పిల్లను వెక్కిరించిన" దన్నట్లు నాకు నీవు ధర్మపన్నములు గూడఁ జెప్పఁబూనితివిగా? అవుసు చెప్పవేమి?

ఉ. చూచినతోడనే కదిసి సున్నముగా నలుగంగఁగొట్టి లో
వైచుట మానినందు కిటువచ్చుచునున్నవి చిక్కపల్కు లో
రీ! చిరకాలభుక్తమగు నీబలి మాన్పఁగ నీవకాదు కా
నీ చతురాననప్రముఖులేనియుఁ జాలుదురా? దురాత్మకా.

దీనికేమిగాని నిన్నుం జూచిన నాకుఁ బరమానందం బగుచున్నది. ఏమంటివా? నేను బుట్టి బుద్ధియెఱిఁగినది మొదలిప్పటికి మాత్రము ధైర్యముగా నాతో మాటలాడినవానిఁ జూడలేదు. అంగులకే నిన్నింతవఱకు పేక్షించితిని. ఇఁక నుపేక్షింపను.

భీము—ఓరీ! మూర్ఖాగ్రేసరుఁడా! ఈప్రగల్భముల కేమిగాని నే నొక్కటి చెప్పెద నాలింపుము.

ఉ. నీవలెనే పొగర్మిగిలి నిక్కి ననున్ జెనకంగ వచ్చె నాఁ
డావనిలో హిడింబుఁ డనునామిషఖాది, త్రుటిన్ వధించి దు
ర్భావుని వాని నయ్యమపురంబున కంపితి వానికన్ననున్
జేవగలాఁడవే? యతనిచెల్లెలి నేనియుఁ బోలనేర్తువే.

(అంత హిడింబ ప్రవేశించును)

హిడిం—(నమస్కరించి) ఆర్యపుత్రా! జయము, జయము. ఇతఁడు మీ రంత చులుకనగాఁ జూడఁదగినవాఁడు కాఁడు. మాయన్నయు, నితఁడును, వీనితమ్ముండు గిమ్మీరుండును, జరాసంధుఁడును, గీచకుఁడును, దుర్యోధన దుశ్శాసనాదులును, నించుమించుగ సమానులు, కాని యిందులో నొక్కఁడెవ్వరిచే మృతినొందునో

తక్కినవారందఱును నాయనచేతనే చత్తురని వినియుంటిని. కావున మీ కితఁడు సుకరముగనే జయింపఁదగినవాఁడు కావచ్చును.

బకు — ఓసీ ! పరమదుర్మార్గురాలా ! కామమోహితవై యన్నుం జంపించి యీ నగాధముం గట్టికొని యంతం బోక వీనికి సంతతిం గూడఁ గని రాక్షసకులమున కపకీర్తి తెచ్చితివే ? ఛీ ! నీ మొగము చూడఁగూడదు దూరముగాఁ బొమ్ము. నీవు చూచుచుండఁగనే నీమగనిం జంపుదును. చూడుము. (భీమునివంకఁ దిరిగి) ఓరీ ! నరపశువా ! హిడింబుం జంపితినని గర్వించుచుంటివిరా ? అది నీ ప్రయోజకత్వముగాదు విధము.

తే. గీ. తనదు చెల్లెలు నిన్నుఁ గోరినకతమున, దాని మేల్మిక్కిలిగ నెదఁదలఁచు కతన
నిన్నుఁ జంపఁగ లేఁడాయె నీచ? లేక, యున్న నీవేడ? మా హిడింబన్నయేడ?

భీము — (తనలో) ఓహో ! సమయమునకు నాప్రియురాలు కూడ నాకు సహాయురాలుగ వచ్చినదే ! (స్మృతినభినయించి) అవును నాఁడు "వన్నెప్పుడు మీరు దలఁచిన నప్పుడే వత్తు" ననికదా? చెప్పినది. ఈమె యిట్టినెవలిక నేకపర్యాయములువచ్చి యుపకారము చేసెను. (ప్రకాశముగా) దేవీ ! నీవు కడు సత్యసంధురాలవు. నీవొనరించిన యుపకారమును మాతల్లి తఱుమగఁ దలంచుచునే యుండును. నేనిద్దురాత్ముం వధియించుదనుక నీవిక్కడనే యుండి చూచుచుండుము.

బకు — (నవ్వి) ఓరీ ! మానవాధమా ! ఎట్టి చూచుటయే కాగురా ! నీవంటియసమర్థుఁడగు నరాధముఁడను గాకపోఁ బట్టిగాని లేనిచో నియ్యాది వధియింపనే గలదురా

ఉ. ఎందఱిఁ జంపె నీయతివ, యెందఱిరక్తము గ్రోలె మున్ను, దా
నెందఱికొవ్వు మ్రింగె మఱి యెందఱిమాంసము లాహరించె నేఁ
డందఱు మాదృశుల్ శిరము లక్కట ! యొక్కట వంచుకోఁగ ని
న్నుం దగు లొంది యన్యాయమునున్ జెడఁగొట్టెను దానునున్ జెడెన్.

(హిడింబదిక్కు) ఓసీ! తెలిపితక్కువదానా ! జరిగినదేమో జరిగినది యిప్పుడేని నామాటవిని బుద్ధి తెచ్చుకొని వీనిం జంపి నీయన్నకు వచ్చిన యపకీర్తిను బోఁగొట్టుకొనుము. నీకు వచ్చినభయము లేదు. నేను పైనుండి చూచుచుండెదను.

శా. వీనిం జంపిన "భర్తయొవ్వఁ" డనుచున్ వీక్షింపఁగాఁ బోకు మీ
వీ నీచుణ్ వరియించుటే మొదటితప్పి పాటికేనిన్ మృతుం
గా నంకింపమి గొప్పతప్పిటు మొదల్ గావింపు మాపైని నే
నే నిన్నున్ వరియింతు దానవకులం బేలింతు నీచేతనే.

భీము—(కోపముతో నొకచేత దవుడలును నొకచేతఁ గంఠమును నొక్కి) ఓరీ! వాచాటా? ఏమని ప్రేలితివి? ఇదిగోఁ జచ్చితివిరా. (గెంటుకొనిపోవును)

(తెరలో)

బకు—ఓరీ! నరాధమా! ఈగుద్దు కాచుకొనుము.

హిడిం—అక్కటా! నాథుని కెంతగుద్దు తగిలినది! (చూచి) అయ్యో! మూర్ఛిల్లిన ట్లున్నదే! (పరికించి) తేను లేచి యేమో అనుచున్నాఁడు. (తనలో)

తే. గీ. నీకును హిడింబునకుఁ గలనేర్పు తార, తమ్యముఁ జూడఁగా మదిఁదలఁచి యొక్క గుద్దు నవకాశమిచ్చితిఁ గూర? నీచ? యింకఁజూడుము నీబ్రదుకేమియగునొ?

హిడిం—మరల బకుఁ డేమో యనుచున్నాఁడు. (తెరలో)

ఓరీ! వాచాటా! వృథాగర్వాటోపా! క్రిందఁబడ్డను మీఁదివాఁడ నే యనుచుంటివిగా? ఇదిగో, ఈసారి యీకాలితాఁకుతోఁ గూలెదవులే.

హిడిం—(సంతోషముతో) బలే! నాథా! మంచిపని చేయుచున్నావు. అట్లనే రెండు కాళ్ళును బట్టుకొని త్రిప్పుచుఁ దీసికొని పోయి యాసాలవృక్ష స్కంధమునఁ బెట్టి తల పగులం గొట్టుదువుగాక. (తెరలో)

ఉ. కివ్వన నేకచక్రపురి కేరి ముదంబుధి మున్గుఁగాక దా
దవ్వుల నున్న నీభటులు దైన్యము గొందురు గాక మీఁద నిం
కెవ్వఁడు నీకలెం జగము నేర్చక పోయెడుఁగాక యేడ్తెఁ
ద్రివ్విన తాటిపండువలె నీతల త్రెళ్ళెడుఁ గాక గుద్దుఁ.

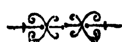
హిడిం—(సంతోషముతో) ఔరా! మహాత్మా! నన్నవరానిమాట లనినందులకుం దగిన ఫలము నందితివి. ఇఁక నెంతసేపు భూమిపయిం బడి గింజుకొనెదవు. ఈపాటికిఁ జావుము. (తనలో) జయలక్ష్మీపరివృతుఁ డగునాథుని నికటమ్మునకుఁ జని స్వయంగ్రాహాలింగనమ్మున సమ్మానించెదంగాక. (నిష్క్రమించును.)

గద్య

ఇదిశ్రీ...తిరుపతివేంకటేశ్వర ప్రణీతం

బగు పాండవప్రవాసమ్మునఁ

ద్వితీయాంకము.

పాండవప్రవాసము.

తృతీయాంకము.

(అంత భటుఁడు ప్రవేశించును.)

భటు—(తనలో) నాకుఁ బ్రభువుగా రాజ్ఞయిచ్చిన చొప్పున నాసనములన్నియుఁ దారతమ్య వివక్షగా నలవరించితిని. మత్స్యయంత్రమిదివఱకే సంసిద్ధమై యున్నది. రాజకుమారు లందఱును వచ్చెడివేళ కావచ్చినది. కావున ద్వారముగాఁ బోయి యీయుదంతమును మహారాజుగారికి మనవిచేసిన వారే వచ్చి వీరల గౌరవింతురు. (నిష్క్రమించును.) (ఇది ప్రవేశకము)

(అంత ద్రుపదుఁడు పురోహితునితోఁ బ్రవేశించును.)

ద్రుప—గురువరా! ధ్రువముగాఁ బాండవులు కుశలముగా నున్నారనియే కదా? మీరు సెలవిచ్చితిరి.

పురో—ఆ? ఇంకను సంశయము గూడనా? నేను జ్యోతిషముచేఁ జూచుటయే కాదుకీపదపఁ గొందఱివలనఁ గూడ నీసంగతిని వింటిని.

ద్రుప—ఏమని వింటిరి?

పురో—వినుటకేమున్నది? విదురుఁడు దుర్యోధనుని దురభిప్రాయ మెఱిఁగి రహస్యముగా నొక ఖనకునిబంపి యాలాక్షాగృహమ్మునఁ బాండవులకుఁదక్క నితరులకెఱుఁగరాకుండ నొక పెద్దబిలము త్రవ్వింపఁజేసె ననియు భీముఁడు పురంజనుఁడింక నెప్పుడో నిప్పంటింప వలెనని యనుకొనుచుండ ముందుగానే వానికిఁ దెలియకుండఁ దా నగ్గిదగిల్చి సోదరులను దల్లిని దీసికొని యాబిలముత్రోవను వెలువడి రనియుఁ బురంజనుండును మఱియొక నిషాదవనితయును దానికొమరు లేగురును నందుంబడి చచ్చిరనియు వింటిని.

ద్రుప—కపటియగు పురంజనుని మాటకేమిగాని నిరపరాధులగు నిషాదులు చచ్చుట కడు శోచనీయము.

పురో—అదియును విచార్యముగాదు. ఆనిషాది పాండవుల గుట్టును బురంజనునికిఁ దెల్పుచుఁ బుష్కలాదు లర్పించు మిషచేఁ గుంతీదేవి యొద్దకు వచ్చుచుఁ బోవు

మండెడి దుర్మార్గురాలు. నాఁటిరాత్రి మద్యపానవశమ్మున నాయింటి పంచం బడి నుతసహితిముగా నిద్రించుటం జేసి న్మాతిఁసెందె.

దుర్య—అట్లయిన నిదియును నిట్లు కాఁదగినదే ! మహాత్మా ! ఇంతవిస్పష్టముగాఁ మీఁకీ యుదంత మెట్లు తెలిసినది ?

పురో—అఖిలము త్రివ్విన ఖనికునిభార్య పుట్టినిల్లును నా పెద్దకుమారుని యత్తవారియూరును నొకటే. గోటగుటచేఁ గ్రమముగ స్త్రీలవలన నియ్యది తెలిసినది. దానికి దథ్యముగాఁ బ్రశ్నశాస్త్రముగూడ వారందఱు సుఖులైయున్నట్లు సూచించినది

దుర్య—పాపము ! ధృతరాష్ట్రుఁడు వీరలకుఁ గ్రమముగాఁ బారలౌకికక్రియలు గూడ నెఱవేర్చినాఁడఁట నుఁడీ.

పురో—అవునఁట ఆయనకేమి తెలియును ? విదురుఁ డెఱిఁగియును జెప్పుటకు నలనుపడమి నూరకొనియుండును. (యోజించి) పోనిండు దీనివలనఁ బాండవులకుఁ బీడాపరిహారము కావచ్చును.

దుర్య—ఇంతకును నాదుర్యోధనుని యయోగ్యత కారణము. ఇప్పటికి వృద్ధరాజుమాత్రము తమ్ముని కొమరులయందుఁ దన కొమరులకన్నను నెక్కుడుదయ గలిగి యున్నాఁడనియే చెప్పికొందురు.

పురో—అదియును మనము నమ్మఁదగినది కాదు. (విని) అదుగో రాజకుమారాగమన సూచకమగు మంగళధ్వనులు వినవచ్చుచున్నవి. మనము వారల నెదుర్కొనవలయును. (పరిక్రమింతురు.)

(అంత దుర్యోధన దుశ్శాసనకర్ణులును గృష్ణబలరాములును బ్రవేశింతురు.)

పురో—అయ్యా ! దయచేసి యీ యాసనముల నధిష్ఠింపుఁడు.

(అందఱును యథోచితంబుగాఁ గూర్చుందురు)

దుర్య—(దృష్టినిగిడ్చి) గురువర్యా ? అదుగో ! మఱికొందఱు రాజపుత్రులు వచ్చుచున్నారు. వారలనందఱిని యథోచితపీఠమ్ముల నలంకరింపఁజేయుఁడు.

పురో— అట్లనే యొనర్చెదను. (నిష్క్రమించును)

దుర్య—(మఱియొక దిక్కు చూచి) ఎవరురా ? అక్కడ.

భటు—(ప్రవేశించి) జయము జయము. ఆజ్ఞాపింపుఁడు.

దుర్య—బ్రాహ్మణప్రవరు లనేకు లీయుత్సవముఁ జూడ నేతెంచుచున్నారు. వారలనందఱి నుచితరీతి గౌరవించుటకునై మన ధృష్టద్యుమ్నునితో మాయాజ్ఞఁదెల్పుము.

భటు—చిత్తము (నిష్క్రమించును.) (ధృష్టద్యుమ్నుఁడు ప్రవేశించును.)

ధృష్ట—తండ్రీ! ఎల్లరును యథోచితస్థానములం గూరుచుండిరి, పురోహితులగ్నిని వేల్చుచున్నారు. ద్రౌపదియును సఖీసమేతయై యిటవచ్చియున్నయది. ఇఁకఁ గర్తవ్యము వీరలతో నివేదించెదను.

ద్రుప.—ఆలస్యమెందులకు? నివేదింపుము.

ధృష్ట—ఓధానుష్కశేఖరులారా!

ఉ. ఆమె మదీయసోదరి సమగ్రగుణాకర సర్వలక్షణ
శ్రీమహనీయ యాధనువు చేకొని యేడ్తెఱ మత్స్యయంత్రమిం
దేమహితుండు గా నఱుకు నేనుశరమ్ముల నాతని న్ఘన
ప్రేమమునన్వరించు, వివరించితి నున్నయథార్థమంతయున్.

తే.గీ. కన్యకాలాభ మొక్కండె కాదునుండు, ఎక్కుడు యశంబుగల్గు మీకింతవలన
నాధనువు మాకు నొక్కమహాత్మకతన, దొరకె నది యెక్కువెట్టుటే దుర్లభంబు.

దుర్యో—(అపవారించి కర్ణునితో) సఖా దానిని నీవెక్కువెట్టి యాసుందరాంగిని వరింపుము.

కర్ణు—(అనాకర్ణితముగా) చెలికాఁడా! అటు చూచితివా?

క. కని కొందఱు దరిదరిగాఁ, జనికొందఱు ముట్టికొని వెస న్గొందఱునుఱ్
గొనముబిగలాగి కొందఱు, వెనుకకుఁ జనుచున్నవారు పృథ్వీశసుతుల్.

దుర్యో—మిత్రమా! వీరలవలన నేమగును?

క. ఆలలన యాతలోదరి, యాలలితవిలాస యామహాభాగ్యశ్రీ
లీలావతార చెలి నీ, పాలగు నిక్కముగ నెఱుఁగఁబడియెన్నాకున్

దుశ్శా—అన్నా! నీవనినట్లె కాని యాశిశుపాలుని సంరంభము చూడుము.

బల—(కోపముతో తనలో)

క. ఓశౌరిమూర్ఖ! నీదో,ర్సారము నీవెఱుఁగలేక చాపమ్మునఁ గేల్
పూరించితి వేమాయె, న్నారిన్దగిలింపలేమి నాకెఱుక సుమీ?

కృష్ణ—అన్నా! మినపగింజంత మిగిలి పోయెను గాని లేనిచో నితఁడు కృతకృత్యుఁడే యగును జుమీ!

బల—తమ్ముఁడా! ఒకవేళ వీఁ డెక్కువెట్టునే యనుకొందము; అంతతో నేమగును?

కం. అంబరమునందుఁ గలమత్స్యంబున్ దెగనఱుక వలయు నయ్యది సామా
న్యంబే? యిల్లలికినమా, త్రం బందునయగునె? యదియుఁ దగమే? తఃకుఱ్

కృష్ణ—! అదిగో జరాసంధుఁడు తనయావచ్ఛక్తియు వినియోగించు చున్నాఁడు (పెదవివిఱిచి) పాపము! ఇతనికిని యీమాత్రము కడమ యైనది.

దుర్యో—సఖా! ఎందులకీయాలస్యము? నీకుఁదక్క నొండొరుల కయ్యది సాధ్యము కాదు.

కర్ణ—అదిగో శల్యుఁడు రంగస్థలమున కవతరించుచున్నాఁడు

దుర్యో—ఎవ రవతరించినను నొకటే మన మెఱుఁగని శల్యుఁడా? యేమి.

కర్ణ—ఓహో! ఇతఁడును దుద కొక పెసరగింజంతలోఁ దేలిపోయినాఁడు (తనలో) నాకును నిట్టి పరాభవస్థానమే యగునా? కాదు (పరికించి) యాదవులెవ్వరును నా వంకకే రాక యున్నారు కారణమేమొ? కృష్ణబలరాములే మిన్నకున్నప్పుడు మనకు సాధ్యమగునా? యని సంశయించిరి కాఁబోలును, ఇంతియకాదు కృష్ణుఁడు వారల కిందులకో? యిందుక సంజ్ఞకూడ చేసినట్లున్నది, (యోజించి) కృష్ణుఁడూరకొనుటకు హేతువేమో? (బింకముగా) ఇది కృష్ణునకును గిష్ణునకును సాధ్యమయ్యెడిది కాదు (నడుముగట్టుకొని నిష్క్రమించును.)

దుర్యో—(సంతోషముతో) సఖా! ఇఁక దిలప్రమాణము మాత్రమే కొదవ, పట్టువదలకుము.

ధృష్ట—(ఆత్రముతో) ఔరా! తుద కీ సూతసుతునికి నాచెల్లెలి నీవలసి రాదు గదా! (సంతోషముతో) ఆ! ఇక్కడికీయిక్కట్టు దప్పినది, వీఁడును విముఖుఁడైనాఁడు.

బల—తమ్ముఁడా! నీవూరకొంటివేమి?

తే.గీ. మత్స్యయంత్రముఁ దెగఁగొట్టి మద్రరాజ, కన్యకను లక్షణను లోకమాన్యచరితఁ
గైకొనినయట్టి నీకులక్ష్యంబె? యిదియు, నెందులకుమిన్నకుంటివో యెఱుఁగఁజెపుమ?

కృష్ణ—(రహస్యముగా)

కం. కనుఁగొంటివె? యావిప్రుల, ననఘుల నవ్వారియంద యైదుగురును బాం
డునృపాత్మజు లున్నా రర్జునుఁ డీయంత్రమ్ము నేయు సుదతి వరించున్.

(అంతబ్రాహ్మణవేషముతో నర్జునుఁడు ప్రవేశించును!)

(అందఱును నొకరిమొగము లొకరు చూచుకొందురు.)

బల—(సంతోషముతో) పాండవు లింకను కుశలముగా నున్నారా? (చూచివిచారముతో)

కం. ధృతరాష్ట్రకొడుకులు దుష్కృతులఁ ప్రయోగించినట్టి మాయలకున్ ద
ప్పితిరే? యక్కట! యాక్రియ, క్షితినుగ వేషములు విధి లిఖించెనె? మీకున్.

అర్జు—(తనలో) పూజ్యులగు కృష్ణబలరాములెట్లు చూచుచున్నారో? వీరుగుర్తించినట్లు

న్నది, (నలుదెసలగనుఁగొని) ఇంకఁ నెవ్వరును నన్ను గుర్తించినట్లులేదు (ధనువున్నచోటికిఁ జనును)

ద్రుప—(పరికించి)

చ. వెడఁద యురమ్ము, మూఁపు లవి వీనుల కంటుచునున్న వద్దిరే?
పిడికెఁడు కాను. నేత్రములు పెద్దవి, తక్కినలక్షణంబులుం
గడురమణీయముల్ ద్విజుఁడనం దరమే? యితనిం జగమ్ములో
క్కఁడయయి యేలఁగాఁ దగఁడె? కట్టెఁడి నాఁ జనదే? విధాతృనిన్
కాన యితని నేనెప్పుడో యొకపరి చూచినట్లున్నాఁడను.

ధృష్ట—(ఆశ్చర్యముతో).

తే.గీ. వేదపాఠుం డితం డేడఁ బెద్దపెద్ద, చతురులఁ బరాభవించునీచాప మేడ
నంచుననుకొంటి నితఁడదియశ్రమమున, నెక్కువెట్టెనునిఁకయంత్ర మేయుచున్న

దుర్యో—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమీ యీబ్రాహ్మణవటుని చాతుర్యము

కం. చిరపరిచిత మగుచాపము, కరణిన్ శ్రమమింతలేక కైకొని గొనమున్
సరిచేసి కూర్చి యంత్రము, నఱుకుచునున్నాఁడు వాఁడి నారాచములన్.

దుశ్శా—(ఆశ్చర్యముతో) అన్నా!

తే.గీ. సూతపుత్రునియంతటిశూరవరుని, కలవిగానట్టి యీకృత్య మలఁతిగా స
మర్థమొనర్చెనీవిప్రుఁడహహా! యెవఁడో, యెవరిశిష్యుఁడో? తలిదండ్రులెవ్వరొక్కొ,

దుర్యో— దీని కింతవిచార మేల? బ్రాహ్మణులలో మాత్రము శూరాగ్రేసరులు లేరా?

తే.గీ. పరశురాముని లోకైకగురుని వినమె? యతనిశిష్యుండెకద ! తాత యఖిలజేత
ఇంతయెందుకు ? మనగురు వెవ్వ రమ్మ, వాత్మకొమరుఁడశ్వత్థామకన్న వీఁడె!

ద్రుప—(చూచి) యంత్రము నఱికి యీవిప్రార్భకుండు చాపధారియై యిక్కడికే వచ్చుచున్నాఁడు. (అర్జునుఁడు ప్రవేశించును.)

ద్రౌప—(ప్రవేశించి సిగ్గుతోఁ బుష్పమాల యతని కంఠమున వైచిచనును.)

ద్రుప—(విచారముతో)

క. పాండవమధ్యమునకు నా, ఖండలతనుజాతునకును గన్నియనిడఁగా,
గొండాడితుఁ దకఁ గార్ముక, పండితునకు నీయవలసె బ్రాహ్మణున కయో!

అయినను నీవిషయ మింకను బరిశీలింపవలసియున్నది, కాని పరిశీలించి చేయవలసినదిలేశము గానరాదు.

దుశ్శా—(జనాంతికముగా) అన్నా! చూచితివా? యీరాజు మనకందఱికిని నెట్టియ వమాన మొనర్చెనో? కావున నితని కిప్పట్టునఁ దగినశాస్తి యొనరింప వలెను.

దుర్యో—అవును; అట్లవశ్యము జరుఁగఁదగినదే? (ప్రకాశముగా) ఓయీ! పాంచాల భూపాల?

ఉ. ఇచ్చితి కూతు, "యంత్రమును నేసె" నటంచొక పాఱువానికిం
బొచ్చెముచేసి, శూరులగు భూవరు లూరక పోవ నేర్తురే?
వచ్చినత్రోవవెంబడిని, వహ్వారె! క్రొవ్వునఁ దెచ్చుకొంటి వీ
ముచ్చట, నీకు నిక్కతన ముప్పు ఘటింపకమాన దెమ్మెయిన్.

కర్ణ—(ప్రవేశించి)

కం. అవిప్రవటునిలోపం. బా వంతయు లేదు మాకు నవమానంబు
న్నీవొనరించితి, వీందుల, కేవగ నుత్తరము చెప్పి దేర్పఁడవలయున్.

ధృష్ట—ఓయి: సూతపుత్రా! నేనొక్కటి చెప్పెద వినుము.

ఉ. కట్టినమత్స్యయంత్రమును గాఁడఁగ నేసినవానికే కదా!
పట్టినొసంగు నీనృపుఁడు, పార్థివు లేమిటి కల్గఁగానలెన్?
దిట్టతనంబు గెల్గుటకుఁ దెల్వియుఁ దేటయుఁ గల్గియుక్తికిం
బట్టగు పట్టునవ్వలయుఁ బట్టును బంతము శూరభావమున్.

తే. గీ. ఊరకేగ్రుద్దు లాడుట యుక్తిగాదు, పార్థివులకిచ్చెద మటంచుఁ బల్కినామె
ఇంత రోఁదుకు? యంత్ర మీ వేసితేని, నీకె యీయమె రాజవా? నీవుచెపుము?

కర్ణ—(తనలో) అక్కటా! వీఁడు నన్నుమఱియు నవమానించినాఁడే.

కృష్ణ—చిన్నవాఁడైనను మంచి యుక్తిగాఁ జెప్పినాఁడు

ఉ. విద్దియ చూచి యివ్వనిత పెండిలి యాడెదఁగాని "యన్వయం
బెద్ద" యటన్నయంశ మిట నేర్పడ లేదొకయించుకైన, లెం
డద్దముగట్టినట్లు కననౌవిషయంబున లేనిపోనియీ
సుద్దులు పెద్దలౌనృపులు చూచిన నవ్వుదు రింతయేటికిన్.

దుర్యో—(గర్వముతో) వాసుదేవా? యేమినీవిట్లు చెప్పుచున్నావు?

తే. గీ. కార్ముకపుఁగృత్య మిర్యోడఁ గలదుగాన, నదియు రాజులకే విధియగును గాన
రాజులే యర్హులనెడి యర్థమ్ము వచ్చు, యోగ్యతను జూడకుండుట యుక్తమగునె?

దుశ్శా— సంశయమేమి?

ఉ. పాఱుఁడు యంత్రమేసె నని పట్టి నొసంగుట ధర్మమా? యెం
పారెడి యగ్రహారములా ? యంతకునున్ బయిపెమ్మభూములా?
చీరలా మాడలా ? ధనమొ ? సేలువులా? యొసఁగంగరాదె? యే
ధారుణిఁ గల్గు? నిట్టిపని, తప్పపను ల్సహియింపు టొప్పునే?

బల—(కొంచెము కోపముతో) దుశ్శాసనా! నీవు చిన్నవాఁడవు, ఇందు వివాద్యాంశము లేశమును లేదు. ఊరకొనుము.

క. ఎందఱు రాజులు విప్రుల, కెందఱుఁ గన్నియలనీయ? రిదియొకతప్పా ?
తందరపడు టుచితంబే, గందరగోళంబు మానికదలుఁడు నృపతుల్.

కర్ణ—(తనలో) ఈద్రుపదుని నిష్పట్టున నెల్లని యవమానించి తీరవలయును. ఇందుల కుపాయ మేమో ? (యోజించి) ఇట్లగుగాక (ప్రకాశము) బ్రాహ్మణులకుఁ జాతుర్వర్ణ్యవివాహ ముండుటచే నితఁ డీయనిచ్చును నతండు పరిగ్రహింపను వచ్చును, గాని యింకొక విశేషము మాత్రమున్నది. బ్రాహ్మణుఁడు క్రమముగా నాలుగుజాతుల కన్నియలను బెండ్లి యాడవచ్చునుగాని మొట్టమొదటనే క్షత్రియకన్యకం గొనదగదు, అట్టివాని కితఁడు వర్ణాశ్రమ ధర్మములను జక్కఁగాఁ బాలింపఁదగురాజయ్యును నెట్టులిచ్చుచున్నాఁడు? కావున నవశ్యమును నితఁడు దండ్యుఁడ యగులంజేసి మేమితనిని విడువము.

భీమ—(బ్రాహ్మణవేషముతోఁ బ్రవేశించి కోపముతో) విడువరేమి? విడువక చేసెడిదేమో? చేయుఁడు— (తెరలో)

శూరాగ్రేసరులగు నో బ్రాహ్మణవటువులారా! మీరు వెనుదీయవలదు మీతోపాటు మేము సంసిద్ధులమైయున్నారము. మీకువచ్చిన భయములేదు.

క. శపియింతుము మంత్రమ్ములు, జపియింతుము వలసెనేని జంపన్ జాలన్
గృపణులము కాము నిక్కము. దపమంతయు ధారపోయఁదలచితి మిందున్.

ఓరీ! వేరిశాస్త్రీ? నీవు పోయి పరశురాముని బిల్చుకొనిరా. ఔరా? పాపాసధానీ! నీవరిగి మనద్రోణాచార్యులను గృపాచార్యులను అశ్వత్థామను దీసికొనిరమ్ము. ఈరాజు లేమిచేసెదరో చూడవలెను.

అర్జు—(చేయెత్తి) ఓతపోధనులగుబ్రాహ్మణాగ్రేసరులారా ? మీరేమియుఁ జేయునక్కఱ లేదు. మిన్నక చూచుచుండుఁడు.

దుర్యో—(నవ్వుచు) తమ్ముఁడా? యీవిప్రులెల్లనంగవస్త్రమ్ములు జారీకొమ్ముల కెట్లు ముడివైచి నిలుచు[illegible]రో? చూడుము.

కర్ణు—కార్ముకవిద్యానిపుణుండ వగుదో విప్రనందనా? నేనొక్కటి చెప్పెద నాలింపుము.

ఉ. పుట్టిననాఁట నుండియును భూసురకోటికిఁ గేలు మోడ్చి నె
ప్పట్టున వారితోడను వివాద మొనర్చుట కిచ్చగింప నీ
కట్టులనేనిఁ జేపడియె నీనృపుకన్నియ. దానికేమి? మా
పట్టినపట్టు మిమ్ములను బట్టదు పార్థుడు రూపుమాపెడున్.

కం. శూరులగురాజవరులకుఁ, బాలురతోఁ గలహ మన్నఁ బక పక నగరే?
ధారుణిప్రజ లెల్లరుమీ, రీ రమణిం దీసికొంచు నేగఁగ నమ్మున్.

ద్రుప—(తనలో) ఓహో! యీసూతాధముఁడు వృథాగాఁ గలహముం బెంచుచున్నాఁడు. వీనింబట్టి దుర్యోధనాదులును వారింబట్టి తక్కిన రాజమండలమును దిగకమానదు.

ధృష్ట—(ఏకసక్కెముగా) ఓయీ? సూతపుత్రా? ఉత్తమక్షత్రియునకుఁ బ్రాహ్మణులతో యుద్ధము తగకుండు నేమో? కాని సామాన్య నృపతులకును నీవంటిసూతవంశజులకును నిట్టి విచార ముండదు. కదా!

ఉ. మంచియుఁ జెడ్డయున్ దెలియుమానిసి "కియ్యది యుక్తమిద్దిగా"
దంచు విచారణంబు, దురహంకృతిశాలికి మంచిచెడ్డ లెం
చెంచఁగనున్నవే? యిటులనేని వృథాకలహమ్ము పెంచి తా
వంచనసేయఁబూని యట వంచన గాంచుటయే స్వభావమా.

భీము—(ఏకసక్కెముగా) ఓయీసూతాధమా!

తే. గీ. పూని నీచేత సజ్యంబుగానిధనువు, లీలఁ గొనియంత్రమేసె నిబ్బాలకుండు
"ఇతనితోఁ బోరలే" వని యెవ్వ రెఱుఁగ. రేగు మూరక నవ్వెద రెల్లవారు.

అర్జు—నీవు బ్రాహ్మణులతోఁ బోరవేమోకాని మేము క్షత్రియులతోఁగాని తదన్యులతోఁ గాని పోరుట కభ్యంతరములేదు.

ఉ. ఎంతటిజ్ఞానశూన్యుడవొ యిట్టి కుయుక్తులు పన్నుచుంటివా
యింతినిఁ గొన్నవానిపయి నెవ్వనికేనియుఁ గోపముండు నా
యింతిని గన్నవానిపయి నేటికిఁ? గోప మొకింత చెప్పుమీ
వంతముగల్గెనేని ననుఁ బట్టుము కొట్టుము నెట్టుమీసతిన్.

ఆ. వె. ఇంత తెలివితక్కు వెందు నేఁ గనలేదు, ద్రుపదుఁ డెవరు? నాకు నృపునినొకని
నింతమందిమీగ లేకమై వధియించ, నూరకేను జూచుచుండవలెనె?

ద్రుప—(తనలో) ఇతని ధైర్యస్థైర్యాదికము చూచిన బొత్తిగా బ్రాహ్మణుఁడని తేశమును గానరాకున్నది. (యోజించి) ఏమో! అట్లనుకొనుటయు వలనుపడదు; పరశురాముఁడు లేఁడా? ద్రోణాదులు లేరా?

కర్ణు—(ఏకపక్కముగా) నా తెలివితక్కువను జూతువు గాని రంగమున కవతరింపుము. ముందు నీక్రొవ్వడఁగించియే పిదప జామాతృబాహుబలావలంబనోద్భూత గర్వాస్పదుండగు నీద్రుపదునియు భగినీపతి పరిరక్షితపరాక్రమజనితదుర్గర్వవిమ్మండగు ధృష్టద్యుమ్నునియుఁ బొగ్గణగించెద. (కర్ణార్జునులు నిష్క్రమింతురు.)

భీమ—(దుర్యోధనుని దిక్కై యొక్క పక్కముగా) అదిగో పాపము! మీతమ్ములందఱును మా బ్రాహ్మణుని ధాటికి నోడి పాఱుచున్నారు. మీరు చూచి యూరకొనుచున్నారేమి ?

దుర్యో, దుశ్శా—(తమలో) ఏమి యీపాఱుని పొగరు? (చూచి) ఇదిగో మేము వచ్చుచున్నాము. నిలువుడు. నిలువుడు. (నిష్క్రమింతురు)

భీమ—(చూచి తనలో) తమ్ముఁడును కర్ణుఁడును దుల్యముగాఁ బోరాడుచున్నారు. కృపాశ్వత్థామలూరక చూచుచున్నారు. కర్ణుండు కొంచెము తీసిపోవుచున్నాఁడు, పోకేమి ? మన మెఱుఁగని కర్ణుఁడా? (ఆశ్చర్యముతో) ఔరా! వీరియవివేకము, ఇప్పటికేని తమ్మునింగుఱితింప లేరు. (కోపముతో) లక్కయింటఁ జచ్చితిమనియే కాబోలును వీరలదృఢనిశ్చయము. అదిగో దుర్యోధనాదులు గూడఁ గర్ణునికి బాసటయై తమ్మునిపైకి బఱుకుచున్నారు కానిమ్ము వీరలపొగరు నేనణంచవలెను (నిష్క్రమించును)

ద్రుప—కుమారా! చూచితివా? రణ మెట్లుప్రవర్తిల్లుచున్నదో. వీరలెవరో బ్రాహ్మణవేషము ధరించిన హరిహరులవలె నున్నారు. (మఱియొక దిక్కు చూచి) అదిగో బ్రాహ్మణులందఱును నొకపెట్టునఁ గురుబలముపైకి నుఱుకుచున్నారు. మనము వీరికిఁ దోడుగానుండి కాపాడుదము పద. (కుమారునితో నిష్క్రమింతురు.)

బల—తమ్ముఁడా! యుద్ధమెంతభరముగా నున్నదో చూచితివా? భీమార్జునులే కనుపట్టుచున్నారు. కాని ధర్మరాజును గవలును నాకా బ్రాహ్మణసంఘములో నానవాలుగాఁ దెలియకున్నారు.

కృష్ణ—ఉ. తాళమునంటివిల్గొనివధన్యుఁడు క్రీడి యనోకహంబుదాఁ
గేల ధరించి మార్తురను గీటడఁగించెడువాఁడు భీముఁడి
య్యాలము రాకమున్న శమనాత్మజుఁడున్ గవలున్ సమేతులై
యేలొకొ యేగి రక్కతన నియ్యెడ వారలు లేరు సోదరా !

బల—(చూచి) కురుబలమెల్లఁ బటాపంచలై యెట్లుపరుగిడుచున్నదో! (కోపముతో)
ఓరీ ! మూర్ఖుడా ; దుర్యోధనా !

చ. గద భుజమందు వైచికొని కయ్యమునుండి తొలంగి పాఱి పో
యెదవె? మదీయశిష్య నిను నెల్లరు నవ్వఁగ నాఁడు దుర్యశం
బెదిగి శిరంబు నెత్తుకొన నిచ్చునె? నేటికి నిన్నుఁ జేరి యా
గదయును నాగురుత్వమును గంగకు నర్పితమయ్యె నేమిరా?

కృష్ణ — అదుగో నర్జునుఁడు జయలక్ష్మీలాలితుఁడై పాంచాలిని వెంటఁబెట్టుకొని పోవుచున్నాఁడు,

బల — మన మిక్కడ నిఁక నెందులకు?

కృష్ణ — అదుగో ధృష్టద్యుమ్నుఁడిటు వచ్చుచున్నాఁడు. అతనితోఁ జెప్పి యొకసారి కుంతీదేవిం జూడఁబోవుదము.

ధృష్ట — (ప్రవేశించి తనలో) తండ్రిగారు "మునుకన్నియంగొన్న బ్రాహ్మణు లేరో సంజనియెడఁబో పరిశీలింపు" మనియెను. అట్లొనర్చెద (పరికించి) అదుగో అవీధింబడి చనుచున్నారు.

కృష్ణ — పాంచాలకుమారా! మే మరుగుచున్నాము. (నిష్క్రమింతురు.)

ధృష్ట — (కొంతదూరము నడచి) అదిగో అకుంభకార గృహమునకుఁ బోవుచున్నారు. అక్కడనే పొంచి వీర లేమి మాట్లాడికొందురో వినియెద (అట్లొనరించి విని) ఈసంగతులన్నియుఁ బోయి తండ్రిగారికి విన్నవించెదను. (పరిక్రమించి) అదుగో తండ్రిగారు పురోహితులతో నీవిషయమునే కాఁబోలును ముచ్చటించుచున్నారు.

(ద్రుపదుఁడును బురోహితుఁడును బ్రవేశింతురు.)

ద్రుప — గురువరా? మీరు స్వయంవర మేర్పఱచినఁ దప్పక యర్జునుండు వచ్చునని సెలవిచ్చితిరి కదా! అట్లు జరిగినదా?

పురో — ఇంకను సందియ మేమి?

ఆ. వె. అర్జునునికిఁదక్క నామత్స్యయంత్రమ్ము, నితరుఁ డేయఁజాలు డేటిమాట?
కర్ణునంతవాఁడు గజగజలాడెన, వ్రింట గుణము గూర్చ వెరవులేక.

ఇది యిట్లుంచుము.

చ. ఎగిరినవారి నెల్ల మద మేదఁగఁ జేసి యొకింతలోన న
మ్మదపతిఁగొంచుఁ బోవుటకు మాదృశవిప్రులకానె? లేశమున్
మదిఁ గదియింపఁబోకు మనుమానముఁ బ్రాహ్మణులేడ? పౌరుషా
స్పదులగు నేడ యింతపని సల్పునె? పార్థుఁడు గాక యుండినన్.

ధృష్ట—తండ్రీ ! నీయాజ్ఞచొప్పున వలసినంతవఱకుఁ దెలిసికొని వచ్చితిని వారుమన యాజ్ఞ సేనిం దీసికొని యొక్క కుంభకారగృహమ్మున కరిగిరి. అచ్చటికే కృష్ణ బలరాములుగూడ వచ్చిరి. అయ్యెడ నిఁక నొకముప్పురు పురుషులును నొకముసలియాపె యును గలరు.

పురో—రాజా! చూచితివా? ఆమె కుంతి వారు ముప్పురును ధర్మజనకులసహదేవులుఁ; భీమార్జునులను రణరంగమునఁ జూచితిమికదా.

ద్రుప—కుమారా ! యింతవఱకేనా? నీయెఱిఁగినది.

ధృష్ట—ఇంతేకాదు. కృష్ణబలరాములును వారును మాటలాడికొనినరీతిం బట్టి చూడఁద ప్పక వారు పాండవులే యని నిశ్చయించితిని.

ద్రుప—అట్లయిన నీవు పోయి యారాదంత మంతఃపురమునకుం జెప్పుము.

ధృష్ట—చిత్తము (నిష్క్రమించును)

పురో—యిక్కడికి నీసందియము తీఱినదా?

ద్రుప—తీఱకేమి ? తీఱినది. అయినను మీరేగి వారియాథార్థ్య మింకను దఱిచి తెలిసి కొని యిక్కడికిం గొనిరండు.

పురో—(పోయి పాండవులతోడను గుంతీద్రౌపదులతోడను బ్రవేశించి.)

వీరు కుంతీమహాదేవులు, వారు పాండవులుఁ.

ద్రుప—(వినయముతో) అక్కా; భోజపుత్రి!

ఉ. పావన మర్త్యలోకులము ఫల్గునుఁడల్లుఁడు కావుటన్, మహీ
దేవులుకారు మీరనుచుఁ దెల్ల మెఱింగితి నింతచేసిరే ?
కావలులైన కౌరవులుఁ, కష్టములెల్ల భరించి నేఁటికిన్
దేవునను గ్రహమ్మున సుదీర్ఘత గాంచితి కల్లభఁగులన్.

ఇఁక నాలస్యమెందులకు ? విజయునిఁ బెండ్లికొమరునిఁ జేసి సలక్షణమ్ముగా వివాహతం త్రము నడపుకొందము.

కుంతి—అన్నా ! పాంచాలభూపాల! అగ్రజులగు ధర్మజభీములుండఁగా) గొండికయ గు ఫల్గునునికిఁ బెండ్లియెట్లు? అదిగాక నావచనంబుకతమున నిక్కన్నియకు వీరేవురు నుబతులు గాని|యొక్కరుండు గాకుండు.

ద్రుప—(తనలో) ఈమెయభిప్రాయమే చక్కఁగా బోధపడినది కాదు. ఒకకన్నియ కైదుగురు పతులెట్లు? (ప్రకాశముగా) ధర్మనందనా!

కం. కుంతి యాన ధర్మములలో, నెంతయుఁ గడు నా తితేఁటు విల్లాలు బుజా
స్వాంత యిటులానతిచ్చునె? యంతర్వాణులకు నిదియు నర్హంబగునే?

నీవు కౌండికవయ్యును బుద్ధిం గడుఁ బెద్దవు నీవాక్యంబొండును వేదమొండును గాదు నీ యభిప్రాయ మెట్టిది?

ధర్మ—క. ఇదిలోకవిరుద్ధం బని, పదిఁబది చెప్పంగ పలెనెపార్థివ? యైనన్
తుద కిది యిటు జరుగుటయే, మదిమాకెల్లరకు హితముమాత్రిజ్ఞప్తిన్,
అదియును గాక.

క. నామనమెన్నఁడు ధర్మవు, నేమఱుట గాఁ ఱుంగ దిట్టి యీనాఁడెందం
బేమొకొ? యిప్పట్టునఁ దా, నామోదము చెందనిట్టు లైతీరవలెన్.

ద్రుప—(తనలో) ధర్మాపరావతారుం డనఁదగునియ్యనఘుం డొచ్చెం బుచ్చరించుటకల్ల ఇందులకేదో యనివార్యం బగుకారణంబుండక తప్పదు. (ప్రకాశముగా) ఐనచో సమ్మతమేకాని మనకు మనమై యిందులకు స్వతంత్రించుటకన్న దురూహమగునీయంశమ్మును కృష్ణద్వైపాయనునికిం దెల్పి తత్సమ్మతినిం గొని యాచరించుట శ్రేయస్కరంబు. కావున నెల్లినేఁట నట్లొనరింపుదము. నేఁటికిఁగొలువు చాలింతము.

(నిష్క్రమింతురు.)

గద్య

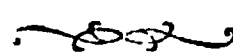
ఇది శ్రీ— తిరుపతివేంకటేశ్వర విరచితం
బగు పాండవప్రవాసమ్మునందుఁ
ద్వితీయాంకము

శ్రీమత్సర్వదేవతాయైనమః

పాండవప్రవాసము.

చతుర్థాంకము.

(విదురుఁడు ప్రవేశించును.)

విదు—(తనలో) అప్పుడే యింద్రప్రస్థపురమ్మునకే వచ్చితిని. (కోపముతో) ఓరీ! దుర్యోధన! పాండవు లనిన నీకింతయసూయ యెందులకురా? నీతండ్రి వారితండ్రిభాగమగు నర్ధరాజ్యము వారల కిచ్చెను గాని నీది లేశమును నీయలేదే? వారు దిగ్విజయమొనర్చి రాజసూయము చేసిరనియే కదా! నీకీదుఃఖము. (యోజించి) కలహప్రియుఁడగు నారదునివలన నీముప్పు మూడినది. పాపము! అతఁడేమిచేయును? స్వర్గస్థుఁడగు పాండుకుమారునిచే "రాజసూయము చేయింపు" మని యమ్మునివరుం గోరెనఁట, ఇతరులయెడ నెట్లయినను నారదుఁడు వీరియెడల నుపకారియే గాని యపకారి కాఁడు. కాని గోఁ బాంచాలికై వీరు పరస్పరముఁ గలహింపకుండ సుందోపసుంద చరిత్రము నుపన్యసించి చక్కనికట్టుఁబాటు చేయఁడా; బ్రాహ్మణకార్యార్థమై ఆ కట్టింపు దాఁటుటచేత నే కదా యర్జునుఁడు తీర్థయాత్రకరుగవలసెను. అదియును వారలకు కారకమే యయినది.

ఉ. అందునులూపి యవ్వనిత నంది సుశోదయ మందె మీఁదఁ బాం
డ్యేందుకుమారి యందుఁ గనియెన్ మఱి యొక్క సుపుత్రుని న్సుభ
ద్రం దుడుకు న్వరించి సుతరత్నముఁ గాంచెనొకంటఁ గాదు వా
రెందుల కేగిన న్జయమయేర్పడుఁ బ్రాగు లజేయు లేరికిన్.

యాగము మాటట్లుండ మయుఁ డొనర్చిన యాలోకపాలసభం జూచినది. మొదలు వీనికి మఱింత యసూయ పెచ్చు పెరిఁగినది. వీనికిఁ దోడు శకుని యొకఁడు, తమ్ముఁడు చెప్ప నేయక్కఱలేదు. కర్ణుడొకఁడుండినను వాఁడు పరాక్రమముచే జయింపవలయు. నియె బోధించును. గాని శకునివలె నైదుగురలోఁ గలహము కల్పింతమనియు ద్రౌపదిని వారలను నెడఁబాపుదమనియు లేనిపోని కుట్రలు పన్నుటకొప్పుకొనఁడు ఏమైనను నీదుష్ట చతుష్టయము కురువంశ మున్మూలించుట కుద్యమించినది. ఛీ! కొడుకు దుష్టుఁడై

నను తండ్రి బుద్ధిగఱపి మరల్పవలెనెగాని దుర్ద్యూత వినోదమునకై తగదునని నన్నుఁ బాండవులఁ దెమ్మని యనుపుట యెంతబాగుగనో యున్నది.

క. పండుగయో పబ్బంబో, పెండిలియో రాజకార్యవిషయమొ యకటా!
పాండవుల నేమొఁగమ్మున, దుండగపుంద్యూతమునకుఁ దోడ్కొనివత్తున్.

నాకృత్యము నే నెఱవేర్చుకొనక తీఱదు. (పరిక్రమించి) అదుగో, పాండవులు, తమలోఁదా మేమో చెప్పికొనుచుఁ గూర్చున్నారు. పోయి ప్రకృతమును దెలిపెద.

(పాండవులు ప్రవేశింతురు.)

ధర్మ—(చూచి) తమ్ముఁడా! పరమపూజ్యుఁడగు విదురుఁడు కాఁబోలును వచ్చుచున్నాఁడు ఎదురుగాఁబోయి తోడ్కొనిరమ్ము.

భీము—(అట్లొనరించును)

ధర్మ—(ఆదరముతో)

ఉ. తల్లియుఁ దండ్రియున్ గడుముదంబున నుండిరె? ధార్తరాష్ట్రులం
దల్లెడ సేమమే కద? యహీనుఁడు లక్ష్మణుఁడొప్పుమీఱు నే?
సల్లలితుండు ద్రోణునకు సంతసమే? గుణరాశి తాతకున్
మొల్లమె? యొల్లవారికిని మోదమె? నీకు సుఖమ్ము గల్గునే?

విదు— అందఱును కుశలముగా నున్నారు.

తే. గీ. మీకనామయంబె? మీపుత్రులేవురు, ద్రౌపదేయులకు ముదంబె? శౌరి
మేనయల్లుఁ డొప్పుమీఱునే? పాంచాలి, పరమసాధ్వి కుశలవతియె? తండ్రి!

మిమ్ముల నందఱి నొక్కపరిఁ దోడ్కొనిరమ్మని సుయోధనానుమతంబున వృద్ధరాజు నన్నుం బనిచిన వచ్చితిఁ గావున మీరు నావెంట హస్తిపురమ్మున కరుదేవలయు

భీము—(తనలో)

తే. గీ. అంపినను దండ్రి యీతని నంపుఁగాక, నల్లభలబనియితఁడిట వచ్చుఁగాక
ఎపుడు మనమున మనమన్న నేపగించు, కపటి దుర్యోధనుని! పేరికత్వమెట్లు?

అర్జు—(తనలో)

ఉ. అన్నయొనర్చు జన్నమున కందఱువచ్చిరి చూచి రంతయు
న్నొన్నటిముచ్చటేకద? మమున్ మరలం బిలిపించు టేటికో
ఎన్నఁడుఁ లేనియిట్టి దయ యెక్కడిదో? ధృతరాష్ట్రునూతి, కీ
వన్నిక యెందుకో? మనము పట్టి కదల్చినయట్లు లూఁగెడున్,

నకు—(తనలో)

క. కారణము సెప్పకరయి యిటు, లూరక రమ్మనుట కేదియో హేతువు ? ని
స్సారమగు విషయ మేనియు, ధీరుఁడు విదురుండు వచ్చి తెలుపునె యిటకున్

సహ—(తనలో)

తే.గీ. అదరఁగాఁ జొచ్చెనెడమకన్నది యదిఁగాక, మనముచెయివెట్టికలఁ దినమాడ్కి నుండె
నితని యాగమనమ్మున నేదియేని, దోసఁగు పొసఁగంగ వలెనని తోఁచు నాకు.

ధర్మ—(సంశయముతో) ఆర్యా ? ఎందులకై యుండునో ?

విదు—(తనలో)

తే.గీ. ఉన్నదున్నట్లు చెప్పిన నన్నయాజ్ఞ, కన్యథాసంచరించినయట్టు లగును
అట్లు చెప్పనిచో సత్యమడఁగిపోవు, టట్టులుండంగ జగమున నప్రతిష్ఠ.

కావున సాధ్యమైనంతవట్టు, రాజద్రోహము లేకుండ నేమైనను యథార్థమే వచింపవలయును. (ప్రకాశము) నిమిత్తమున కేమున్నది ? రాజులు ద్యూతప్రియులు గదా! అదిగాక యపూర్వమైన సభయొకటి నిర్మింప జేసినాఁడు. అదిమీరు చూడవలయునఁట

భీమ—(తనలో) సుయోధనుఁడంత ద్యూతప్రియుఁడు కాఁడే ?

అర్జు—(తనలో) ఇక్కడికిఁ దేలినది. ఇది శకునియొక్క ప్రేరణయైయుండును.

నకు—(తనలో) ఇంతటిపని కింతప్రయత్న మెందులకో ?

సహ—(తనలో) ఈద్యూతము తేనెపూసిన కత్తిగాఁ బరిణమింప వచ్చును.

ధర్మ—(తనలో) నాకిది పరమప్రియమే (యోజించి) ఐనను నియ్యది సద్వర్తనులాదరింపఁదగినది కాదుగదా ? (ప్రకాశము) ఆర్యా ? సమస్తధర్మవేదివగు నీకు మాదృశులు బోధింపవలయునా ?

ఉ. కుక్కుటపు న్సమీకములు గొఱ్ఱెపొటేళ్ళ దురంబులు న్వశం
బక్కఱలేని రాజులకునై యుదయించిన వంతకన్నను
న్వక్కఱ మాదుగోదరము వృద్ధనృపుం డెటుసమ్మతించెనో ?
యక్కట ! యింకమాకుఁ దనయం దెటులన్భయభక్తులుండెడిన్.

తే.గీ. చెడ్డపను లాచరించెడి చిన్నవారిఁ గని కననిరీతి నుండుట చనునొకింత
అంతియేకాని తామయియాచరింపఁ, జేయుదురె ? కూడఁదనఁడె గాంగేయుఁ డేని

విదు—(తనలో) అడిగిన యంశమున కుత్తరమీక తప్పదుగదా ? ఇందు రాజద్రోహమేముండెను ? (యోజించి) ఇట్టి దుష్టరాజునకు ద్రోహమైనను దోషములేదు (ప్రకాశము) కుమారా !

ఉ. తాత యొకండె కా దఖిలతత్త్వ విదుండగు ద్రోణుఁడేను "బ్ర
ఖ్యాతిపథంబె ? యియ్యది ప్రశస్త మమాన్యము నిన్నునంటి ప్ర
జ్ఞాతిశయుల్ దలంపఁ దగినట్టిది కా" దని యెంత చెప్పినన్
ద్యూతము మానిపించెడి కుతూహల మించుక లేదు ఱేనికిన్.

భీము—(సంశయముతో) వినోదార్థమై యేర్పడినపని కింతవిచార మెందుకు ? ఇది గాక యియ్యది యెట్టిదైనను అనాదిగా రాజు లందఱును మన్నించుచు సేయుచున్నారుకదా!

అర్జు—వినోదమున కైనను దుష్కృత్యము సమంజసము కాదు. శిష్టాచారమైనను నీతికి బాహ్యమైనచో నది మాన్యము కానేరదు.

నకు—ఇంతకు నీజూదమువలన సుయోధనుని కుపయోగమేమో ?

సహ—అదియే తెలపలసియున్నది.

ధర్మ—ఏదో యొకవిధముగా మనల నవమానించుటయే యతనిముఖ్యోద్దేశము.

భీము—అతనికి నెఱవేఱనిదియును నగునే.

అర్జు—ఇతని కీయుద్దేశ మింతలో నెందుకుఁగలుగవలెనో

ఉ. యాగము చూడ వచ్చి యట నయ్యయి కృత్యములందుఁ దాన యు
ద్యోగ మొనర్చి యొక్కఁడు కుతూహలమున్ గనఁజేసె నింతలో
నీగతి దుర్హృదుండగుట కేమినిత్తమొ ? లేకయింతకున్
యాగమె కారణంబొ ? తెలియన్వలె దీనియథార్థ మియ్యెడన్

విదు—ఇంద్రనందనా ! యథార్థము నీవుకనిపెట్టనే కనిపెట్టితివి. నాచేగూడ నెందుకు జెప్పించెదవు ?

నకు— ఇది నాచే నింతకు మున్నే కనిపెట్టఁ బడినది.

తే. గీ. యజ్ఞమున కేగుదెంచె నటన్నమాటె, కాని యాతని మొగమించుకయును గళల నొప్పు, దప్పుడె యాతని కుద్భవించెఁ, బాయని యసూయ, యదియిట్లు పరిణమించె.

విదు—

ఉ. వాడినమోముతోఁ గళకుఁ బాసిన చూపులతో విచారముం
గూడినబుద్ధితో మిగులఁ గృంగిన దేహముతోడ నొక్కఁడం
బోఁడిమి దక్కియున్న కురుముఖ్యుని మాతులుఁ డాదరించి యా
జాడయెఱింగి జూదపు విష స్గలిగించెను మిమ్ము నొంపగన్.

ఇద్దాని వారింప మాపడిన పాటులు భగవంతుని కెఱుక, ఇప్పటికిని భీష్మద్రోణులీవిషయ

మై సంతతమును వృద్ధుం జనకుఁ జెప్పుచునే యుందురు. కానిందు దాని కేమి భవితవ్య
మెట్లయినను మనమయ్యెడ కరుగుట తప్పనిపని, వారు మనరాక వేచియుందురు.

ధర్మ—తే.గీ. తండ్రి చిన్నప్పుడే పోయెఁ దండ్రియైన, దైవమైనను, నింక నాతండ గాఁడె
కొమరుఁ డెల్లైన నయ్యనఘుండుమాకు, నెన్నఁడపకారము నొనర్పఁ డింతసఱకు.

కావున నవశ్యమును దండ్రియాజ్ఞ నిర్వర్తింతును. (తమ్ములవంకఁదిరిగి)

చ. అలఘుమనీషులార ? మనకందఱు కాఁడె నేత యాటఁ బో
నలయుఁ గాని జూదమను వ్యాజమున న్నిరసింప రాదు ని
ర్మలమతులైనవారు విదుర ప్రముఖుల్ పలుమంది కల్గుచోఁ
గలఁత ఘటిల్లునే ? యొకటఁ గల్గినను దుదిదాఁక నిల్చునే ?

పోదము పదుండు. ప్రయాణసన్నాహ మొనరింపుఁడు. (నిష్క్రమింతురు.)

(అంత ధృతరాష్ట్రుఁడు భీష్మద్రోణులతోఁ బ్రవేశించును)

భీష్మ—కుమారా ! ఆంబికేయా ! ఒరులు విన్నను వినకున్నను ధర్మజ్ఞులకు ధర్మము చె
ప్పక తప్పదు. కావున,

ఉ. జూదము దేరికేనియు నసూయ జనింపఁగఁ జేయు దానిచే వా
దనివార్య మానదియు నాశములన్ గడకొత్తు నూరకే పో
దవమానపుం బని నృపుల్ తలపెట్టఁగ రాదు నీవు దు
ర్యోధనుచందమున్ దెలియవో ? పరికింపవో ? వానిమిత్రులన్.
ఈయప్రతిష్ఠ నీయది, నాయది, ద్రోణునిది వినుము నామాట, జగ
ద్గేయ మగుపనికి విఘ్నము, సేయుట తగ దిట్టిపనికిఁ జేయఁగఁదగదే.

ద్రోణ—ఉ. ఎంతయొ కాలమాయె నిటకే నరుదెంచి తదాదిగా బుధా
స్వాంతుని నిన్నెఱుంగుదును నక్కట ! యేమన నేర్తు ? నేవపుం
జింత ఘటిల్లె నియ్యదియు శిష్టులకున్ హిత మానె ? దీనిచే
నంతము నందరే దలు ? నలాఘల నంత లెఱుంగమే ? నృపా.

ఆ. వె. అతఁడు బుష్కరుండు నన్నదమ్ముల సుతుల్, గారె ! జూదమనెడికారణమునఁ
గాదె ! శత్రులైరి కావున జూదంబు, నలని తగులు మనకు వలదు, వలదు.

ధృత—(తనలో)

చ. కొమరుని దుష్టచేష్టితము గూడ దటందునో ! వాఁడు నేఁడె ప్రా
ణము లెడఁబాయు, వీరలనినం గడు మాన్యులు తండ్రియున్ గురుం

డములిన చిత్తులిర్వురకు శాస్త్రులు నిక్కము పల్కుచుండిరీ
సమయము నాకు నెంతయును సంకటమై కనుపట్టు నక్కటా !

(ప్రకాశము)

క. మీరియుపురు విదురుండును, శారద్వతుడున్ మహాయశస్కులుండన్
బోరాడఁగూడునె ? ద్యూత, ప్రారంభమువలన నింత భయమేమిటికిన్.

(తెరలో)

ఓహో ! ద్యూతప్రియులగు రసికులారా ! పాండవులును గౌరవులును ద్యూతారంభమునకై సభకరుగుచున్నారు. చూడ నాసక్తి యున్నవారలందఱుఁ ద్వరగా రండు.

(అంత విదురుఁడును పాండవులును దుర్యోధన దుశ్శాసన శకుని కర్ణవికర్ణులును ప్రవేశింతురు.)

ధర్మ—(ధృతరాష్ట్రునకు నమస్కరించి)

క. ద్యూతమ్మునకై యేనా, హూతుఁడనై వచ్చితిని మహోన్నతగుణుఁడౌ
తాతయు గురుఁడును నీవును, నీతెఱఁగున కొప్పుకొంటిరే ! దయకలిమిన్.

దుర్యో—(వారికడ్డమై) ధర్మనందనా !

క. ద్యూతమ్మునందు నీకతి, చాతుర్యము గలుగుటయును సతతమ్మును సం
ప్రీతిగలుగుటయు నీయా, హూతికిఁ గారణము లింతయొప్పదె ! మనకున్.

ఇందెవ్వరితోడను విచారింపనక్కఱలేదు. ఇది సుహృద్ద్యూతము గాని వేఱొండు కాదు. నీకు నభిప్రేతమైనయెడలనే యాడుకొందము లేదేని బలాత్కారము లేదు.

విదు—సుయోధనా ! ఎందులకేని వృద్ధానుమతముగాఁ బ్రవర్తించుట మంచిపనికదా ! అదికాక,

క. ద్యూతము వేఁటయుఁ బానము, నాతిమొదల్ వ్యసనముల ఘనమతులు ప్రాజ్ఞుల్
నీతిపరులు నగు నృపతులు, ప్రీతివిశేషించి తగుల వెఱతురు కాదే !

కర్ణ—(తనలో) ఇతని కక్కఱలేనిది కనుపట్టదు. (ప్రకాశము) విశేషించి తగులఁదగదు. కాని యొకించుక తగులవచ్చును గదా !

భీష్మ—(కోపముతో) ఓయీ ! అంగరాజా ! ధర్మశాస్త్ర ప్రశంసకుఁగూడనీవేయుత్తరము చెప్పవలయునా ? చక్కఁగా యోజించినచో నీవ్యసనములలో నొకట రెంటఁ దక్కఁబొత్తిగాఁ దగులనే తగదు.

దుర్యో—(ప్రీతితో) సఖా ! మనకీ ప్రసంగ మెందుకు ? నీవూరకొనుము. ఏమో రాజులకుఁ జిరకాలమునుండి వినోదముగా నేర్పడిన విషయము గనుక మనమిందు దిగితిమి

అందులకు ధర్మనందనుం డంగీకరించెనా ! మంచిదే, లేనిచో నంతకన్న మంచిది.

ధర్మ—(ఆవేశముతో తనలో)

ఉ. రమ్మని పిల్వఁగాఁ బడి భరమ్మగు పూనిక నేఁగుదెంచి ధ
ర్మ్యమ్మని యెల్ల రాజులు చిరమ్ము బహూకృతి చూపినట్టి ద్యూ
తమ్మునయందుఁ దద్దయు హితమ్మగలాఁడని పేరుగాంచి నే
నిమ్మెయి వెన్కఁదీయ నగరే ? నగరేఁగునె ? యింత మాత్రిలో.

(ప్రకాశము) అంగీకరించుటం జేసియే యిటకు వచ్చితిని. వృద్ధానుమతమ్మున నిరపాయంబగు మార్గమ్మున నిందుఁ బ్రవర్తింతము.

శకు—ద్యూతమున నింతవ్యసనిని నేనింతవఱకుఁ జూడను. కావుననే యితఁడు మనపన్నిన యురిలోనికి వచ్చియున్నాఁడు.

ఉ. నాదగు నేర్పుకల్మి యమనందను రాజ్యము నెల్ల గెల్చి యా
మోదముదక్కియున్న కురుముఖ్యునికిచ్చి యతండ నేనుగా
నేదెస నన్నె భూమిప్రజ లెల్లరు మెచ్చుకొనంగ మేటిమ
ర్యాదకు నాస్పదుండనయి యందెద నందఁగరాని సౌఖ్యముల్.

(ప్రకాశముగా)

క. జూదమ్ముకన్న ధనసం, పాదక మగువిద్య గాని పరమానందం
బీఁదగుపిద్దియ కానీ, లేదని నీవెఱుఁగవే ? యళీకమె? నృపతీ !

కావున నొండు విచారంబు దక్కి స్థిరచిత్తుండవై యిందుఁ బ్రవర్తింపుము.

ధర్మ—(తనలో) ఈకాలపువారిలో నితండు ద్యూతమునఁ గడుఁ బండితుఁడు. (ప్రకాశము) గాంధారరాజా ! నీవు మధ్యస్థుండవై యిందలి మంచిచెడ్డలను వివరించుచుండుము.

దుర్యో—(బహూకృతితో) అన్నా ! ద్యూతమున నీకును నాకును హస్తిమశ కాంతరమని యే నెఱిఁగి నాకై ప్రతినిధిగా నీతని నేర్పఱచుకొంటిని. మాధ్యస్థ్యమున కేమి? శాంతనవాదులు పెక్కండ్రు గలరు.

ధర్మ—(తనలో) శకుని యన మాయాద్యూత కుశలుఁడు. నే నితనితో నాడితి నేని యోడుటయే ధ్రువము. ఇందుపాయ మేమి ? ఇట్లగుఁగాక (ప్రకాశము)

గీ. ద్యూతమన్నను ధనమిచ్చు ఖ్యాతిఁదెచ్చు, రెండునుంగూడఁ బోఁగొట్టుచుండునొకటఁ
దనకుఁదానయిప్పని నేయఁదగునుగాని, యొకరికై యొండొరులు నేయుటుచితమగునె

ద్రోణు—(తనలో) మొట్టమొదట జూదమే గర్హ్యమనిన ధర్మనందనుఁడు తుదకుఁదన్మ
యుఁడైనట్టులున్నాఁడు. అక్కటా! యిది యెంతదుర్వ్యసనము? (కోపముతో)
ఛీ! ధర్మశాస్త్రములు తగులఁబెట్టనా? ఇట్టిజూదముగూడఁ బుణ్యప్రదమఁట. ఇట్టి
వ్రాఁతలు వ్రాయువారి నేమనవచ్చును?

ఆ. వె. ద్యూతమాడువాఁడు దొంగయుఁ గావచ్చు. దొంగ చేయలేని దోపమేది?
దీనిఁదగులువాఁడు దెల్లంబు తక్కిన, వ్యసనములకుఁబోవువాఁడు కాఁడు.

దుర్యో—అన్నా! నీకీసందియ మెందుకు?

క. నా మేనమామ యోడిన, గ్రామములున్ దేశములును గనకంబును నిం
కేమైన నేనె యనుకొని, యామోదము మీఱ నీకు నర్పణసేతున్.

శకు—కౌంతేయాగ్రజా! అతఁ డెందుకు? నేను మాత్రము దరిద్రుఁడ ననుకొంటివా?

తే. గీ. నాకు రాజ్యంబులేదో? ధనంబులేదొ?, కామినులులేరొ యశ్వముల్ కరులు లేవొ
ఓడుటయె నిక్క మేని నేనొసఁగ లేనె?, యాడగలిగిన నాడుమిట్లుదర నేల.

భీష్మ—ఓహో! ఈదుర్మార్గుఁడు క్రమముగాఁ బురికొల్పుచున్నాఁడే!

కర్ణ—యమనందనా! గాంధారరాజు దుర్యోధనునికై ద్యూతమాడును, అతఁడునోడిన
యఖిలమ్మును నాతఁడే భరించును. అట్లుకానిచో నితఁడేఁ సహించును. అందులకు నీతఁ
డు వెనుదీసె నేని,

క. నారాజ్యమిత్తు నగరను, దీఱనిఋణ ముండె నేనిఁ దేజమ్మున నీ
ధారుణి నఖిలము గెల్చెయ్య, వారణగతి నీకు నొసఁగువాఁడ నితనికై.

విదు—సూతపుత్రా? యుత్తమక్షత్రియుల కేర్పడిన విషయమ్మున మనబోటులు ధర్మ
మొసంగుట యెట్లు? ఒసంగినను వారు గ్రహించుట యెట్లు? అదిగాక,

తే. గీ. తనకు నెవరైన ధృతరాష్ట్రతనయుకన్న నితనిమామ గాంధార నృపేంద్రుకన్న
మిన్నయనిధర్మరాజు నిన్ మేటిజేసి, యాడునే? ద్యూత ,,మింతయహమ్మదగునె
ఇది యిట్లుంచుము.

ఉ. ధారుణి గెల్తునంటివి వృధా రుచియింపనివాక్కు లేల యీ
దారుణపుంబ్రతిజ్ఞ కులధర్మతనూజుని తమ్ములున్నచో
నేరు సచింప నేర్తురె? జయింపరె వారలు, రాజసూయమున్
శూరతమై నొనర్పరె? యసూయ భవత్ప్రముఖుల్ వహింపరే?

భీష్మ—కుమారా? పాంచాలీ పరిణయమునాఁటి పరాభవము నేని జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకో
నేరని యితనిమాటలకు నీకింత కోపమేందుకు

కర్ణ—(కోపముతో) ఏమీ ? నీవు శూరతా ప్రసంగము దంభధర్మములు చెప్పుటవంటి దేయని యూహించుచుంటివా ? (ఏమోయనబోవును)

దుర్యో—(వారించి కోపముతో విదురుదిక్కై)

క. ఈసుగలవాఁడవని నిన్నొకసరిలన్ జీయ నెంచియును దండ్రికిన్నై
నేసైఁచి యూరకొందును, దాసీపుత్రుండె ? యితఁడు తగఁడె ? జయింపన్.

ధృత—(తత్తఱపాటుతో) కుమారా ? ఎందుల కీసభ ? ఏమి జరుగుచున్నది ? అంతతో విరమింపుము. విదురుఁడు సర్వవిధములఁ బెద్దవాఁడు. నాకన్నను నీకుఁ బరమపూజ్యుఁడు. అధిక ప్రసంగము కట్టిపెట్టుము. ప్రకృతము చూచుకొనుము (విదురునిదిక్కై) తమ్ముఁడా ? అతఁడు బాలుఁడు, నేనొకటి యనినీవొకటియనఁగాదు. వాని మాటలకు నాతోపాటు నీవును సహింపుము.

విదు—సహింపకేమి ? సహించితిని. కాక సహింపక చేసెడిదేమి ? (జనాంతికముగా నీహితమే కాక లోకహితముం గోరి నీకొకటి చెప్పుచున్నాఁడను. దాని యుదంత యాథార్థ్యమును గ్రహించి పిదప నీచిత్తము వచ్చినట్లొనరింపుము.

చ. కొమరుఁ డటంచుఁ జూడకుము క్రూరుఁడు వీఁడు, నిజంబు రాజవం
శము లడఁగింపఁ బుట్టె మనిసంశయమున్ దెగఁ గోసి ప్రీతిమూ
లము దిగద్రోచి వీనిని బలాత్కృతిమై వధియింపు మంతతో
నమలినమౌ జగంబు, యశమబ్బు నిహంబుఁ బరంబు నీకగున్.

వీఁడు పోయినను నీకుఁ దొంబదితొమ్మండ్రు కొమరులు గలరు. నేనెందులకో చెప్పితినని యోజించి యుపేక్షించితివేని,

ఉ. ఎల్లకుమారులున్ బడుదు రెల్లకులమ్ములు నాశమౌ జగం
బెల్లఁ జెడున్ సమస్తమున కీచెడుగే యగుమాగకుండు, నేఁ
గల్ల వచింతునే ? తుదకుఁ గాలమువచ్చినయప్పుడాఁపఁగాఁ
జెల్లునె ? యిప్పుడిట్టిపని సేయుము కోయుము వీనికుత్తుకన్.

కర్ణ—(జనాంతికముగా) సఖా ! చూచితివా ? మీతండ్రి దాసీపుత్రుని దురుపదేశమెట్లు చెవియొగ్గి వినుచున్నాఁడో ! ఆబోధించెడిబోధన యెట్టిదియో ;

దుర్యో—(జనాంతికము) ఎట్టిదో మనమెఱుఁగమా ? మన యుద్యమమ్మున కెల్లవిభంగము కలిగింపుమని, లేదా ? నిన్నును నన్నును జంపించి పాండవులను రాజ్యమిమ్మనియైనను జెప్పఁగలఁడు ఇందుఁ దప్పేమి ?

క. ఎంగిలులు మెసవుబానిస, సంగడ మని యెఱిఁగి వీనిఁ బరమాప్తునిఁగాఁ
జెంగటికిఁ జేర్చుజనకుని, సంగతికిన్ వగవవలయు సంగడిఁ గాఁడా ?

ఇప్పుడు మన మెవరితోడను గలహింపఁగూడదు. "కార్యార్థినః కుతోగర్వః" అనుట నీ వెఱుఁగనిది కాదు. ఎవరేమన్నను నాకై సయిరింపుము. (ప్రకాశము) ధర్మనందనా ! మధ్యమధ్య లేనిపోని ప్రసంగములచేఁ గాలము వృధయగుచున్నది. నానిమిత్తమై గాంధారరాజు ద్యూతమాడుటకు నీవంగీకరించితివేని ద్యూతము ప్రారంభమగును; లేదా ? నీవతనికి నోడితివని యనుకొందుము.

ధర్మ—(ఆవేశముతో)

ఆ. వె. శకుని కెంతయెంత సామర్థ్యమున్నను, నాకు సందొకింత లేకయున్న
నాఁడుబూనివచ్చి యవల కూరక పోవు, నంతనీమఁ డొక్క ! యమనుతుండు

భీష్మ—(తనలో) ఔరా ! యెంతటినీతిమంతున కిట్టియావేశము గలుగుచున్నది?
ద్రోణు—(తనలో) ఇప్పుడితఁడు తన్నే తాను గుఱుతింపనట్లు తోఁచదు.

క. పానాసక్తులు నబలా, ధీనులు మృగయాళువును గొంత యేగినపిదపన్
మే నెఱుఁగుట కల దకటా ! మానరు జూదరులు దానిమరణము దనుకన్.

శకు—(తనలో) ఇతఁడితరులెన్ని యంతరాయ ప్రయత్నము లొనర్చినను 'దుదకుమనకే యనుకూలుఁ డైనాఁడు. ఇఁక నాలస్యము చేయరాదు. "అలస్యాదమృతంవిషం' (ప్రకాశము) రాజా ! నీవు నాకన్నను సమర్థుఁడవే. సంశయ మేమి ? ఇదిగోఁ బాచికలు. ముందు నీవే మొదలిడుము,

ధర్మ—(పాచికలు పుచ్చుకొనుచు)
దుర్యో—(సంతోషముతో) ఇదిగోఁ బందెము. (రత్నఖచితములగు మురుగులు తీసి యక్కడ నుంచును.)
ధర్మ—(పాచికలు వైచును.)
దుశ్శా—(తొందరగాఁజూచి) గెలుపు మనది. (విచారముతో) కాదు కాదు.
ధర్మ—(సంతోషముతో) మరల నొడ్డుఁడు.
శకు—(జనాంతికము) కుమారా ! సంశయింపకుము. మొట్టమొదట నతనికిఁ గెల్పుగలిగించుట యెందుల కనుకొంటివి ? మఱింతయాదరము హెచ్చించుటకుఁ జుమా ! ఇది ద్యూతజ్ఞుల రహస్యము.
దుర్యో—నారాష్ట్రమును దప్పఁ దక్కిన యాస్తి ధనమును నొడ్డితిని.
ధర్మ—మంచిది. (పందెము వేయును.)

శకు—గెలుపు మాది. పాచిక లిటు తెమ్ము, ఒడ్డుము.

ధర్మ—(ఆవేశముతో) నా యావద్రాజ్యమును నొడ్డితిని.

శకు—సమ్మతించితిని (పందెమువేయును)

విదు—(ధృతరాష్ట్రునితో) అన్నా! చూచితివా? సుహృద్ద్యూత మెంతవఱకు వచ్చినదో?

ధృత—(విననియట్లు నటించును.)

దుశ్శా—(సంతోషముతో) మామా! పందెము మనమే గెల్చితిమి.

శకు—(తనలో) ఇక్కడికి నామేనల్లునిచింత తీరినది. (ప్రకాశము.) ధర్మనందనా!

క. ఓడితివి సర్వరాజ్యము. నేఁడిఁక నొడ్డంగ నేది నీకున్నది? యిం
కాడుట చాలించెదవో? యాడెదవో? యేదియే నుపాయము కలిమిన్.

ధర్మ—(ఆవేశముతో)

మ. బహుదర్పోద్ధతుఁ డైననీలు ననిలో భజించి యయున్ జంభకు
న్నిహతుం జేసి యు శూరసేననృపతి న్నిర్జించి పాండ్యుల్ జయా
వహు నోడించి యనేకులన్ బ్రబలులన్ వారించి నాచేత నే
సహదేవుం డొనరింపఁజేసె, మఖ, మాసత్యాఢ్యు నిం దొడ్డితిన్.

శకు—అట్లయినచో నిదిగోఁ బందెము వైచుచున్నాను. (పాచికలుచూచి) మేమే గెల్చితిమి. ఇఁక నేమి యొడ్డెదవు.

ధర్మ—(ఆవేశముతో)

ఉ. ప్రాకటశౌర్యదర్పులకు బర్బరసాళ్వదేశ వాసులన్
వీఁక నదల్చి పుష్కరవనీగతదుర్మదులన్ జయించి దు
ర్ధికుల దత్తకాదుల హరించినయన్ మఖిఁ గా నొనర్చి నన్
శ్లోకు ద్విషద్విషాహీనకులు న్నకులుం బణ మిడుదు వైచితిన్.

శకు—(పందెము వైచిచూచి) మేమే గెల్చితిమి. (ఎకసక్కెముగా) రాజా! సవతితల్లి కొమరులనియా యేమి? మాద్రేయుల నొడ్డితివి.

ధర్మ—గాంధారరాజా! నీ భేదకథా చాతుర్యము నే నెఱుఁగనిది కాదు. అంతలోఁ గట్టిపెట్టుము! (ఆవేశముతో)

మ. భగదత్తున్ నగభేదిమిత్రు నని సంభావించి కాశ్మీరుఁ బాం
డ్యుఁ గుణాఢ్యాధిపు విశ్వగర్వాని నుధన్వుం బోర నిర్జించి శ్వే

తగ గిరీశుం బోర రేచఁ జేసి మిగులం దర్పించి నాచే మఖా
గ్నిం గేయించిన పార్థుఁడింకుఁ బణమై యున్నాఁడు నాయానతిన్.

శకు—(మరలఁబందెమువైచి) రాజా ! మేమే గెల్చితిమి చూచితివా !

ధర్మ—(ఆవేశముతో)

మ. శిశుపాలుం బశుపాలునిం బలె జిగీషించెం జరాసంధునిం
గృశునిం జేసి వధించె నియ్యనఘుచేఁ గీర్త్యుద్ధయుక్తోలనా
వశమే ? పేర్కొన, రాజసూయమున కెవ్వాఁ డయ్యెఁ జేరేపకుం
దశనిప్రాయుఁడు భీమసేనుఁ డిటుఁ దా నౌఁగాక పందెంబొగిన్.

శకు—(పందెమువైచి) ధర్మనందనా ! మాదేగెల్పు.

ధర్మ—(ఆవేశముతో)

చ. తెలిసినమాత్రనంచు జగతీతల మెల్లను గెలిసేయు న
ప్పలుకులు పైఁచి దుర్యశపు నెపమ్మున పర్వము గోలుపోవు కా
వలుఁడు యమాత్మజుం డిటుఁ బందెముగా నియమింపఁ గాఁబడెన్
దలఁగనిదుష్టదైవము కతమ్మున నెమ్మనమాఁప నేరమిన్.

శకు—(పందెమువైచి) ఇదిమూడు సుమ్మీ గెలిపించినది (ఏకసక్కెముగా) ధర్మనందనా

ఆ వె. మీకు నేగురకును మిక్కిలి ప్రియురాలు, యాజ్ఞసేని నొడ్డకుకట ! నీవ
నిన్ను నొడ్డుకొంటి వన్నలినాక్షిని, డ్డేని యొడ్డు గెలుతువేమొ మగల.

ఆట్లొడ్డితివేని మేమింతకు మున్ను గెల్చిన నీయావత్తుసొత్తును బహుమగా వైచెదము.

ధర్మ—(యోజించి తనలో) కానిమ్ము చెడ్డకాపురమునకు ముప్పేమిటి ? (సరికాశము)

చ. మరమరతిప్రతామణి నపారగుణాకరఁ బాంచాపుత్రిసం
సరణమహాబ్ధినాక నభిజాత నయోంభిధ న్మహాయశ
స్కర నవపద్మలక్షణఁ బ్రసన్నహృదంతర నొడ్డెదిన్ దురో
దరమున నేఁడు పందెముగ ధర్మతనూభవుఁ డొడ్డినాఁ డహో !

శకు—(పందెమువైచి) ఇదిమూడు మేమే గెల్చితిమి. (అందఱును విన్వెఁగుపడిమూతురు)

(దుష్టచతుష్టయము సంతోషము సూచించును.)

దుర్యో—(విదురునిదిక్కై) విదురా ! నీవుపోయి మాకు దాసియైన పాంచాలిఁ దోడ్కొని రమ్ము. ఇకఁ ముందు తానొనరించుపనుల నేర్పఱించి మాయందఱ సమ్ముఖమ్మునన వినిపింపవలయును.

భీము—(కోపము సూచించును.)

విదు—(మండిపడి) ఓయీ ! కురువంశోద్ధారక !

క. చెడిపోయెదునుమ్మీ దుం, దుడుకింతగఁ దగదు సాధ్వి ద్రోపది తా నె
క్కడ ? నీవెక్కడ ? నేనెక్కడ ? తరతమభావ మింతగా నెఱుఁగుదువే ?
నీ వేమనినను నాకుఁ గోపము లేదు గాని యటుఁజూడుము (భీము నిర్దేశించి)

చ. అతని నెఱుంగుదే ? జగమునంతయు నొక్కట మ్రింగఁజాలు ను
న్నతుఁడకటా ! కడుం బసితనంబు నిను న్బలవంత పెట్టి యి
ట్టితులువవృత్తుల న్గఱపెడి న్జెడిపోతివి పార్థు లేడ ? నీ
మతమున దాస్యము న్సలుపుమా టది యేడ ? దురుద్ధరం బహో !

ధృత—(ఎఱుఁగనట్లుగా) తమ్ముడా ! ఏమి జరిగెను ? ఎవరెవ రేమేమి యొడ్డిరి ?

విదు—(అనాకర్ణితముగా)

క. మిత్రద్రోహాత్మంబని నుచ, రితుల్ బార్థులను బిల్చి పేరేఁపి తుదిన్
శత్రుత్వము సాధించు న, పాత్రుని నిను దైవమెట్లు పరిపాలించున్ ?

దుర్యో—(తనలో) ఇతఁడెప్పుడును శత్రుపక్షములోని వాడే; మనమితనితోఁ జెప్పనే
కూడదు (ప్రకాశము) ఎవఁడురా ? అక్కడ.

ప్రాతిగామి—(ప్రవేశించి) జయము జయము. ఏమియాజ్ఞ ?

దుర్యో—(ప్రకృతమ్ము తెలిపి ద్రౌపది నియ్యెడకుఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

ప్రాతి—(నిష్క్రమించి మరలఁ బ్రవేశించి) అయ్యా మీయాజ్ఞఁ దెల్పఁగా నామె
యిట్లనియె.

దుశ్శా—ఏమనియెను ?

ప్రాతి— భార్యను జూదమం దోడిన మహానుభావుఁ డిప్పటి కెన్నఁడును వినఁబడఁ
డు. అయినను దనోడి నన్నోడెనో ? నన్నోడి తనోడెనో ? కనుఁగొని మరల
రమ్ము. అప్పుడవసరమైనచో నేను వచ్చెదను " అనియెను.

ధర్మ—(తలవంచుకొనును)

దుర్యో—సరే, ఈధర్మసందేహము తానిక్కడికేవచ్చి చెప్పుకొనినచో సభ్యులు తీర్ప
దరు రమ్మని చెప్పుము పొమ్ము.

ప్రాతి—(పోయి మరలవచ్చి) అదిగో నాయమ చనుదెంచి యాకురువృద్ధుల వెనుక
నున్నయది.

దుర్యో—అక్కడ నెందుకు నిల్వవలెను ? ఇక్కడికే రమ్మనుము పొమ్ము.

ప్రాతి—(నిష్క్రమింపగా)

దుర్యో—(చూచి జనాంతికము) తమ్ముఁడా. వాఁడు భీమసేనునికి వెఱచునుగావున

క. నీవరిగి తోడితెమ్మిది, కొసలము గులటయాటఁ గిల్బిషమనిశం
కావిలుఁడవు కాకు మహో !, యేవురు పతులుండి సాధ్వి యెట్లగునొక్కో ?

దుశ్శా—(జనాంతికము) అన్నా ! ఈపన్నగడ కుంతి యెందులకు బన్నినదనుకొంటివి? తన్నుఁగోడ లెప్పుడేని యాక్షేపింప కుండుటకుఁ జామీ ! (ప్రకాశము) ఇదిగో తోడితెత్తును. (కొంతవరకు జని తనలో) ఓహో ! నన్నుఁజూచి యెక్కడికో పోవుచున్నదే !

ఉ. ఎక్కడికేగ ? దింక మగలేవురు నాకుఁ గలారటంచుబల్
నిక్కెదు విఱ్ఱవీఁగెదవు నేఁడు మదర్థమువైతి వోసి ! నీ
కక్కసమెల్లఁ బోనడచుకాలము వచ్చెనులే యిఁకేటి ? కీ
తక్కులు దాసివైతివిగదా ? పనిచేయుము చెప్పినట్లుగన్.

లేదేని నీమానప్రాణంబులు దక్కవు. దుశ్శాసనుండు చండశాసనుండని యెఱిఁగి మసలు కొనుము, (నిష్క్రమించును.) (తెరలో)

నేనేకవస్త్రను రజస్వలను దూరముగాఁదొలఁగుము ఇట్టిరూపఁ నేను గురుజనస్థానం బగు నాస్థానంబున కెట్లు రానయ్యెడిని ?

కర్ణు—(దుర్యోధనునితో జనాంతికము) సఖా ! చూచితివా ? ఎంతలో నెట్లు బొంకుచున్నదో !

దుర్యో—అట్టిబొంకులకు మనదుశ్శాసనుఁడు పాటించువాఁడు కాదు గదా ? వినుము తగిన యుత్తరమునే చెప్పుచున్నాఁడు ! (తెరలో)

ఆ. వె. ఏకవస్త్రవేమి ? యేకవస్త్రవె యాదు, కాక విగతవస్త్రగావుగాదె ?
దాసి కిన్నివగలు తగవు నీటుక్కరి, తనము మానిరమ్ము తడయకిపుడు.

(శిరోజములు పట్టుకొని యీడ్చికొనివచ్చును.)

(భీష్మాదులు తలలు వంచికొని విచారింతురు.)

ద్రౌప—(శోకముతో) ఓహో ! కురువృద్ధులారా ! ధర్మనందనుండు దైవవశమ్మున నన్నోడినను నోడుఁగాక. మీయట్టి వివేకులు గలసభలో నన్ను వీఁడిట్లు పరాభవింపఁజూచి యూరకొనుట తగవేకదా ?

భీము—(విచారముతో) అన్నా ! ధర్మనందన !

క. ఓడితివి తమ్ము నలువురఁ, బాడియె వీరేమి మనల బాధింతురు ? పూఁ
బోడిం ద్రౌపదిఁ బణ మిడి, యాడుదురే ? యెందుగలదె ? యవివేక మిటుల్.

(కోపముతో) ఇయ్యెడల నిన్నేమిచేసినను దోసము లేదు. నీబాహువులు తెగఁబెట్టి
నఁగాని నాకోపము తీరదు.

అర్జు—(వారించి) అన్నా! శాంతింపుము.

క. ఆడేడిది జూద మందుఁ, బాడియెటుల్ తోఁచు? ధర్మవర్తనుఁ డితడే
జూడ జనునదియ ధర్మము, కూడదనం జాలునంత కోవిదుల మొకో?

వికర్ణ—ఓహో! సభాస్తారులారా!

ఉ. అందఱు నాఁడువాండ్రు గలయట్టిక యిట్టిసభ న్సతీమణి
న్నిందితఁ జేయఁగానగునె? నీమలమే? తెవమొక్కొ? యన్నముం,
బంగలకేని యిట్టికృతి పాడియె? లోకము మెచ్చునే? యశం
బొందెడి వారికిం జనునొకో? యిటు లూరక చూచుచుండుటల్.

కర్ణ—కుమారా! యనేకులు పెద్దలున్నయెడ నీకీయధిక ప్రసంగ మెందుకు? ఇంతకును
నియ్యది పతివ్రతయైనచో నీవన్నట్లు తప్పని యధర్మమే కానచ్చును. కులటయైయెడ
నిట్టి నీతులతో నవసరముండదు. మిన్నక కూర్చుండుము.

వికర్ణ—తండ్రీ! యిప్పట్ల గురువుల కెదురాడక తప్పక వచ్చుచున్నది.

తే. గీ. ధర్మసూక్ష్మమ్ము లెఱుఁగెడి ధన్యులన్న, దొఁరకరెక్కడనో కాని. ద్రుపదపుత్రి
కులటయే యనుకొందమక్కులట కేని, మానవంతులొప్పరుకదా! మానహాని.

కర్ణ—(కొంచెము కోపముతో) అంతతోఁ జాలింపుము. పుంశ్చలికి మానహాని యొకరు
చేయుటయెందుకు? తనంతనే సిద్ధించుచున్నది. తెలిసియుఁ దెలియని ప్రచారము
లు గట్టిపెట్టుము.

దుర్యో—తమ్ముఁడా? పాండవులయు ద్రౌపదియొక్కయుఁబుట్టమ్ములొలువుము.

(పాండవులు తమపైవస్త్రమ్ములుదీసి యొక్కడ నుంతురు.)

దుశ్శా—(ద్రౌపది పైఁటకొంగు పట్టుకోఁబోగ నామె తొలఁగించి చనఁగా నతఁడు
వెంటనంటి చీరలాగును)

ద్రౌప—మ. కరుణాదూరత నూరకుండి రయయో గాంగేయముఖ్యుల్ మహా
పరిభావమ్మున కోర్వరామిఁ దలలన్ వక్షమ్ములోఁ గ్రుక్కిడు
గ్భర దీనస్థితి నున్నవారలు పతుల్ రావే ననుంబ్రోవవే!
శరణం బెవ్వరులేరు నాకునిఁకఁ గృష్ణా! దీనసంరక్షణా!

దుశ్శా—(తనలో) క్రింద నొకచీరయున్నదే! (మరల చీరలాగును)

ద్రౌప—మ. తరుణీరత్నముగాదొ ? యాసిరి ప్రమాదంబెప్పుడున్ జెందదో ?
త్వర నీకుం దగఁజెప్పిపంప దదియేభాగంబు లోనెంచెనో ?
సరి యామాటలకేమి ? చెల్లెలని యిచ్చన్గొంత చింతింపుమా ?
శరణం బెవ్వరులేరు నాకునికఁ గృష్ణా ! దీనసంరక్షణా !

దుశ్శా—(యథాప్రకారముగా నుండుటఁజూచి మరలఁ జీరలాగును.)

ద్రౌప—మ. గిరికేలం ధరియించి గోపకుల రక్షింపంగలేదే ? పడిన్
గరిఁగాపాడఁగలేద ? చక్రమున నక్రమ్మున్ విదారించి, ని
ష్కరుణాదృష్టిని నన్నుఁ జూడఁ దగవా ? కాపాడవా ? సోదరా !
శరణం బెవ్వరులేరు నాకునికఁ గృష్ణా! దీనసంరక్షణా !

దుర్యో—(కర్ణునితో) సఖా ! చూచితివా ? ఈబంధకి చాతుర్యము. ఎన్నివస్త్రమ్ములి మిడ్చి కట్టికొన్నదో !

కర్ణ—ఇది కడువిచిత్రముగా నున్నది. (యోజించి) ఇన్నివస్త్రమ్ములిమిడ్చి కట్టికొన్న దనుటకును దోఁచకున్నది.

దుశ్శా—ఓసీ ! పంచభర్తృకా !

గీ. ఎప్పుడుగాని యసత్యమ్ము నెఱుఁగఁడనుచు, నీదుభర్తను వర్ణింతురుగాదె ? జనులు
అట్టివానికి భార్యవై యెట్టులంటి ?, వేకవస్త్ర నటం, చిన్ని కోకలుండ.

భీష్మ—(తనలో) ఓహో ? ఆపద్బాంధవుఁడగు శ్రీకృష్ణునిదయ ద్రౌపదిని గాపాడినది (ప్రకాశము)

ఉ. ఎందుకు నేను గల్గి ? మఱియెందుకు ద్రోణుఁడు గల్గి ? యక్కటా !
పంద విచిత్రవీర్యజుఁడు పాపి తనూజులఁ గాదనండు వీ
నిం దునుమన్ వలెన్ విదురుని న్నను ద్రోణునిగాదటంచు నీ
నిందితమైనజూద మవినీతుఁడు తా నిటు సమ్మతించు నే ?
(కత్తి దూసి ధృతరాష్ట్రునిపై కరుగఁబోవ విదురుఁడు వారించును)

ధృత—తమ్ముఁడా ! యేమిజరుగుచున్నది ? ఎందులకాకలకలము ?

భీమ—(కోపముతో) ఓయీ ! నీకుఁ గన్నులు గానరావు గాని చెవులు వినరావా ? పాంచాలి పెట్టుకొన్న మొఱ్ఱవినియును; విననియట్లు నటించుచున్నావుగా ? కానిమ్ము,

శా. పిన్నల్ పెద్ద లనేకు లున్నసభలోఁ బెంపేది దుర్మార్గుఁడై
వన్నెన్ వాసియు నుంత చూడ కకటా ! పాంచాలి నీరీతిగా

బన్నం బందగఁజేయు నీఖలుని నిర్బంధించి వక్షస్స్థలం
బు న్నైనె పగిలించి శోణితము నామోదంబుమైఁ గ్రోవెదన్.

ఈదుశ్శాసను నిట్లు చేయనైతినేని?

క. అధముండ జడుఁడఁ బూర్వపుఁ, బృథివీశులగతికిఁ దప్పువెకలిరి దుష్ట
ప్రథమావతారమూర్తిని, పృథానిహంతకుఁడ నింక వెయ్యేమిటికిన్.

దుర్యో—(తనలో) అధముఁడవే కాకున్నచో భార్యకట్టి యవమానము జరుగుచుండ నెందుల కూరకొందువు? నీమాటట్లుండ నీభార్య యనేకవిధములచే నధమురాలైనదిలే?

వికర్ణ—అన్నా! యెందుల కిట్లు తెలియఁగనట్లు నటించెదవు?

తే. గీ. చెప్పలేద? వికర్ణుండు చెవులు లేవె, అతనిపాటి యోగ్యుండు ధీయుతుఁడు జ్ఞాని
యీసభనొకండుగలఁడె? నీయిష్టమింక, కురుకులనుడంగె జూదంబు జరుపునాఁడె.

నీకొమరుండు దుశ్శాసనుండు ద్రౌపదిం బలాత్కరించి చీర లొల్చుచున్నాఁడు అంగులకు సుయోధనాదులు సంతసించుచున్నారు.

దుశ్శా—(తనలో) అక్కటా! విప్పి విప్పి విసువెత్తినది. చీరలరాసులు పర్వత ప్రాయములుగా నైనవి! ఇఁక నేమిచేయుదును?

ద్రౌప—(దుఃఖముతో) అక్కటా! ధర్మజ్ఞులారా! అట్టిద్రుపద మహారాజునకుఁ బట్టినై పరాక్రమైకధనులగు సోదరులకుఁ దోడఁబుట్టువునై, విపక్షగజహర్యక్షులగు పాండవులకు ధర్మపత్నినై యేనిట్లుపరిభవం బందుచుండం జూచి మీరందఱును మిన్నకుండెదరు గా! ఇది యేమి న్యాయము? పోనిందు నేను వీరికి దాసి నేమొ తెల్పుఁడు? దాసినే యనుకొందు. అయినచో నిట్టి పరాభవ మొందఁదగిన కార్యమేమి యొనర్చితిని?

భీష్మ—(విచారముతో) అమ్మా! ద్రుపద రాజనందని!

ఉ. చచ్చినవానిపోల్కెఁ బెలుచన్ మతిపోయిన వానిమాడ్కి నే
నిచ్చటనుంటి నీశ్వశురుఁ డేమనుకొంటివొ? వాలిదుర్వచ్చు బల్
కుచ్చితుఁ, డెందుకీవు మముఁ గోరెదు? ధర్మము చెప్పుచుంచు న
ద్యచ్చరితుండు ధర్మజుఁడు దానిది సెప్పనలేఁ సతీమణీ.

నీకేమియుం గొదవ రానేరదు. ఇక్ష్వాకువంశ నాశనమ్మునకై యీదురోదరంబేర్పడినది.

కర్ణ—(ఏకసక్కెముగా)

తే. గీ. తరుణి? యిమ్మడిగొడ్డు వందమునవిడుము, లొందసలసెను బతులిందఱుంబఁజేసి
ఏమి సార్థక్య మిందఱుహీనులుండి, తగినమగనొండొక్కనుఁ దగులుకొను ము

దుర్యో—(విలాసముగాఁ జూచి తనతొడఁ జూపించును.)

భీము—ఉ. తొడఁజూపించెదురా దురాత్మ ! ఖలువా ! ద్రోహీ ! కులఘ్నా ! జడా !
వెడఁగుం బోక లడంపఁజాలఁడొకో ? యీభీముండు, కామానలం
బుడిపింతు న్నిను మోరిపాపి ! గదచే నూరుద్వయంబుం బొడిం
బొడిగా జేసినయప్డు డేడ్పెదవుశే పోల్పెది బల్ పేరవై.

(మండిపడి మీఁదికుఱుకఁబోవును.)

భీష్మ—కుమారా ! యిది సమయముగాదు శాంతింపుము.

అర్జు—అన్నయ్యా ! శాంతింపుము.

ద్రోణు—కుమారా ! పవమాననందన

క. కురుకులము నశించుటకై, ఘోరూహాలు జనించె నిట్లు దోర్బలమునకుం
దతికాదు ధర్మనందను, మరియాద న్నిలుపు మయ్య మము గనియైనన్.

ధృత—(తనలో) అక్కటా ! నాకొమరు లెంత దుర్మతులైరి ? సుహృద్ద్యూత మెంతన
ఱకు వచ్చినది ? ఇఁక నేనెట్లు లీ యుపద్రవము నారింతును ? (యోజించి) ఇట్లగుఁ
గాక. (ప్రకాశము) నాయనా సుయోధనా! ఏమియీ యాగడము.

ఉ. ఏఁడులు హిమ్మవక్త్రలైఁరి సేవపుబుద్ధులు నీకు హెచ్చెనా
నాఁడె నశింపఁజేసెదవె ? నాకులశీలములెల్ల, నుంతమో
మోడకద్రోపది న్సతి నయోనిజ నింత యనాదరింతె ? యీ
కూడని చెయ్వు లెట్టులొడఁ గూడెనురా ? చనురా దురంతనుల్

క. కడు యోగ్యులైన పాండవు, లిడుమలపాలైరి నీవు హేతువుగ, నిఁకే
నుడుగుము దుండగపున్నడ. వడి పచ్చనికొంప మాపఁ- బాడియె పుత్రా!
(పాంచాలిదిక్కై) అమ్మా ! ద్రుపద రాజనందని !

క. ఎఱిఁగి యు నెఱుఁగని తులువల, దురాత్ములను సుంతగులను ద్రోహులనమ్మన్
భరియింపుమమ్మ నానుతు, తిరస్కృతిన్ మఱవుమమ్మ తేఁకువకలిమిన్.

ఈకష్టనకై నీకేమ్యది యిష్టంబయ్యానియు నడుగుము ? చేయుటకు నిచ్చుటకు సంసిద్ధుఁ
డనై యున్నాఁడను.

ద్రౌప—అట్లు వరమొసంగెదవేని ధర్మపుత్రుని దాస్యమువలన విముక్తుం జేయుము.
దానిచే నయ్యనఘుకొమరుం డగుప్రతివింధ్యుని గురుకుమారులు దాసపుత్రుండని
యాక్షేపింపకుందురు.

ధృత—ఇచ్చితిని. మఱియొండు గోరికొనుము ?

ద్రౌప — ధర్మనందనుతమ్ములు తమతమ శస్త్రాస్త్ర సాధనమ్ములతో దాస్యమువలన విము
క్తులగునట్లొనరింపుము.

ధృత — ఇచ్చితిని, మఱియొండు గోరుము.

ద్రౌప — ఇంతకన్న క్షత్రియసతికి నధికారము లేదుగదా!

ధృత — అమ్మా! నీయోరిమికి సంతసించితిని. నీవు గోరకున్నను నేనే యిచ్చుచున్నాను.
కైకొనుము!

తే. గీ. ద్యూతమున నేఁడు ధర్మజుండోడి, యెల్లరాజ్యము నొక్కఁ డతఁడేని మిగుల
కుండ నీకిచ్చితిని మోదమొందుమమ్మ, దుస్సలయొకండు నీవొండె? ద్రుపదపుత్రి!

శకు — (జనాంతికము) కుమారా!

తే. గీ. ఎంతకష్టించి తెచ్చిన నేమిఫలము? సమ్మె చేసె మనపరిశ్రమమ్ము రాజు
కోరకుండఁగ నేయిచ్చె నూరకీతఁ, డొకఁడు గణియింప గుణియించు నొక్కఁడకట!

దుర్యో — (జనాంతికము) అవును; ఈవృద్ధులయూలమున మన ప్రయత్నములన్నియు నిట్ల
నే యగుచున్నవి. (యోజించి) ఎవరొప్పుకొన్నను నిందులకు దురభిమానగ్రస్తుండ
గు భీమసేనుండు మాత్రము నొప్పికొనఁడు.

దుశ్శా — అవును నీవనినట్లేకాని యొకవేళ నాతఁడును నొప్పుకొన్నచో నుపాయమేమి?

శకు — ఉపాయమున కేమున్నది? తిరిగి యా జూదమునకు పిలిచిన ధర్మజుఁడు వెనుతీయు
వాఁడుకాఁడు. అయ్యెడ నింకొకయుక్తి పన్నుదము.

ఉ. ఓడినవారు కానలన యుండవలె న్పదిరెండు నేఁడు, లొ
క్కేఁడతిగూఢవర్తనము నిం జరియింపఁగ నొప్పు నయ్యెడన్
జాడ యెఱుంగ వచ్చినఁ బునర్వనవాసము గూఢవాసమున్
బాడికిఁ దప్పకుండ సలుపవ్వలె నియ్యది పందె మియ్యెడన్.

అని యేర్పఱిచి యోటుపఱిచి యడవులకుఁ బంపుదము.

కర్ణు — ఇది కడుఁజక్కని యుపాయమే కాని నన్నడిగితిరా —

ఉ. పోరిజయించి రాజ్యమును బొందుమ మయ్యది కీర్తి నిచ్చు బెం
పారును దానఁ దేజము, సమస్తజనమ్ములు మెచ్చ నివ్వరు
న్నేరు మెదల్పలేరు శమనుం డెదురైన నదల్తు గెల్తు నివ్వా
రొక్క లెక్కయొక్కొ? విలుపట్టుట కేమిఫలమ్ము? భూవరా?

శకు — నీవు చెప్పినది తుట్టతుదకాచరింపఁ దగినయది కానిఁ ప్రప్రథమమున నీతిగినది కా
దు, మనమిప్పు డీయ్యెడనుండి యూసంగతులు వింటిమేని స్పర్ధరాజుకృత్యమ్ములకు

సమ్మతించినవారమగుదుము. కావునఁ బోవుదము, పదుండు. (దుష్టచతుష్టయమును వికర్ణుఁడును నిష్క్రమింతురు.)

ధృత—తండ్రీ ! ధర్మనందన !

క. నీవు కడు మంచివాడవు, కావలునై నాకొమరులు కావించుపరీ
భాషణము సైఁపుము రాజ్యము, ద్రోవది కిచ్చినవరమ్ము తోడన్ గొనుమీ.

క. మోఱకులఁతప్పు లన్నియు, ధీరులు సయిరింపఁజాలరుఁ దెలియుదు తన,
కెవ్వారలు చెప్పిన వినఁడు కు, మారుఁడు నాకెల్లగతుల మారకుఁ డయ్యెన్.

ఏమి సేయుదును ? నీవు నాయందుఁ గడుభక్తుండవు నీ కెగ్గుగలిగెఁ గదా! యని విచారింపకుమంటి నన్నుంగాచి నాకొమరులయెడఁ బగ దిగఁద్రావి యథాపూర్వముగ నింద్రప్రస్థపురమునకుం జని రాజ్యంబేలుకొనుము.

ధర్మ—జనకునాజ్ఞ శిరసావహించుచున్నాఁడను.

భీము—(కోపముతో)

మ. కొఱవిం గాల్చుచు నీరమున్ జిలుకునీకూరింపుటాత్మ వాక్సైఖరిన్
బరిభావంబు దలంపకే శిరము సూడంపం జెల్లునే ? దీవసం
బరముంగ్గైనె ? యింతదీనదశయే ? భాగ్యాకృపాసంభృతి
స్థిరనేలించునె ? భీమసేనుఁ డకటా! సిగ్గేది ధర్మాత్మజున్.

ఉ. ఉత్తమమధ్యమాధమము లొక్కటికొక్కటి తీసిపోవు నీ
విత్తములందొకండు తనవృత్తికిఁ గైకొనఁ జెల్లుగాక స్త్రీ
విత్తము నెత్తముందును వివేకియు నొయమునందనుఁడు దా
నత్తికి నత్తునంత యధమాధముఁడే ? మృతులైరె ? సోదరుల్.

అర్జు—అన్నా! ప్రకృత మీసూచన యేమను? భార్యకృపచేత ననియేలయనుకోవలెను? ఆర్యకృపచేత నని యనుకొందము. భవితవ్య మెట్లుజరుగునో అట్లే జరుగును. పోవుదము పదుండు (పాండవులుసతీసమేతముగా నిష్క్రమింతురు.)

ద్రోణు.—రాజా ! తుదకు మంచిపని చేసితివి. ఈకారణమున నీసలగ్గు గలుగుఁగాక. (తెరలో) దుర్యోధనమహారాజు గారు తండ్రిగారికో నేదియోయోజించుటకువచ్చుచున్నారు గావున సభ్యులందఱును జనుఁడు.

(ద్రోణభీష్మాదులు నిష్క్రమింతురు.)

దుర్యో—(ప్రవేశించి) తండ్రీ!

క. నీ కేమి వెఱ్ఱి యెత్తెనె ?, యాకోడలియందుఁ బ్రేమ మంతగ్గలమే ;
యేకారణమున రాజ్యం, బాకులటకు ధార వోసి తకటా ! చెప్పుమా.

ధృత—(తనలో) అప్పుడే పోయి యెవరో యీసంగతి వీనికిఁజెప్పినారే (ప్రకాశము) నాయనా ! ఈయకున్న నాభీముని ముందు మనకు బ్రతుక వశమటోయీ !

దుర్యో—మంచిది ; ఆభీమున కిప్పుడు మాత్రము మంచివారమైతిమా ? ఏకారణముననో చిన్నప్పటినుండి మేము పరస్పరవైరులము; అదిగాక.

ఆ. వె. కొఱవి వెట్టి నెత్తి గోఁకికొన్నవిధానఁ, బాము నింట నుంచుపగదిఁ బాండు
పుత్రకులను బరమశత్రుల రాజ్యము, నందయుంచు టెట్లు ? లర్వా మకట !

ధృత—(తనలో) వీఁడెట్లును వృద్ధినొందువాఁడు కాఁడు. నే నేమి సేతును ? (ప్రకాశము) అప్పటికి నాకుఁ దోఁచినచందమున వృద్ధసమ్మత మగుగతి నట్లుచేసితిని; ఈ మాటకు నే నన్యథా సంచరింప వీలులేదు. పయిననీయిష్టము.

దుర్యో—అట్లయినచో వారల నింకొకపరి జూదంబాడుటకుఁ గాఁబిలిపింపుము.

ధృత—(తనలో) అక్కటా! యేమి చేయుదును ? (ప్రకాశము) తిరిగియుఁ బాంచాలిని బరిభవింపనలయు ననియే నా ?

ఉ. అన్నకు నోడి భీముఁడును నర్జునుఁడున్ గవలున్ సతీమణిన్
బన్నము సేయునప్డు మిముఁ గుందల నొప్పరికించి రింక వాం
డ్రిన్నను గిన్ననుం దలఁప నాగ్రహస్ఫూర్తి మెయిన్ గడంగి మీ
యున్నతి రూపుమాపుదు రహో ! యిపు డేటికి జూద ? మాత్మజా.

దుర్యో—చేసినపనియే చేయుటకు నేనంత వెఱ్ఱివాఁడ ననుకొంటివా యేమి ?

క. ధనసంబంధమ్మనుస్త్రీ, జనసంబంధమ్ము రాజ్యసంబంధము లే
కనివార్యమైనవేళ్లోక, పనిపంటగముగఁ జేసి యందువరింతు మొగిన్.

ధృత—అట్లయినచో మీతల్లితో యోజించి పిలిపింతును. ఇప్పటి కీవిచారము కట్టిపెట్టుము. (అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది శ్రీ—తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం
బగు పాండవప్రవాసమ్మునందుఁ
జతుర్థాంకము.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవప్రవాసము.

పంచమాంకము.

(అంత నొకదాసి ప్రవేశించును.)

దాసి—(తనలో) నాయొడయురాలగు నూర్వశి యర్జును విడిది కరిగి యతఁడేమి యొనర్చుచున్నాఁడో చూచిరమ్మనియెఁ గావున నరసిపోయెద. (పరిక్రమించి యాకాశముఁ జూచి) అప్పుడే భగవంతుఁడగు చంద్రుఁడుదయించినాఁడు. ఇఁక నాలస్యమొనరింపఁదగదు. (పరిక్రమించిచూచి) అదిగో నర్జునుని యనుచరు లటుపోవుచున్నారు. వారలవలనఁ దెలియకున్న పిదప నాపెం దీసికొనివచ్చెద. (నిష్క్రమించును) (ప్రవేశము) (అంత నూర్వశి చెలికత్తెతోఁ బ్రవేశించును.)

ఊర్వశి—(తనలో) మనోరథము నెఱవేఱెడినా ? నెఱవేఱకేమి? ఇందులకొక సూచన గన్పట్టుచున్నది. ఏమన, ఇంద్రుండు తనకుఁ దానరయై “చెలీ నీవీ రాతిరి నాకొమరు కేళీగృహమున కరుగు” మని యాజ్ఞాపించెఁగదా ? (సంతోషముతో) చిరకాలానురక్తనగునాకిది యెంత యనుకూలమైనయాజ్ఞ ! (ప్రకాశము) చెలీ ! ఇఁక నెంతదూరము పోవలయును ?

చెలి—అదిగో నయ్యదియే మేడుగు.

ఊర్వ—అట్లయిన నేనియ్యెడ ద్వారమ్మున నే యుండెదను గాని నీవరిగి నారాకం జెప్పుము.

చెలి—అట్లనే యొనరించుచున్నాను. (భవనములోఁ బ్రవేశించుట నభినయించి) అదుగో, ఆయెడ శయ్యామాత్రసహాయుండై యర్జునుఁ డున్నవాఁడు పోయి విన్నవించెద. (అంతయథోక్తముగా నర్జునుఁడు ప్రవేశించును.)

అర్జు—(తనలో)

క. అన్నలు దమ్ములు సతియును, నున్నారు వనమ్మునందు నొకఁడనరయై యే
నిన్నాకమందు సుఖినై, యున్న ఫలంబేమి ? యెప్పుడో ? యేగుటిఁకన్.

రేపటఁ దండ్రితోఁ జెప్పి యొప్పించి యాజ్ఞఁగొని వేగమ యన్నన్ జూడఁ బోవలయు.

పంచమాంకము.

చెలి—(సమీపించి) మహారాజా ! జయము, జయము. ఊర్వశి యింద్రప్రేరితయై వచ్చి ద్వారంబున నిల్చియున్నయది.

అర్జు—(తనలో) ఏమి ! ఇట్టిసమయమ్మున నెందుకు రావలయును ? అందులోఁ దండ్రి ప్రేరణకూడ నెందు కుండవలెను ? (ప్రకాశము) ప్రవేశపెట్టుము.

చెలి—చిత్తము. (పరిక్రమించి యూర్వశితో) అమ్మా ! సెలవైనది.

ఊర్వ—నీవరిగి మరల వేకువజామునకు రమ్ము.

చెలి—(నిష్క్రమించును)

ఊర్వ—(ప్రవేశించుట నటించును) ఔరా ! ఇతని నింతకు మున్నింద్రసింహాసనంబునఁ జూచినప్పటికన్న నిప్పు డెక్కుడు సొబగు గన్పట్టుచున్నదే ! (యోజించి) కాదు, కాదు. ఇది రాత్రిసమయముగదా ! ఈప్రభావము దానిదియై యుండునా ? అదియును గాదు. స్వతోరమణీయములగు వస్తువులు క్రమక్రమముగా నాసగొలుపుట సహజమై యున్నది.

అర్జు—(శయ్యడిగ్గి చేతులు జోడించి)

క. కొమరునిపై దయకలిమిని, నమరాధిపు డనుపఁ జూడ నరుదంచితె ? యో
యమ ? సంతోషమ్మయ్యెను, శ్రమయేమిటి ? కేన యటకు ? జనుదేరనొకో ?

ఊర్వ—(తనలో) ఆహా ! యేమి యీవినయము ? కాని యిందీతఁ డేలొకో నాపై మాతృభక్తిం గనఁజేయుచున్నట్టున్నాఁడు. (యోజించి) కాదుకాదు. తన కులదేవతలయందుఁ గలగౌరవాతిశయముచే నిట్టులాడి యుండనోపును. (సంశయముతో) కొమరునిపైననుగ్రహ మనఁగా నేమో ? ఇటఁ శ్లేషపొడకట్టుచున్నది యౌవనవంతుఁడనైన నాయందలి ప్రేమచే వచ్చితివా ? యని యతని యాశయమైయుండును. (తలవంకించి) అట్లయయినచో 'ఓయమ' యని యేలసంబోధించును ? (యోజించి) సంబోధించుటకేమి ? ఇదిగౌరవార్థము కావచ్చును, వినను వావివరుసలతో వేశ్యలకేమి యవసరము ? ఇతఁడు నన్ను దృఢముగాఁ గామించియేయున్నాఁడు లేనిచో నిట్టిసమయమున నొంటరిగానున్న తనయొద్దకు వచ్చుట కేల యంగీకరించును ? ఇదిగాక "నేనే నీగృహమ్మునకు రాదలఁచియున్నాఁడ' నని యెందుకుఁ జెప్పవలయును ? అయినను గొంచెము మాటలాడిన పిదపఁగాని నిశ్చయము తెలియదు. (ప్రకాశము) కుమారా ! (నాలుకకఱచుకొని తనలో) అక్కటా ! నేనుగూడ సందిగ్ధార్థముగనే సంబోధించితినే ! (ధైర్యముతో) కాని

మ్మ; అతఁడు మూర్ఖుడా యేమి ? యీశబ్దము యౌవనవంతునే న్యాయముగా బోధించునని తెలియకపోఁదు (ప్రకాశము) కుమారా !

ఆ. గీ. వ్యాసుఁ డిచ్చినమంత్రమ్ము పఠన చేసి, యమ్మహాదేవు నారాధనమ్మొనర్చి
పాశుపతమును గైకొని స్వర్గలోక, మరుగుదెంచుటచే ధన్యురాల నైతి.

అర్జు—(వినయముగా)

తే. గీ. జన్మములఁ జేసి తపములు సల్పిగాని, పొందఁగారాని యీలోకమునకుఁ దండ్రి
యనుమతింజేసివచ్చితిపనకయిట్లు, తాఱుమాఱుగఁబల్కు టెంతయును వింత.

ఊర్వ—రాజాగ్రణీ ! నాయభిప్రాయ మిది.

క. స్మరసుందరుండ వైని, ర్జగనాధునికన్న మేటిశౌర్యమ్మున కా
కరమగు నీపరిచయమున్, బొరసినలోకమ్ము స్వర్గమున కధికంబౌ.

ఉ. కావలు లైనకౌరవుల కారణమై వనవాస మబ్బె మీ
కేవురకున్ సతీమణికి, నియ్యది మీకతికష్ట మైననుక్
భావుకమయ్యె మాకుఁ, గనుపండువుగా నినుఁ జూచుభాగ్యమా
యీవగఁ గాకకల్గునె ? మహేంద్రుఁడు మేమును నీకు లక్ష్యమే.

అర్జు—(తనలో) ఈపెవాగ్వైఖరిం జూడ నేదోశధమునఁ బొడకట్టుచున్నది. ఇంతకు నియ్యెడకు రాఁగతె మేమైయుండునో ? (యోజించి) మాచుటకేయైన నిసివేళ నేలరావలయును ? ఇది తిగడనిచెప్ప యవ్వలకుం బంపుదునా ? (సంశయించి) తగడనిచెప్పుట కిప్పటి కీమె చేసినయకృత్య మేమున్నది ? ఇట్లగుఁగాక (ప్రకాశముగా)

తే. గీ. ప్రొద్దు వోవుచు నున్నది పురుషులెవరు, తోడులేకుండ వచ్చితివోఁటి నింటి
కరుగఁగావలెఁ గాఁబోలుఁ దరుణిగూడ, నింతకుఱకునురాదు నీవిపుడ చనుము.

ఊర్వ (తనలో) ఇతనిగాంభీర్యము కడుశ్లాఘనీయము. వలచినచో నిట్టివానినే వలవవలయును. (లేని కోపముతో)

ఉ. వచ్చినకార్య మేమనవు భావ మొకింత యెఱుఁ దేలనీవు నా
కచ్చెరు వయ్యెఁ బూరుషుల కక్కట ! యింతటి ధైర్యముండు నే ?
మెచ్చఁగవచ్చు నిన్ను, వినుమీ వచియించెద నాకు నేనయై;
వచ్చిమనంబు నీకడకు నన్నిటఁ దెచ్చె నిఁకేడ కేగదన్.

తే. గీ. నారదాదుల వలన నీనామరూప, ములనువిని నీ దర్శనమ్మునకు రాఁగ
నెడను వేచుచునుండ నాదృష్టవిట్లు, తనకుఁ దాసయి వండె నుదారచరిత.

అర్జు—(తనలో) ఓహో ! యీమె తనకుఁ దనభావము స్పష్టపఱచినది. కాదు కాదు. మొదటినుండియుఁ బ్రతిపదమునకు సత్కవికవితారచనం బోలె నేదో యొకవిధమునఁ బ్రకృతమును సూచించుచునే యున్నది. ఇందుచేతను నుంపుడుకత్తెయగుటచే నీపె నాకుఁ బరమపూజ్యురాలును దల్లివంటిదియును గావున నిందుల కంగీకరించుట యిహపరలోకదూష్యము. (ప్రకాశము)

చ. తెలిసె భవన్మనోరథము దేవవిలాసిని ? నీకు నేతయా
నలఘుఁడు నాకుఁ దండ్రియగునప్పుడు తల్లివి నీవు కావె ? యి
ప్పలుకులు విన్న నెవ్వరును బాపమటందురు గోయ గాక్రా ? నీ
తలఁ పసమంజసం బగుఁగదా ? పగదానవె ? లేకయుండినన్.

ఇదిగాక మావంశజుండగు పురూరవునకు నీవు కొంతకాలమ్ము భార్యవని వింటి. దానం జేసి నాకు బరమపూజ్యురాల వగు నవ్వుకదా ! కావున నాయెడ నాగ్రహింపక యీతలఁపుడిగి నన్ననుగ్రహింపుము.

ఊర్వ—(తనలో) ఓహో ! మొదటనే యీతఁడిట్టి యభిప్రాయమును సూచించినాఁడు. నేనే పొరఁబడితిని. కానిమ్ము ఈయంశమున కుత్తరమే చెప్పలేకపోదునా? (ప్రకాశము) రసికవరా! ఈమాత్ర మెఱుఁగకయే నేను నిన్నుఁ గామించితిననుకొంటివా?

తే. గీ. భూమిలోకపు మాజాతి భామినులకె, వావివరుసలతో ననావశ్యకంబు
స్వర్గముననున్న మాకివి చాగుటెట్లు? పల్లెనేలేని కట్టెట్లు ? పట్టణముల
ఇదియిట్లుండుము రణనిహతులకు స్వర్గంబు నియతమని నీవెఱుఁగనిది కాదుగదా!

మ. ధృతరాష్ట్రాత్మజులొక్కనూర్గురు భవత్తేజోనలంబందు నా
హుతి గాఁబోదురు నేఁటు రేపటు, సమాయోగంబు మాతోడ నా
శతమున్ గాంచకయున్నె ? వారితనుజాల్ సంబంధమా మీఁదటన్
బ్రతిషేధింతురె? నేఁడె పుట్టినదొకో ? స్వర్గంబు రాజోత్తమా !

అర్జు—పితృ ప్రేయసీ ! నీవువచించిన సమాధాన మియ్యెడల సరిపడదు.

క. దేహాంతరమ్మునందీ, యూహలు జనియింపకుండుటొప్పును నొకటౌ
దేహమ్మున నీకృత్యం, బాహా ! యంగీకరించునా ? యెవఁడేనిన్.

ఊర్వ—(సంతోషముతో) త్రోవలోనికి వచ్చితివి.

తే. గీ. అన్నదమ్ములరగు మీకు నైదుగురికి, ద్రోవది యొకతె కాదె? భార్య. యీవివేక
మచట నేమాయె ? జ్యేష్ఠునిల్లాలు కాక, తండ్రి యుంపుడుకత్తెయే తల్లియగునె?
“ పితృసమో జ్యేష్ఠ ” యనుట నీకు నేను జెప్పవలయునా ?

అర్జు—(తనలో) ఈప్రశ్నమునకుఁదగిన సమాధానమే లేదు. అయిన నిట్లుఁగాక. (ప్రకాశము) అయ్యది మాతృశాసనమ్మనను కృష్ణద్వైపాయనుని తను మతమ్మనను బూర్వజన్మసంస్కార విశేష వశమ్మనను శిష్టసమ్మతంబయ్యె, దాని నుదాహరణంబుగఁ గైకొని మనమే కాదిఁక నెవ్వరును బ్రవర్తింపరు. ప్రవర్తింపను గూడదు.

ఊర్వ—(సంతోషముతో) మరలఁ ద్రోవలోనికే వచ్చితివి. ఇయ్యది పితృశాసనము నీ తండ్రియాజ్ఞ లేనిచో నాకెంత యనురాగమున్నను నింత ధారాళముగ నేను రాఁ గలుగుదునా? ఇఁక నీకేమిసందియము ?

అర్జు—(తనలో) ఎక్కడికక్కడికి నేదో యొక దుర్ధరమగు యుక్తి చెప్పుచున్నది. వేశ్యలన చతురిమకుఁ బుట్టినిండ్లు కదా !

క. పరదేశములరయుట ధీ, వరమైత్రియు రాజసభల వర్తించుట శా
స్త్రరసము లెఱుఁగుట వేశ్యా, పరిచితియును నైదుగల్గువాఁడు చతురుఁడౌ.

అని చాతుర్య సంపాదన సామగ్రిలో వీరల పరిచయమునుగూడఁ బెద్దలు బరిగణించి యున్నారు. అందులో దేవవేశ్య! ఈమె కుయుత్తరము చెప్పఁగలను ! ఎట్లేని యీ విషయమ్మునుండిమాత్రము తప్పించుకొనవలెను. (ప్రకాశము)

ఆ. వె. తండ్రియాజ్ఞగనుక తప్పదు నీకంటి, వింద్రుఁడిట్టియాజ్ఞ యిడెనయనుము
అమరవరులదైన యాహారమునుబట్టి, యేను మానవుండ నెట్లు నడతు ?

ఊర్వ—ఇంద్రనందనా ! నీవు మానవుఁడవని నీలో నీవనుకొననలసినదే కాని యొరులు విశ్వసింపరు. మానవమాత్రుఁడవు కావనుటకుఁ బ్రమాణాం బింద్రనందనుఁడవగుట యొక్కటియే కాదు.

సీ. అంగారపర్ణుని నవలీలమై జయింపఁగ నేర్చువెట్టులో ? మనుజుఁడొకఁడు
అమరేంద్రునిర్జించి యగ్నిచే ఖాండవం బేర్పింప నేర్చునే? యితరుఁడేని
మాయాకిరాతు నుమానాథు నిర్జింపఁ దరమెట్లులగు ? నొక్క నరవరునకు
మేనితో స్వర్గంబు రానేర్చునే ? యిట్టిఘనతపశ్శాలియౌ మనుజుఁడేని
ఇంక నన్నియును గలవీవు నరుఁడ, వింతకయుఁ గావనుచుఁ దెల్పు హేతువులు న
రుండనెడి పేరు నీకు నొక్కంతు మాత్ర, మున్నదది నేతిబీరకాయన్న పగిది.

లేదా? అయ్యది నీవు పూర్వజన్మంబున నరనారాయణులలో నరుండవగుటఁజేసి కలిగిన పేరు కావచ్చును. ఆ నరనారాయణులు దేవతలకన్నఁగను నధికులు. నన్ను, ఆ నారాయణమునియే కదా తన యూరువునుండి సఖీసమేతముగ నిచ్ఛామాత్రమ్ముగ

సృష్టించె. దానం జేసియే యే నూర్వశి నైతి. ఆయాయీ హేతువుల నిర్జరులలోని వాఁడనే యగుటచే స్వర్గలోకాచారములం బట్టి చరించుటకే యభ్యంతరము నున్నాఁడను. కావున నొండు విచారంబు దక్కి నన్ను మన్నింపుము. మదనుండు కాలహరణమ్మునకు నోర్చువాఁడు కాఁడని పరేంగితజ్ఞులకు వేఱ చెప్పవలయునా ?

అర్జు—(తనలో) ఓహో ! తుదకు సుతిమీఁ దమన్నది (యోజించి) కాని యీమె యే. నాకొక యుక్తికిఁ ద్రోవఁ జూపినది. దానిచే నిరుత్తరయగుఁ గాక (ప్రకాశము) జనకమనోహారిణీ !

మ. నరనారాయణు లన్నదమ్ములెకదా ? నారాయణోరూద్భవన్
దరుణిన్నిన్నను గూఁతురం జెఱఁగియున్ ధర్మంబు వోనాడి ముం
దరయన్ జాలక కైకొనన్నగఁడె ? కంసారాతి నీతండ్రి, ము
ష్కరుఁ డీతండని గేలిసేయరె ? ప్రజల్, కామాంధకుల్ కూడునే ?

ఊర్వ—(నవ్వుచు) ఇందులకా నీవు జంకుచుంటివి ? కృష్ణుఁడు తనచర్యలు నిర్దుష్టము లైనప్పుడుకదా నిన్ను నవ్వవలయు. అతఁడు నాకుఁ దండ్రియే ? అయినను బ్రసంగవశమునఁ జెప్పవలసివచ్చినది.

తే. గీ. గొల్లయిల్లాండ్ర కెల్లను గుత్తఁగాఁడు, దేవకీనందనుండలను వావివరుస
లిట్లు విడకిన సరిపడు టెట్లు ? లింత, యేల ? రాధకు నతనికి నేమి వావి ?

అది యట్లుండనిమ్ము. అనేకములుగా వావులున్నప్పు డందుఁ బ్రకృతమును గూలించువారిఁ జూచుకోవలెను. ఒక తల్లివావిగాని చెల్లెలివావిగాని వచ్చినచోఁ బరిత్యజింతురు గాని మామానవులైన నిట్టియెడ నిషేధింపరు. ప్రకృతము నీవు చూపిన కూఁతువావి బొత్తిగాఁ దప్పలేదు. " కూఁతువావి కూర్చునమ్మ " ననికదా ? పెద్దలందురు. ఇవి యన్నియు నిట్లుంచుము.

మ. నరనారాయణు లన్నదమ్ములెకదా ? నారాయణుండింపుగ్రి సో
దరుఁడౌటేవు నెఱింగి యట్టిద మదిన్ దర్కింపు మేమాదు ? నీ
వయస్, సమ్మద్దుముఖుండి వైతివినుమీ ? వావుల్ విచారింప కా
దగమున్ జూపుము కౌఁగిలింపుము మరున్ దండింపు మొండేటికిన్.

(అని బలత్కారముఁగా గౌఁగిలింపఁబోవును)

అర్జు—(తొలఁగని కోపముతో)

ఆ. వె. ఈవు దేవవేశ్య వెంతయు జాణవు, నీకు నుత్తరంబు నేనుజెప్పఁ
జాలువాఁడనే ? విచారంబు దక్కుము చనుము నిన్ను నేను సమ్మతింప.

ఊర్వ— (కోపముతోఁ దనలో) అక్కటా! యీతండు వృథాగా నన్నవమానించినాఁడే!

ఉ. తా నయి కోరుటన్నఁ గడు దప్పిదమౌఁగద! వారకాంత, కిం
దేనియు నద్దికున్ గలిగెనేని “సెబా” సనిపించుకొన్న మే
లౌ నది యట్లుగాక యిటులైనను వేఁటికిఁ జెప్పనున్న దే?
లేనిది లేకయుండ సరిలేమలు నవ్వుటయుం దటస్థమౌ.

ఇంతయవమానము నే నెట్లు సైరింతును? (ప్రకాశము, కోపముతో) ఏమి? నన్నవమానిం
చెదవు గా? ఇదిగో దీనికిం దగినశాప మనుభవింపుము.

తే. గీ. ఏనునిజముగ నినువరియింతు నేని, ఇదియు శాస్త్రవిరుద్ధమై పొగల దేని
సురపతియు నిట సమ్మతిచూపె నేని; శాపమిది గైకొనుము నపుంసకుఁడవగుము.

(దిగ్గున లేచిపోవును)

అర్జు— (తనలో)

ఆ. వె. శాప మిచ్చుఁగాక చనుఁగాక యింద్రుని, తోడఁ జెప్పుగాక తోయజాక్షి
యతఁడు నన్ను శత్రువైనఁ జేయును గాక, యిట్టికాని వలపులెట్లు తగును?

(అంత నింద్రుఁడు ప్రవేశించును)

ఇంద్రు— (కౌఁగిలించికొని) తండ్రీ! నీయింద్రియజయమ్మునకు మెచ్చితిని. ఊర్వశి యొసగిన శాపంబు నీకు నజ్ఞాతవాసమ్మున నొకవత్సరం బుపకారమై పరిణమించుఁగాక.

అర్జు— (ఆశ్చర్యముతో) తండ్రీ! నీ కీసంగతి యప్పుడే యెట్లు తెలిసినది?

ఇంద్రు— నే నియ్యెడనే గూఢముగా నుండి మీయిరువుర సంభాషణమ్ములను వినుచున్నవాఁడ, నీయంతవానిని నేను మునులయందేని జూడలేదు, నీయట్టి జితేంద్రియునకు సాధింపరాని పని యుండదు. కావున,

క. ఘోరుల నివాతకవచుల, దారుణసంగ్రామమున విదారింపుము నీ
కారణమున దేవతలకు, భూరిసుఖమ్ములు లభించు పుత్రక? యింకన్,

అదె ప్రభాతంబగుచున్నది. ప్రాగ్దిశాంగనాముఖ సరోజాగ్నిశిఖ విశేషకంబుపగిది భాస్కరుఁడుదయించుచున్నాఁడు. మనమియ్యెడ సురనదికిం జని యయ్యెడఁ గృతస్నానులము కావలయు. పదపడి నీకు మఱికొన్ని యస్త్రమ్ములుపదేశింప నవసరమైయున్నది.

అర్జు— (వినయముగా)

తే. గీ. తండ్రి! నీయాజ్ఞకన్యథాదలచునన్ను. నింమక క్షమించి దయ సెలవిచ్చి పంపు
మన్న వాకాకగోరుము ననుపదంబు, చింతగొనుమండు నేనటఁ జేరవలయు.

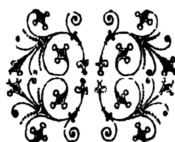
ఇంద్రు—(ధ్యానించుట నటించి) తండ్రీ!

క. నీయన్నయును నీతమ్ములుఁ, దోయజపత్రాక్షి? ద్రుపదదుహితయును మీకున్
శ్రేయస్కరుండు ధౌమ్యుఁడు, నీయెల్లరు కుశలు లింత యెఱుఁగఁగనయ్యెన్.

మఱియు నీదివ్యాస్త్రలాభంబు వ్యాసునివలన విని ధృతరాష్ట్రాదులు మిక్కిలిగ నసూయాగ్రస్తులై వందురుచున్నవారు. నేఁటరేపట నీసేమంబు రోమశునివశంబున నీయన్నకడ కంపుదు, నమ్మహాముని ప్రేరణమ్మున నీయన్న శ్రేయస్కామియై తీర్థయాత్రం బొనరించి పదంపడి గంధమాదనంబున సతియును దానును దమ్ములును నీరాకకై రోమశు నాదేశమ్మున వేఁచియుందురు. అయ్యెడ నీవు వారలఁ గలసికొందువుగాక, ఇప్పటికీ యుద్యమంబుడుగుము. నావెంటరమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

గద్య.

ఇది శ్రీ—తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం
బగు పాండవప్రవాసమ్మునందుఁ
బంచమాంకము.

శ్రీమదీశ్వర దేవతాయైనమః

పాండవప్రవాసము.

షష్ఠాంకము.

(అంత ధౌమ్యులు ప్రవేశింతురు)

ధౌమ్య—(తనలో) వేటకుఁ బోవుచుఁ బాండవులు నన్ను ద్రుపదపుత్రిం గాపాడుటకై నియోగించిరి. అత్యావశ్యకమగుటచే దేవార్చనకై కుసుమంబులు తెచ్చుకొన నింతదవ్వు వచ్చితిని. వచ్చియిప్పుడే చాలసేపైనది. ఇఁక నిటుఁదడయఁదగదు. తలఁచుగా దుష్టులు సంచరించుచుండు నియ్యడవిలో స్త్రీలనొంటిగా డించుట భావ్యముగాదు. కావున నుటజమునకే పోవుదును. (పరిక్రమించి చూచి) అదిగో! పాంచాలి లోన నెవరికో యాతిథ్య మొసఁగుచున్నది. ఇతఁడెవఁడో రాజన్యుఁడుగాఁ దోఁచుచున్నాఁడు.

(అంత ద్రౌపదియు సైంధవుఁడును యథోక్తముగాఁ బ్రవేశింతురు.)

ద్రౌప—అన్నా! అదిగో! పాద్యము. కాళ్ళుగడిగికొని యాకృష్ణాజినంబునఁ గూర్చుండుము.

సైంధ—(కూర్చుండి) అక్కటా! యింత సుందరిని నేనెన్నఁడును జూడలేదు.

క. కొమరులఁ గనినను నీసతి, కొమరించుకయేనిఁ జనక కొండొక హెచ్చై
సుమబాణుబాణమో? లే, కమరాధిపు సజ్రియో? యహా! మోహినియో?

ధౌమ్య—(పాఱఁజూచి) వీఁడా? వీఁడు పరమగుర్మార్గుఁ డగుదుర్యోధనునిబావ దౌర్మార్గ్యమున వానికన్న నేఁడాకు లెక్కువ చదివినవాఁడు. వీఁడియ్యెడకు రాఁ గతమేమో? వీనివలన నేదేని యుపద్రవము రాదు గదా? అట్లయిన శుద్ధశ్రోత్రియుఁడను; అసమర్థుఁడను నేనేమి చేయఁగలను? కావునఁ ద్వరగాఁజని పాండవుల వెదకి తీసికొని వచ్చెదను. వారును నీలోపల నిమ్మచ్చనేయుందురు. (నిష్క్రమించును.) (ఇదివిష్కంభము)

ద్రౌప—అన్నా! పూజ్యులగు గాంధారీధృతరాష్ట్రులకుఁ గుశలమా కద? నీవెందుండి యిటకరుగుచుంటివి?

సైంధ—(విలాసముతో) ఆఁ ! అందఱును కుశలముగా నున్నారు. నేను సాల్వకన్యం
బెండ్లి యాడుటకై పోవుచుంటిని గాని,

ఉ. నీరజపత్రనేత్రి ! విను నిన్ గనుఁగొన్నది యాదిగా మనో
ధీరత బొత్తుగాఁ జెడియెఁ దెంపునఁ నే నిఁక సాల్వకన్యకై
యేరసిఁబోవ నేర్తుఁ? జన నీయవు నీదగుతళ్కుఁబెళ్కు, లం
భోరుహముం ద్యజించి యెటుపోఁగలుగున్? భ్రమరంబు, కోమలీ.

నిన్ను ద్రౌపదివ్రేలన కాంచి నాపడినపాట్లు వినినచో నీవు కరుణింపక పోవని నా
నమ్మకము.

చ. వినుఁ గనుఁగొంటి నెమ్మనము నీరయి పోయెను నానవాలు ప
ట్టనెఱుఁగనైతి వెంటనె తటాలున నాచెలిఁ గోటికాన్యునిన్
బనిచితిఁ జూచితేఁగద ? యబద్ధ మొకింతయు లేదు నమ్ము మా
తని లలనన్ సమస్తమును దన్వి ? యెఱింగితి ధైర్య మందితిన్.

తే. గీ. జూదమున నాలిఁ గోల్పోయిసాబగుదక్కి, యడవులందున్న నిర్భాగ్యులైనపాండ
వుల తిలోదరియే కదా ? వలచి నేను. రమ్మనినరాదె ? యనునమ్మకమ్ముగలిగె.

అక్కటా ! నీవంటికులుకులాడికి భగవంతుఁడు—కాదుకాదు, దుర్ణయులగు పాండవు
లెన్నిపాట్లు తెచ్చిపెట్టిరి ?

ఉ. నీపతికన్ననున్ గలఁడె ? నీచుఁడు, ప్రథమంబు జూదమం
దాపదగాంచియున్ మరల నాడుట కేమనిసమ్మతించె ? నీ
కై పలుపాటులన్ బడి వయమ్మున మామకుఁ జెప్పి నేన చు
మ్మీ ? పరమార్థబుద్ధి మెయి నీయఁగఁజేసితి మున్ను రాజ్యమున్.

నీకై యప్పుడు నేను బడినపాటు లన్నియున్ జెప్ప నేల ? ఎందులకేని నీసౌందర్యము
ముఖ్యకారణము

సీ. దుర్యోధనుని కేమి దుశ్శాసనుని కేమి ధార్తరాష్ట్రులకు నందఱకు నేమి
కర్ణుని కేమి యాగాంధారపతికేమి నాకేమి నిక్కమ్ము నమ్ము మబల
లేదు కోపమ్ము నీమీఁద లేశమ్మును. నినుభార్యగాఁ గొనుమనమె కాని
కొప్పువట్టుకొని నిన్ గొలువునకీడ్చుట కోకలొల్చుట తోడఁగూరుచుండు

తే॥గీ॥ మనుట యన్యనివారియింపుమనుట మొదలు, సకలకృత్యమ్ములును సంజ్ఞలకటయెఱుఁగ
నైతి వింతకు నగసికుల్లవాహ, నేనొనర్చితి నే యిట్టినీచకృత్యములు.

తటస్థించిన రహస్యమ్మున నామనంబు నీకుఁ దెల్పిన నీవు సమ్మతింపక మానవని వేఁడు

ముండ నేటికి భగవంతుండు మన కనుకూలుం డయ్యె నిఁకఁ దడయకుము. లెమ్ము. అదిరొ నాసేన, పోయి నీవు రథమ్ము నెక్కుము. నేను నీవెనువెంట వచ్చుచున్నాఁడను.

ద్రౌప—(తనలో) అక్కటా! దైవమా! యీయడవింబడి యాకలములు తిని జీవించుటకును నీవోర్వకపోతివా? ఈదుర్మార్గు నిక్కడి కెట్లు తెచ్చితివి? (నలుదెసలుపరికించి) ఒకరుగాకున్న నొకరేని సమయమునకు రాకున్నారు. అయ్యో! ధామ్యులెక్కడికేగిరో యేమిగతి? హా! కృష్ణా! అపద్బాంధవా! నీవుమున్ను నాకొనర్చిన మేలు నేను మఱవలేదు. మరల నీచెల్లెలిఁ గాపాడఁదగుసమయము, వచ్చినది. వీనిని వధియింపుము లేదా! సుబుద్ధి నేనిఁ బ్రసాదింపుము. (యోజించి) విధిగా వీనికీపాటికి మంచిబుద్ధి కలుగవచ్చునను భగవంతుఁడు తలఁచినచో నొకటి దుర్లభమా? (పెదవివిఱిచి) తక్కినవే వియును దుర్లభములుకావు కాని దుష్టులకు మాత్రము మంచిబుద్ధిని భగవంతుఁడును గలుగఁజేయలేఁడు. అయినను నిట్లు చెప్పి చూతును. (ప్రకాశముగా) అన్నా! నీవు కౌరవభగిని యగుదుస్సలకు భర్తవుకాన నాకు సోదరుఁడవు. అట్టిచోఁ దగవువిడిచి నన్ను మోహింపఁ దగునా? నీవు సమస్తధర్మమ్ము లెఱింగినవాఁడవే. యైనను బ్రమాదవశంబున నిట్టిపనికిఁ బూనితివి. దానికేమి యొఱుఁగక చేసిన దోషమును భగవంతుఁడును లెక్కింపఁడు. ఇఁక నేని నాయెడ నొండుతలంపుడిగి వేఁటపోయిన నీబావలు వచ్చుదనుక నియ్యెడలన నుండి వారు తెచ్చిన మృదుమధుర మాంసమ్ముల సేనాసమేతమ్ముగ విందుగుడిచి వారివీడ్కోలుప నరుగుదువుగాక.

సైంధ—(తనలో) ఈమె పయికిట్లు చెప్పుచున్నను నాయందనురాగము లేకపోలేదు. కానిచో విందుగుడిచిపొమ్మని యెందుల కనవలెను. ఇష్టమే లేనిచో నన్నుఁ బరుషభాషణమ్ముల నిందింపకుండునే? ఇఁక నీమెయీవిధిగాఁ దక్కినదియే కాని యెందుకో? జాలమొనరించు చున్నది. ఇంతలోఁ బాండవులు వత్తురేమో? (ధైర్యముతో) వత్తురుగాక చిరకాలమునుండి యన్నవస్త్రమ్ములు లేక యాకలములు దినుచున్నవారు నన్నేమి చేయఁగలరు, నేను సైన్యసమేతుండ, వారలేకాకులు. అయినను అంతవఱకు రాకుండఁగనే యీమెం దీసికొని పోవుట కడుమంచిది. (ప్రకాశము) మోహనాంగీ? విందుగుడిచి పొమ్మనెదవా? ఇప్పటికినేను ధన్యుండను. నాజన్మము సఫలము.

సీ. వింతన నిష్టభోజనము వేయుదు నేటికిఁ? గాముకుండ నా
కెందుకు? మాంసముల్ ఫలము లెందుకు? నన్నము లోమృగాక్షి! యో

చందనగంధి ! నీయధరసంపద నానఁగ నిచ్చెదే సుమీ ?
విందగు నీమనంబు నరవిందముఖీ ! కనుఁగొంటిఁ జూచితే ?

తే. గీ. అడవులంబడి వనదల నాశ్రయింప, కతన నీకిట్టి యిక్కట్టు గలిగె నబల?
అక్కటా ! చిక్కిపోయితి వతివమిన్న, యిప్పుడైనియు నీసొగ సేరికబ్బు ?

ఇంక మానాడకుము. లెమ్ము రథమెక్కుము. (కేలు పట్టుకొనఁబోవును)

ద్రౌప — (తొలఁగి తనలో) అక్కటా ! యింక వీనికి వివేకము గలుగదు. (దెసలు పరికించి) పార్థులు సమ్మమన్నట్లులేరు ఇదేమిగతి ? శ్రీకృష్ణుఁడు నన్నుఁజూచి యైననీదుర్మార్గునికి సుబుద్ధిం గలిగింపఁడయ్యె. (యోజించి) వీనికి వినాశకాలము దాపయి యుండెఁ గృష్ణుఁడు సుబుద్ధి నిచ్చుటయెట్లు? వీనివలన నాకవమాన మెట్లును దప్పదు. కానిమ్ము (ప్రకాశము కోపముతో) ఓరీ! దుష్టా ! అన్నా ! యని నిన్నుఁ బిల్చుచున్న నన్నిట్టి బెట్టిదంపుమున్నటికపుఁ బల్కులచే నొప్పింప నీనాలుక యెట్లులాడెరా ! దురాత్మా ! ఇఁక నేని బుద్ధి తెచ్చుకొనుము, వృథాగాఁ బాండవుల కోపానలమ్మునకు మిడుతవు కాకుము పొమ్ము.

సైంధ — (తనలో) ఓహో ! యింకను నీమె మనము గరఁగినట్లు లేదే ! (యోజించి) అవును. స్త్రీలు కఠినస్వభావులు గదా ! లోనొకటి యుంచికొని పైకొకరీతిమాటలాడుదురు. (ప్రకాశము) జగన్మోహినీ ! విందు గుడిచి పొమ్మని యుపవాసము పొమ్మనుట న్యాయమా ? నిన్నన్నాయని పిల్చితివంటివిగదా ! ఆశబ్దమునకర్థము "ఓయీ!" యనుటసుమీ ! నీయందున నీవుదత్తుని యింతసేపూరకొంటి, నింకనిన్ను బలాత్కారముగనైనఁ గొంపోక మానను. తరువాత నీయిష్టము.

ద్రౌప — (మండిపడి) కొంపోయెదవుగా ? తుచ్ఛా ! బలాత్కృతిగా నన్నును ధర్మజాదులతోఁ గొంపోయిన జటాసురునిగతి వాయునందనుచే నేమయ్యెనో ? అదియే నీకును మూఁడును. వృథాగా నెందుకుఁ జచ్చెదవు ? నామాట వినుము. ఒకరు తూర్పు నొకరు దక్షిణము నొకరు పడమట నిరువురుత్తరమునకును వేఁటఁబోయిరి. నీవు నన్నుఁదీసికొని యేదిక్కున కరిగినను నీకుఁజావు నిశ్చయము. నామాట విని బుద్ధి గలుగుము. ఓరీ ! నీకుఁ దోడఁబుట్టువులు లేరా ?

సైంధ — (తనలో) నీతో వచ్చుట నాకిష్టమే కాని పతులవలన జంకెదనని సూచించుచున్నది. ఈభయము తీర్చెదంగాక. (ప్రకాశము)

ఉ! నీపతు లెంత ? నాకుఁ గదనీములు నాఁడపుఁ గొల్వనాఁడు నీ
యాపదఁ జూచి యూరకొనినట్టిరెకా ? తరళాక్షి ? వారిప్రి

జ్ఞాపటిమంబు నే నెఱుఁగనా! యిటు లూరక యుంటిఁ గాని యో
కోపన నీమనమ్ము నెఱుఁగుదుఁ నిజముం గ్రహియింప నేరనే?

జాగుచేయకుము. త్వరపడుము. అల్లదె భద్రగజము, దాని నొండె లేకరథమ్ము నొండె నధిరోహింపుము.

ద్రౌప—ఓరీ! పాపాత్మా! నీకపటమును నెఱిఁగినను నెఱుఁగక వృథాగర్వాలాపములేల యాడెదవు? మొన్న మొన్ననే కదా! నిన్నును నీరాజును దమ్ములను గంధర్వులు కట్టి కొంపోవుచుండఁ బార్థులు విడిపించిరి. ఇంతలోఁ బాండవులకన్న నీకెక్కుడు బలమెక్కడనుండి వచ్చినదిరా? దురాత్మా! బుద్ధిగలిగి మసలుకొనుము.

సైంధ—(తనలో) ఇఁక నీయుతివ తనంతఁ దానై వచ్చునట్లు తోఁచదు కావున బలాత్కారంబ యిటఁ గర్తవ్యము. (ప్రకాశము) ఇదిగో నిన్ను బలాత్కృతిగాఁ దీసికొని పోవుచున్నాను. (పట్టికొని యెత్తుకోఁబోవును.)

ద్రౌప—(వానిని వెనుకకుఁబడునట్లుగాఁ ద్రోసివేసి) ఓరీ! దుర్గంధ సైంధవ! నీకుఁ జేటుకాలము దాపైనది. అవశ్యమును బాండవుల చేతిలో మరణము వ్రాసియున్నది. సీత నపహరించిన రావణునిగతి యేమైనదిరా? దురాత్మా! (నలుదెసలు పరికించి తనలో) అక్కటా! యిప్పటికేని యెక్కరును రారే! పోనిమ్ము. ధౌమ్యులుగూడ సమయమునకు లేకపోయిరే! (అంతం ధౌమ్యులు ప్రవేశింతురు)

ధౌమ్య—అక్కటా యెంత వెదకినను నేగురిలో నొకరేని గన్పట్టరైరి. ఇక్కడ పాంచాలిగతి యెట్లున్నదో! (పరికింతురు)

సైంధ—నన్ను వెనుకకుఁ బడద్రోసెదవు గా! (నవ్వి) ఇందుఁ దప్పేమున్నది? ప్రియురాండ్రు తమప్రియులమీఁద నిట్లు జరుపుట కామశాస్త్ర ప్రసిద్ధమే కదా! ఈసారి తప్పక నిన్ను రథమెక్కించెదను, చూడుము. బలాత్కారముగా నెత్తికొని పోవును.)

ద్రౌప—ఓరీ! దుష్టాత్మా! దుర్మత్త! (అని తిట్టును)

ధౌమ్య—(ఆత్రముతో) ఓరీ దురాత్మా! నీకు వినాశకాలము తటస్థించినదిరా? వినాశకాలే విపరీతబుద్ధిః, అన్నట్లు నీకిట్టిదురూహ జనించినదిరా? (ఎలుగెత్తి) ఓహో! ఖండితారాతి మండలులగు పాండవులారా!

క. సైంధవహతకుఁడు కడు దు, ర్గంధుండు మదాంధుఁ డగుచు ద్రౌపది నిదె ని
ర్బంధించి బలాత్కృతిమై, బంధురగతిఁ బోయెడిన్ దపారహితుండై.

నేను వెనువెంటఁ బోవుచున్నాఁడ. మీరు త్వరలో రండు విడిపింపుఁడు. (మూఁడుసా

ర్లు కేకలువైచి నిష్క్రమించును.) (అంత పాండవులు ప్రవేశింతురు.)

ధర్మ—(తనలో) ఏమో? కారణము తెలియరాకున్నయది గాని యెడమ కన్నదరుచున్నది. (విని ప్రకాశము) తమ్ముఁడా! ఉటజమ్మున నేదియో రోదనధ్వని వినవచ్చుచున్నది.

భీమ—అవును ధాత్రిక కంఠధ్వని లె నున్నయది.

(అంత యథోక్తముగా ధాత్రిక ప్రవేశించును.)

ధాత్రి—(రోదనముతో) ఏమి చెప్పుదును? సైంధవహతకుఁడు ద్రౌపదిని బలాత్కరించి తన రథమ్మునఁ బెట్టుకొని యల్లదె కొంపోవుచున్నాఁడు. ధౌమ్యులు వెనువెంట వానిని శపించుచుఁ బోవుచున్నారు.

భీమ—(కోపముతో) ఏదెసఁ బోవుచున్నాఁడు? ఏఁడీ! (ధర్మజునిదిక్కు) అన్నా! చూచితివా! నీవలన నెందఱికెన్నిపాట్లు మూఁడుచున్నవో.

సీ. ఘోషయాత్రను జన్ను కుటిలాత్ములను నీవ విడిపించితివి మమ్ము వెనుక కంపి
జూదంబునాఁడె చచ్చుదుగాత్ములను నీవ బ్రదికించితివి మమ్ము మొదలనీక
యుద్ధమో యని యేన్చు నుదిసమాశ్రించెనిఁ బౌరుషంబొక్కింత నేరవైతి
వేనాఁటికానాఁడె యీరీతి దిగఁదీసి యనుజులబలము నట్టడవిఁగల్పి;

తే.గీ తకట? నిన్నేమనంగల దతిచ కెంత, యెగ్గుచేయుంచిరో చూచితే? సుయోధ
నాదు, లిఁక నైన నీయుపన్యాసములను; గట్టిపెట్టుము మము దయఁగావు మధిప!

అర్జు—అన్నా! ఇప్పు డీప్రసంగమున కవకాశములేదు. కావున శీఘ్రముగాఁ బోయి యాసైంధవు నుక్కడంచి పాంచాలిని విడిపించి పదంపడి చూచుకొందము. (చూచి) అదిగో వానిరథము పోయినవలను. ఇటు పోవుదము (పరిక్రమించి) అదిగోఁ బన్నిద్దఱు సౌవీరకుమారులును దక్కటి సైన్యములును వెంట రా సైంధవుండరుగుచున్నాఁడు. రయమ్మునఁబోయి కలసికొందము.

(పాండవులు నిష్క్రమింతురు.)

ధాత్రి—(చూచి సంతోషముతో) అమ్మయ్యా! యిక్కడికి బ్రతికితిని. సౌవీరకుమారుల నర్జునుఁడెప్పుడు చంపెనో తత్క్షణమే సైంధవుఁడు రథమునుండి యుఱికియిల్లె పరుగుపరుగున వచ్చుచున్నాఁడు. ద్రౌపది ధౌమ్యులున్నయెడను వచ్చి నిల్చినది (కోపముతో) ఓరీ! దురాత్మ! ఎక్కడికిఁ బోయెదవురా? చచ్చితివిలే (భయముతో) అయ్యో! నేను జెప్పితినను కోపముచేఁ గాఁబోలును నావంకకే వచ్చుచున్నాఁడు. (చూచి) లేదు, అక్కడ నేదో యొక పొదరింట దాఁగుచున్నాఁడు

దురాత్మా ! వారి కానవాలు చూపి నిన్నుఁ జంపించెదనులే. (పరికించి) పాండవు లెల్లరును వీనిని వెదకుమనిచటికే వచ్చుచున్నారు. (అంత భీముఁడు దప్ప నందఱును బ్రవేశింతురు.)

ధర్మ—(బిగ్గరగా) తమ్ముఁడా ! పాఱిపోవుసైన్యమ్ముల నెందుకుఁ దఱిమెదవు? సైంధవుని వెదకి పట్టుకొని వాయొద్దకుఁ దీసికొనిగమ్ము.

ద్రౌప—(కోపముతో) మరల నా దురాత్ము నిక్కడికెందుకుఁదీసికొని రావలయును. అక్కడనే చంపి రాఁగూడదా !

భీము—(కోపముతోఁ బ్రవేశించి)

ఉ. సోదరియంచుఁ జూడక పశుస్థితి నిట్లు బలాత్కృతిన్ ద్రిలో
కాదరణీయపుణ్యచరితాస్పద కగ్గొనరించు దుర్మతున్
మోఁది వధించి రమ్మనక ముందటి కేటికొ తెమ్మటంటి ? వా
పై దయనిచ్చిపంపెదవొ ! బావకుఁ బూజ్యుఁడటంచుఁ గానుకల్.

అర్జు—అన్నా—

ఉ. పాఱినవానిఁ జంపెదరె ! పాండుతనూభవు లెన్నఁడేని నీ
వూరక యంటికాని యిది యొప్పిదమే? రణధర్మమహాని? యా
కారణసోదరిన్ దలఁచి కారుణికత్వము దాల్పఁబోలు స
త్కారము లేక యెండొకవికారము చేయున మింత యేటికిన్.

ద్రౌప—(కోపముతో) ఇక్కడికెట్లయిన నేమి యెట్టకేలకు వనవాసము సమాప్తి కావచ్చినది. పదంపడి యజ్ఞాతవాసముగూడ నిట్లనే తుదనెగ్గనచ్చును. అప్పుడేని వారలు మీకు రాజ్యము నీయరనుట ధ్రువము. అయ్యెడ యుద్ధము తప్పదు గదా ! అప్పుడవ్వారిని నివ్వారిని దలఁచినచో జయము కలుగుట యెట్లు ? రాజ్యము చేకూరుట యెట్లు ?

ధర్మ—ఇప్పుడీ యనవసరప్రసంగ మెందులకు ? ఆదుర్మార్గుఁ డెక్కడికేనిఁ దొలఁగి చనకుండఁ ద్వరలోఁ బోయి వెదకి పట్టి తీసికొనిగండు శిక్షింతము. దుస్సలయొక్కయు గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులయొక్కయుఁ బ్రియమ్మునకై వానిని జంపుటమాత్రము నాయభిమతము కాదు.

భీమార్జునులు—(వెదకుటకై పోవుచుండఁగా)

ధాత్రి—ఆర్యా ? అడుగో దట్టమ్ముగ నల్లికొన్న యా పొదరింట దాఁగినాఁడు. ఇందాఁక నేను జూచితిని (అంత యథోక్తముగా సైంధవుఁడు ప్రవేశించును.)

ద్రౌప — చూచితిరా ? ఈదురాత్ముఁడు మరల నేదేని యెడరు వేచి నన్నుఁ గొనిపో
వ నెంచి మన యాశ్రమ సమీపమునకేవచ్చి దాఁగినాఁడు. లేనిచోఁ బాఱిపోవువాఁ
డిక్కడికే యేల రావలెను.

ధౌమ్య — (నవ్వి)

కం. ఒడ లెఱుఁగనిభయమున నిటు, తడఁబడి యరుదేరఁబోలుఁ దరుణీ! యితఁ డి
ప్పుడు దినినదెబ్బలను మఱ, చెడినే! యిఁక నిట్టిపనికిఁ జిత్తంబిడునే ?

ధర్మ — గురువరా ? చక్కఁగా సెలవిచ్చితిరి.

భీమార్జునులు — (వెదకుట నభినయింతురు.)

సైంధ — (తనలో) ఔరా ? నేను వీరియాశ్రమమునకే వచ్చి యంటయింటి కుందేల
నైతినే! ఇఁక నేమిగతి? అన్నా ! యీగర్భదాసి నాకొంప తీసినది. ఇప్పుడేని దీని
కేదేనియిచ్చెదనని సైగచేయుదునా ? మఱియొక దిక్కునకుఁ గొనిపోవును. (చేతి
మురుగును జూపును.)

ధాత్రి — (బిగ్గఱగా) అదుగో! అదుగో! అక్కడనే! అక్కడనే?

భీమార్జు — ఏఁడీ! ఏఁడీ? ఎక్కడ? ఎక్కడ? (పరిక్రమింతురు.)

సైంధ — అక్కటా ! యీతెలివితక్కువముండ చక్కఁగ గ్రహింపక పైపెచ్చు మఱిం
త గుట్టుబైటఁబెట్టినదే ? ఇఁక నిక్కడనుండిన లాభము లేదు. (లేచిపరుగిడును)

భీమ — ఓరీ? పాఱుఁబోతా! నిలువుము. (పట్టుకొనియీడ్చి తన్నఁబోవుట నటించును)

సైంధ — (తిరుగఁ బడఁబోవును.)

భీమ — (ధర్మజునొద్ద కీడ్చుకొని వచ్చి మరలఁ దన్నఁబోవును)

ధర్మ — తమ్ముఁడా! అంతతోఁ జాలింపుము వీడు చచ్చిపోవుచున్నట్లున్నది. (సైంధవు
దిక్కయి) ఓరీ! మాతృద్రోహీ.

తే.గీ. శకునిసోదరిఁ బెండ్లాడుటొకటి వట్టి, వికలులఁ దనూజులఁ గాంచు టొకటి కాక
కూఁతునీకిడుటయుఁగూడఁగురువరేంద్ర, నన్యాయముమాపుటకె హేతువయ్యెనొక్క.

(భీమునిదిక్కయి) తమ్ముఁడా! యిద్దురాత్ముని కేమిశిక్ష విధింపు మందువు.

భీమ — ఇయ్యది పాంచాలి చెప్పవలసినది గదా ?

అర్జు — ఆమె చెప్పుటయు నందుల కుత్తరము చెప్పుటయు నిదివఱకే యైనది.

నకు — ఇప్పట్లఁ బాంచాలి చెప్పిన చొప్పంతరమణీయముగ లేదు. ఏమంటిరా?

తే.గీ. మరణమెప్పుడో యొకనాఁటికి మనుజకోటి, కెల్లనున్నదియే గాన నిదియు నొక్క
శిక్ష గాఁ జూడఁదగ దిట్టిచెనఁటి కేది, యేనిమఱియొక్క శిక్షయూహింపవలయు.

సైంధ—(తనలో) ఇతఁ డిట్లు నాకు నపకారము నొనర్చినాఁడు. కానిమ్ము బ్రతికితినా ? పిమ్మట వీర లిప్పుడు నాకొనర్చిన యవమానమును దీర్చుకొనలేకపోవుదునా? ఘోరమ్ముగుతప మొనర్చి పురహరు మెప్పించి యుద్ధురాత్ముల నడఁచెదఁగాక.

సహ—అన్నలారా? నాకుఁ దోఁచిన తెఱంగు చెప్పుచున్నాఁడ.

చ. తెగితెగనట్టి కత్తి నొకటీరుగ సెత్తినిజెక్కులాడున
ట్లుగ నొకకొంత చెక్కియుఁగడున్ బరిహాసము గాఁగ సైనుజా
ట్లాగి నొసరించి చెప్పఁదగు నొప్పగుబుద్ధులు సెప్పి పొమ్మనం
దగుఁ, జెయిఁ జిక్కుశత్రుఁడు వధంబున కర్హుఁడు కాడు గావుతన్.

ధర్మ—నీవు చిన్నవయ్యును నీయూహ కడు శ్లాఘ్యముగా నున్నది.

భీమ—ఇఁక నొకటిగూడ నిందుతో జేర్పవలెను. (సైంధవు నుద్దేశించి) ఓరీ ! కౌరవ ఖావుక.

క. ఎవరేని నిన్నుఁగని « నీఁ వెఁడవురా » యనిన వారికేమందువు? « పాం
డవదాసుఁడ » నని చెప్పుము. తవులకు మిఁక నెన్నఁడిట్టి తప్పపనులకున్
ఏమిరా ! వెకలీ ! యిట్లు చెప్పుకొనెదవా ?

సైంధ—(తనలో) ఇప్పు డిందుల కొప్పనేని యీతండు నన్నుఁ జంపు. ఏమిగతి (ప్రకాశము) చెప్పుకొనెదను.

సహ—ఏమని ?

సైంధ—పాండవ దానుఁడ నని.

నకు—ముమ్మాటికి ?

సైంధ—పాండవ దాసుఁడను (అని మూఁడు సార్లు చెప్పును.)

భీమ—ద్రుపదపుత్రీ ! ఇఁక వీనికిఁ బంచశిఖలుంచి క్రొత్తవడక పెండ్లికొడకుం జేసి పొమ్మందునా ?

ద్రౌప—పాండవదాసుఁడు గనుక సంతతో విడువవచ్చును.

భీమ—(తలచెక్కుట నటించి జుట్టు అయిదుముడులు వైచును.

ధర్మ—ఓయీ ! సింధురాజా !

చ. చపలులు లేరె? యెందుఁజెఱచానలె కానలెనే ? స్వకాంత లే
ల పనికిరారు? రారనము లంజలులేరె భవాదృశుల్ నృపా
లపశువు లంగనాజనములన్ గికిరింతు రటంచుఁగాదె ? శు
ద్ధగుణు సమానజాతి నొకదానిని ధీరులొప్పి రోజడా !

ఇది యిట్లుంచుము.

క. చాపల్యమెంతఁ గల్గినఁ, బాపమునకు వెఱవకున్నఁ బరభార్యయగా
దీపడఁతి తోడఁబుట్టువు, ఛీ ! పాపీ ! తొలఁగిపొమ్ము చెడుగా! తులువా !

(సైంధవుఁడు నిష్క్రమించును.)

ధర్మ—(ధౌమ్యునిదిక్కు)

ఉ. పాపమటన్న భీతి పడువారలు నాయనుజన్ములక్కటా !
యీపెను జెప్పనేల ? యిటులేటికి వీరికిఁ గష్టముల్ , మహా
పాపిసుయోధనుం డతనిపక్షము సర్వము నట్టిదే సుఖా
వాపరిపూర్తిఁ వారల కెసంగుట కేమినిత్తమో ? కదా !

ధౌమ్యు—(ఆలోచించుట నటించును)

భీము—ఇందుల కుత్తరము విశేషించి యోజింప నక్కరలేదు.

క. కడుదుర్మార్గులగు శత్రుల, యెడ దయఁ గల్గుటయు దాని కీమేమును దో
డ్పడుటయు హేతువు లనాఁ,డఁడగరె ? కౌరవులు పడఁతి నటుచేయునెడన్.

ద్రౌప—ఇప్పుడీసైంధవునెడ జరిపిన శాస్త్రియేని వారలకు నపుడు జరిగినచో మనకు వ
నవాస మెందుకు ? ఈపాటులెందుకు ?

అర్జు—అవును ప్రియాదమే జరిగినది. అప్పటి మనయోరిమియే మనకింత తెచ్చినది
(కోపముతో)

చ. పలువురు గల్గు నాసభ నపాత్రుఁడు రాధసుతుండు సాధ్విఁ బుం
శ్చలి యని పేర్కొనప్పుడె రసజ్ఞను సైంధవునెత్తి పోలికన్
జెలిపినఁ గౌరవుల్ జడిసి చేతులనెత్తి నమస్కరింపరే ?
కొలఁదికి దాఁటెఁ గోటిపని గొడ్డలిదన్కనుపోయె నీయెడన్.

ధౌమ్యు—అర్జునా ! వానికిందగు ప్రాయశ్చిత్తము నీతండ్రి యమరేంద్రుండు సహజ
కవచ కుండలమ్ముల నపహరించి యొనరించెనుగదా ! ఇఁక వాని త్రుళ్ళణఁగినది. కౌ
రవేంద్రునకు వానిసహాయ మంతలాభకారి కానేరదు.

నకు—అన్నా! మనమిది యోరిమియనుకొనుచున్నారము గాని వారలట్లనుకొనరనుమీ ?

సహ—అసమర్థతగాఁ దలఁచుచున్నారు. అట్లనుకొనుట వారిది తప్పా!

క. కపటద్యూతమునందున్, నృపతి నమాయకుని గెల్చె నేదుర్మతి యా
చపలున్ శకునిన్ నాఁడె క్కడసినన్ మనకేల ? యీయడవులందుండన్.

ధర్మ— అన్నలారా ! ఎందుల కీగతజలసేతుబంధనము ? (ధౌమ్యులదిక్కు)
గురువరా ! మనవనవాసవత్సరము లిఁక నెన్ని మిగిలియున్నవి ?

ధౌమ్య—(లెక్కించి) పండ్రెండవ సంవత్సరము జరుగుచున్నది. ఇఁక స్వల్పము మాత్రమే శేషమున్నది.

భీము—ఎంగుల కీలెక్కలు ? అధర్మవర్తనులయెడ ధర్మం బెందుల కుపచరింపవలెను. వనవాసమునకేమి ? ఎట్లో నెఱవేర్చితిమి. అజ్ఞాతవాసము సేయుట మనబోంట్లకు శక్యమా ?

ఉ. డాఁగెద వెట్టు ? నీవు నను డాఁచెద వెట్లు ? ధనంజయుండు దా
డాఁగెడు నట్టివాఁడె ? యకటా ! కవలెక్కడ డాఁగువారలో ?
యాగజరాజయాన నెటు లెయ్యెడ దాఁతుము చెప్పుమా ? వృథా
గాఁ గడపంగ నేల ? చని కౌరవులన్ వధియింతమగ్రజా.

ధర్మ—తమ్ముఁడా ! ఆనాఁడు శ్రీకృష్ణుండు సత్యాసమేతుండై వచ్చి మనకేమి చెప్పెను ?

ద్రౌప—ఏమిచెప్పెను ? యాదవవృష్ణి భోజాదిరాజులెల్ల మీయందు పక్షముగల్గియున్నారు గావున మీరు యుద్ధసన్నద్ధులు కావచ్చునని చెప్పెను.

ధర్మ—ఇంక నేమియుఁ జెప్ప నేలేదా ?

అర్జు—చెప్ప నేమి ? నీవుతలఁచినచో దుష్కరమేమియును లేదనికూడ నొక్కి చెప్పెను.

ధర్మ—పిదప నేను " అజ్ఞాతవాసానంతరమునం గాని యుద్ధము సమంజసముగా " దనిన నొప్పికొనియెనా ? లేదా ?

సహ— ఆసంగతి మేము వినలేదు.

ధర్మ—పాంచాలీ ! కృష్ణుఁడు నీకొమరులందఱును విద్యాబుద్ధులు గలిగి సేమముగా నున్నారని చెప్పి పదంపడి యేమనియెను ?

ద్రౌప—అనుట కేమున్నది? మీ కచిరమ్మున నిశుభకాలము రానైయున్నది." అనియనెను.

ధర్మ—అతనికిఁగూడ నిదియే సమ్మతము. కానిచో రానైయున్నదని యెందుకనును ? " అజ్ఞాతవాస మెట్లొనరింప నేర్తు " మని మీరు వెఱవవలదు. అందులకును ధర్మవర్తనమే సహాయము కాఁగలదు. (తెరలో)

చ॥ విరటుపురమ్ము మీకుఁ గడు వీలుగ నుండెడి గూఢవాసమున్
జరుపుట కాతఁడెంతయును సజ్జనుఁ డయ్యెడ మిమ్ములొకు లె
వ్వరుఁ దెలియంగ లేమిని ధ్రువంబు వరంబుగ ధర్ముఁడిచ్చుఁ ద
త్తరపడ నేల మీకు శుభదంబగు కాలము వచ్చెనిచ్చుగన్.

(అందఱును నాశ్చర్యముతో విందురు.)

ధర్మ — వింటిరా? అంబరవాణికూడ నట్లు బోధించుచున్నదో! (మఱలఁ దెసలో)

శా. మార్కండేయుఁడు వచ్చిమీకడకు సమ్మంత్రోజ్ఞుచే మంగళో
దర్కంబౌ కథ లాలకింపుచు నమందానందులై ధర్మసం
పర్కమ్ముఁ బెడఁబాయకే వనమునఁ బండ్రెండు నేఁడుల్ చనన్
గోప్యుల్ మీర విరాటరాణ్ణగరి కేగుం డేగురుఁ భార్యయున్.

ధర్మ — (విని) అట్లనే నీ యాజ్ఞచొప్పున వర్తింతుము. మీకండఱికిని నాయందనుగ్రహ మున్నప్పుడు మాకెందును గొదవ రానేరదు. మాకు నిఁక సర్వశుభమ్ములను కరతలామలకమ్ములు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

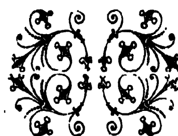
గద్య.

ఇది

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం

బగు పాండవప్రవాసమ్మునందు

షష్ఠాంకము.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః.

పాండవప్రవాసము.

సప్తమాంకము.

[అంత నొక గాయకుఁడు ప్రవేశించును.]

గాయ—(తనలో) ఇప్పటికాలపు రాజులలో నీతఁడు గానమునఁ గడు నాసక్తుఁడని వినియుంటిని. (స్మృతి నభినయించి) ఒక్క గానమున నేకాదు. సమస్త విద్యలందును నట్టివాఁడే. మొన్న మొన్న నే యొక మల్లునితోఁ దనయొద్దనున్న వంటలవానిం బరీక్షార్థము పోట్లాడించెనని వినియుంటిని. కావున నితఁడు తానే విద్యయైనఁ బరీక్షించి యోగ్యతానుసారమ్మున సమ్మానింపఁ గంకణము కట్టుకొన్నాఁడనుటకు సందియము లేదు. సమ్మానించు రాజు లనేకులుండవచ్చును. విద్య నెఱిఁగి సమ్మానించువా రరుదు. (సంతోషముతో) నా యదృష్టము మంచిదిగనుకనే యిచ్చటికి వచ్చితిని. (ఆకాశము వంకఁ జూచి) రాజుగారు పట్టణమున లేరనుచున్నారా! ఏమి? ఎక్కడికి వెళ్ళినారు? (వినుట నటించి) ఎవరో శత్రువులు తమ గోగణము నపహరించిరని విని వారిమీఁదికి యుద్ధమునకు జనినారనియా? అట్లైన వారు వచ్చుదనుక నీ పట్టణముననే యుండెదను. (పరిక్రమించి) ఇదిగో! నొక భవనము. (విని) గానము వినవచ్చుచున్నదే! ఆహా! కడు మధురముగా నున్నది. స్త్రీ కంఠములవలె వినవచ్చుచున్నవి. లోనికిఁ బోదునా? (ప్రవేశము నటించి) ఏమి? యీ యుపాధ్యాయుని సొగసు! (సంశయించి) ఆఁడువానివలెఁ బొడకట్టుచున్నది. ఇది వేశ్యాగృహము కాదుగదా! కానిమ్ము. ప్రకృత మేదేని తగు బస విచారించుకొని పదంపడి సావకాశముగ వీరలం గలసికొనియెద. (నిష్క్రమించును) (విష్కంభము)

[అంత నుత్తరయుఁ జెలికత్తెలును పేడియగు నర్జునుఁడును బ్రవేశింతురు]

అర్జు—తే.గీ. బాల! కంఠమ్ము చే గీతిఁ బాడవలయుఁ, జేతితో నర్థమును బ్రదర్శింపవలయుఁ
జరణముల నాట్యపుఁబ్రశంస జరుపవలయు, నభినయంబన నిట్టిదియండ్రు బుధులు.

ఉత్తర—చిత్తము (అభినయకౌశలమును జూపును.)

సైరంధ్రి—(పటాక్షేపముగాఁ బ్రవేశించి) అమ్మా! ఉత్తరా! నీవిద్యాభ్యాసమునకు భంగము గలిగించునన్ను మన్నించి కొంచె మిటు రాఁగలవా?

అర్జు — ఏదో యత్యవసరమైన కార్యమున్నట్టులున్నది పోయిరమ్ము.

ఉత్తర — సైరంధ్రితో (గొంచెముగాఁ బలుకుఁ జని) నావలనఁ గార్యమేమున్నది ?

సైరం — ఎక్కుడుకార్యమే యున్నది. దక్షిణగోగ్రహణప్రశంస యంతయు నీవెఱిఁగినదియేకదా! ఇప్పుడుత్తరమునందలి గోవులఁగూడఁ గౌరవులు గొంపోవుచున్నారని గోపాలకులు చెప్పిరి. అందులకై నీయన్న యుద్ధసన్నద్ధుండయ్యును దగినసారథికై వెదకుచున్నాఁడు—

ఉత్తర — ఇయ్యెడ నేను జేయవలసినదేమి ?

సైరం — శేషము వినుము. మీయుపాధ్యాయు లున్నారా? ఆయనకు సారథ్యమునందుఁ గడు నేర్పు గలదని నేను విని యున్నదానను. కావున నీవువారిం గోరెదవేని తప్పక నీయందలి గౌరవంబున వారిందుల కంగీకరింతురు; నేను బోయి యీయుదంతమును మీయన్నతో విన్నవింతును (నిష్క్రమించును)

ఉత్తర — అట్లనె యొనరించెదను (సమీపించి) మీరొక్కసారి నాయన్నగారి యొద్దకు దయచేయవలయును; కార్యమాయనయే నివేదించును.

అర్జు — (తక్కినకన్నియల వంకఁ జూచి) ఈనాఁటికిఁ బాఠశాలకు సెలవు, మీరిండ్లకేగుఁడు. నేను యువరాజదర్శనమునకుఁ బోవలసియున్నది. (చెలికత్తెలునిష్క్రమింతురు)

[ఉత్తరుఁడు గోపాలసహితముగాఁ బ్రవేశించును.]

ఉత్తరు — (సంరంభముతో)

శా. ద్రోణుం ద్రుంచెద, భీష్మునొంచెదఁ గృపున్ దూలించెదన్ గౌరవ
శ్రేణిం దంచెద ముంచెదన్, గురుసుతున్ శిక్షించెదన్ గర్ణునిన్
గ్రేణింతున్ గవలన్, బృథాతనయులన్ గీలింతు వాలమ్ములన్
ప్రాణుల్ గూల్చెద వేయు నేటికిఁ? దగన్ సారథ్యమే యున్నచోన్.

గోపా — (తనలో) ఏమీ ? మనరాజకుమారుని శూరత్వము ! (ప్రకాశము) రాజేంద్రా పాండవులందున్నట్లు లేదు

ఉత్త — (గాంభీర్యముగా) ఉండనిమ్ము. ఎందుకుండక పోవలెను ? నాకుఁ దగినసారథి యుండవలెఁగాని యెవరున్న నేమిభయము ? (స్మృతినభినయించి) అవును పాపము! పాండవులను దుర్యోధనుఁడు ద్యూతమునం దోడించి యడవులపాలొనరించెఁగదా ! (కోపముతో) కానిమ్ము నేఁడందులకుఁ బ్రతిక్రియ జరుగును లే. " ఏకక్రియా ద్వ్యర్థకరీ బభూవ " అని లోకు లాడుకొందురుగాక!

ఉ. శూరుల మంచుఁ బేరుకొని చోరులు నాఁ జనుదెంచి మించి యా
భీరకుమారులన్ గెడపి పేరును బెంపును గోలుపోయి యా
కౌరవులాచరించిన యకార్యముచూచి సహింప నేర్తునే ?
వారలఁద్రుంచి రాజ్యమును బార్థులకిచ్చి యశమ్ముఁగాంచెదన్.

(సంరంభముతోఁ బరిక్రమించి) అవురా ! సమయమున కిట్టియిక్కట్టు వచ్చినది. ఇది యంతయును గంకుభట్టు చేసిన తెలివితక్కువ. పోనీ తండ్రియాలోచనము మాత్ర మేమి బాగుగనున్నది ?

ఉ. వంటలవానికిన్ బనులవాండ్రకునున్ రథమేల ? వీరలా ?
గెంటెడివారు శత్రువులఁ, గేవలవైశికు మంత్రిఁజేతురే ?
బంటులు రాజులన్ గుఱుతు వల్వదె ? యే దెటులైనఁ గాని నా
వంటి నృపాలు సారథిని వారికినిత్తురె ? గాసి తెత్తురే ?

సైరం—(ప్రవేశించి) రాకుమారా ! నీకిప్పటియవసరమును మన బృహన్నల దీర్పఁగలఁడఁట. మా చెల్లెలాయన నిటకుఁ దోడ్కొని వచ్చుచున్నది.

ఉత్తర—(తిరస్కారముగా)

మ. నృపలోకోత్తము నుత్తరున్ దెలియవో ? నిష్పౌరుషున్ బేడి నే
నెపుడున్ జూడఁగ నేవగింతు నకటా ! యీనాకు సారథ్యమా ?
చపలుం డాతఁడు నేయుటా ? వినిన నీచందంబు నిందింపరే ?
రిపులోకం, బిటు గేలిసేసెదవె ? తీరే ? యిట్టిసంభావనల్.

సైరం—(తనలో) ఇతఁడు విపరీతముగా భావించినాఁడే ? (ప్రకాశము) కుమారా ! బృహన్నల కొక్క నాట్యవిద్యయందే పాండిత్య మనుకొంటివా ? యేమి ? మున్నర్జునుండు ఖాండవవనమ్ము దహించునప్పుడితఁడేసుమీ ! సారథ్య మొనర్చినవాఁడు.

అర్జు—(సమీపించును)

ఉత్తర—(తనలో) సైరంధ్రి యనఁ గడుమాన్యురాలు. ఈమె యసత్య ముచ్చరింపదు. (అర్జునుదిక్కు ప్రకాశము)

ఉ. కౌరవసేనతోఁ గలిగెఁ గయ్యము నేఁటికి నాకు, దానికిన్
సారథి లేమి నట్టువిటు సందియమున్ గనుచుండనంద నీ
పేరు వచించె నీయలివ, పేడితనంబున నింత నేర్చితే ?
నారక సారథంబు కడపన్ బని పూనెదవే ? బృహన్నలా !

ఆ. వె. గాయకుండ వంచు గారవింతుమె కాని, నీవు యుద్ధమునకు నేర్పరివని
యెఱుఁగ మింక నేమి ! యిప్పు డెఱింగితి, మానసంబు గలిగె నది యూఁజూడ.

అర్జు—(తనలో) పగఱ నిర్జించుటకుఁ దగినసమయము వచ్చినది. అందులకియ్యది నాంది గాఁ బరిణమించుఁగాక. (ప్రకాశము) కుమారా ! నా కింతను విశేషించి ప్రవేశము లేదు. మీయొద్ద నునికిం జేసి యావసరమైనతఱి వెనుదీయుట పాడిగాదని యిందులకు సమ్మతించుచుంటి.

ఉ. చిన్నతనమ్మునందుఁ గృషి చేసితి నింతక గానవిద్య యం
దు న్నటనంబునందును, ననుంగులు కొందఱుగూడి తేరి నే
ర్పన్నిటి నేర్చుచుండఁగ "నృపుల్ కతము నున్నఁ జేతు" రంచు నా
చిన్నియుఁ గొంత నేర్చితి విశేషములంతగ నేర నెయ్యెడన్.

ఉత్తర—(చనవుగా) అన్నా ! ఇమ్మహాత్ముఁడు గానమునందుఁ దనకెంత ప్రజ్ఞయున్నదో సూతకృత్యమునందును నంత ప్రజ్ఞయున్నదని సూచించుచున్నాఁడు కావున నఖండప్రజ్ఞ యున్న దనియే మనమనుకొనవచ్చును.

ఉత్త—(గౌరవముగా) నీవినయమునకు మేము సంతసించితిమి. నీవు సన్నద్ధుండవై తేరి నాయత్తపఱచి యిటు తోడితెమ్ము.

అర్జు—మంచిది. (నిష్క్రమించి తేరితోఁ బ్రవేశించి) కుమారా ! ఇందధిరోహింపుము.

ఉత్త—(ఎక్కుటనటించి)

చ. దురముగఁ దోలుమీ ! రథము, ద్రోహులుకౌరవు లేగకుండఁగన్
దరిమి వధింపఁగావలెఁ బదంపడి గోవులఁ గ్రమ్మఱించి స
త్వరమున వచ్చి తండ్రియుఁ బ్రధానులు మెచ్చుకొనంగఁ బ్రోలి న
చ్చెరువున ముంపఁగావలయు శ్రీయు యశంబును గాంచఁగావలెన్.

అర్జు—ఇదిగోఁ దోలుచున్నాఁడను.

ఉత్తర—అన్నా ! నీ వక్కురువీరుల జయించి వచ్చునప్పుడు నానావిధమ్ములును నవర్ఘ్యమ్ములును నగువారల యుష్ణీషాంచలమ్ములు బొమ్మపాత్రికలకుఁ గా శాకై తేవలయు.

ఉత్త—(ఆదరముతో) తప్పక యట్లొనరింతును.

సైరం—(తనలో) అజ్ఞాతవాస వత్సరము గూడఁ బూర్తి కావచ్చినది. ఇఁక నెవరెఱిఁగిన నేమగును ? (ప్రకాశము) కుమారీ ! తేరప్పుడే దూరమరిగినది, మనమంతిపురికిఁ బోదము. (నిష్క్రమింతురు.)

అర్జు— (నిరూపించి)

మ. అదె కన్గొంటివె? కౌరవేంద్రబల, మల్లాతండె రారాజు, బ
ల్లిదులౌ మేటి మహారథుల్ తదితరుల్ లెక్కింపఁగా రాక యు
ల్ల దసల్ నిండిరి వారిఁ జూచితివె? నీలావెల్ల శోభిల్ల న
భ్యుదయమ్మందుము వీరలన్ గెడపి మాతో స్వర్వీధవుం డుబ్బఁగన్.

ఇంతకన్నను నెక్కుడు వేగంబునఁ దేరు వోవనిచ్చినం గాని వారలం గలసికొనఁజాలము.

(రథవేగమును హెచ్చింపఁబోవును)

ఉత్త—(తేటిపాటుఁ జూచి భయముతో)

ఉ. కౌరవవాధుసేన యనఁగా నిదియా? పొరపాటు చేసితిన్
వీరవరేణ్యు లియ్యెడల వేలకు వేల్భటసంఘమున్నదో
ధారుణి యీనినట్లు మది ధైర్యము చాలదు వెన్కపక్కకున్
దేరు మరల్పుమా? తగుగతిన్ బొనరింపఁగ నమ్ముఁ బిమ్మటన్.

అర్జు—(తనలో) ఏమీ! యీకొమరుఁడు చూచినంతనె భీతిల్లుచున్నాఁడే! (యోజించి) లేక నా ధైర్యము కనుగొనుటకై యిట్లని యుండునా; (ప్రకాశము) రాజనందనా!

శా. నన్నుం గేలి యొనర్చుటో? నిజముగా నాశక్తి వీక్షించుటో
చన్నే! రాజకుమారు లిట్లు పలుకన్, జన్యంబులన్ జూడమే?
యెన్నండున్ గనలేదుమున్ వినఁగలే దీలాటి చందంబు వె
న్కన్ నీబోఁటులు చూతురే? సమరమున్ గావింప నేతెంచియున్.

ఉత్త—(ప్రాభవముతో) ఏమీ! బృహన్నలా! యుద్ధములు నీవే చూచితివా! మేము చూడలేదా? నీకదియంతయు నెందులకు? ఎందుకు వచ్చితివో యాపని నెఱవేర్చుకొనుము. అధికప్రసంగము కట్టిపెట్టుము.

అర్జు—(తనలో) ఏమీ! ఇతని ప్రాగల్భ్యము (ప్రకాశముగా) ఇదిగో నాపని నెఱవేర్చుకొనుచున్నాఁడను. (రథము వడిగాఁదోలును)

ఉత్త—(కోపముతో) ఏమీ! నాతో నీకు నెకసక్కెమా? ఒకటి చెప్పిన నొకటి చేసెదవుగా?

అర్జు—(శాంతముగా) రథచోదకత్వము నాపని. అది నెరవేర్చుట తప్పా?

ఉత్త—(కోపముతో) ఓహో! ఇట్లయిన బాగుగనే జరుగును. ఇఁక నేని నీకొంటె తనము గట్టిపెట్టి రథము వెనుకకుఁ ద్రిప్పుము.

అర్జు—(తనలో) ఇతఁడు నిజముగానే భయపడినాఁడు! కావున నితనికి ధైర్యము చెప్పి చూచెదను. (ప్రకాశము)

ఉ. ఒక్కఁడు పెక్కుసేనలను నుక్కడఁగించుట యొక్కవీరునిన్
బెక్కుగఁ గూల్పలేమి పృథివిన్ గలయట్టిద "వారు పెక్కురే
నొక్కఁడ" నంచు భీతిలుట యొప్పునె నీవె జయింపవచ్చు వా
రొక్కఁడఁగంగ నచ్చునిటు లోడుట పాడియె? రాజనందనా!

మఱియొకలాగు భావింపక నావచనంబులు వినుము.

ఉ. రాజన కేమి? క్షాత్రవపరంపర వచ్చుట? లేక వచ్చుటో?
నాజనసప్రయోజనమునాఁ జనువాఁడె సుమీ! కుమార! నీ
వాజికి నోడితేని భవదంబయుఁ దాతయు నాటివారి నే
యోజ శిరమ్ము లెత్తి కననోర్తురు? మార్తురఁ జంపకెంచుమా!

ఉత్త—(తనలో) ఇతఁడు క్లీబుండయినను మాటలు కడుఁ బౌరుషోచితము గాఁ గనుపట్టుచున్నవి. అక్కటా! యెంతదుర్దశ వచ్చినది! ఒకనపుంసకుఁడు నాకు ధైర్యము చెప్పవాఁడా? అయినను నితఁడెవఁడో యొకింత కనుఁగొనవలయు
(ప్రకాశము)

ఉ. గానముగాదు నాట్యమును గాదభినీతియుఁ గాదు యుద్ధపుం
బూనిక లేద? యక్కట! నపుంసకు లేద? విశేషపౌరుషా
ధీనులమైన మేమె వెనుదీయుదు మొక్కకచోఁ బరున్ దగం
గా నెఱుఁగన్వలెన్ బిదపఁ గయ్యమె నెయ్యమె సేయఁగావలెన్.

రాజనీతియనఁ గడు దురూహంబు. దాని నెఱుఁగుట సామాన్యంబుకాదు. ఎదిరి బలము మును దనబలమును నెఱుఁగక కడంగువాఁడు వృథాగా మానప్రాణమ్ములకుందక్కు. ఇది యంతయుఁ గేవలము నాసంరక్షణకే కాదు.

ఉ. సారథిఁ జంపిరే రథికుఁ జంపుదు రంతయెఱుంగ వొక్కొ? ని
న్నూరక నేను దీసికొని యుద్ధమునన్ బలియిత్తు నేని మా
వారలు నన్ను దూఱరె? కృపారహితుం డని, నిన్నునంటి వి
ద్యారుచిరుండు గానమున కబ్బునె? యుత్తరకింక నొజ్జగన్.

అర్జు—(తనలో) ఏమి? యీతని యుపన్యాసము. (ప్రకాశము) నృపకుమారా! ఎందులకుఁ గొఱగాని యీపేడిబ్రతుకుకన్న నాకుఁ జచ్చుటయే కొంతమంచిది. అదిగాక చావెన్నటికేని దప్పనిదే. ఇట్టిమహాకార్యంబునఁ బ్రాణపరిత్యాగంబు శ్లాఘ్యంబుకదా! నాకై నీవు సంశయింపకుము. ఇదియిట్లుండ నీవంటి రథికశ్రేష్ఠునిచేఁ గా

పాడఁబడు నాకుమాత్ర మేమిభయము ? ఆత్మను సారథిని నశ్వములు మొదలగు వానిని సంరక్షించుకొనువాఁడే కదా ? రథారోహణమున కర్హుఁడు !

ఉత్త— (తనలో) ఇతఁడు దేనికిని నొప్పుకున్నాఁడు. వీని యభిప్రాయము నిజముగా నిట్టిదే యైయుండవచ్చును. రూపు చూచిన పేడి. మాటలు చూచిన నెట్టిశూరులకును బై పెచ్చు. ఎట్లైన తేరు మరలింపవలయు. లేదా ? ఇఁక బ్రతుకుపై నాస వదలవలయు. (యోజించి) చెప్పిన చొప్పున వర్తింపని యనుచరుఁ డుండుట కడుముప్పుగదా ! కానిమ్ము. ఇట్లుచెప్పిచూచెద. (ప్రకాశము) నీధైర్యస్థైర్యమ్ములు చూచిననాకుఁ గడునచ్చెరువుగా నున్నది. ఎందుకైననేమి ? నేనీ సంగరమ్మునకుఁ బూననేరను. నీకంత ధైర్య ముండెనేని నీవు రథివై కార్యంబు నిర్వహించెదవా ? లేక నాచెప్పిన చొప్పునఁ దేరు మరలించెదవా ?

అర్జు—కుమారా ! యొకరికృత్యము వారు నెఱవేర్చుకొనవలయును. కావున నొక్కింత దిట్టము గలిగి ఆలింపుము.

క. కురుసేన గాదు దేవా, సురులెదిరించినను నీవ చొరఁగఁ గలిగి నేఁ
డతిముతి నోడించెద నే, నెఱుఁగుదు నీకట్టికాల మిప్పు డరుదెంచెన్.

(రథము వేగముగాఁ దోలును.)

ఉత్త—(తనలో) ఏమి ? యీరథవేగము ! అప్పుడే చాలదూరము వచ్చితిమి. (తేఱపాఱఁజూచి భయముతో) అమ్మయ్యో ! దగ్గఱకు వచ్చినకొలఁదిని సైన్యమెంతభీకరముగానున్నదో ! ఈమూర్ఖుఁడు నేనెంతచెప్పినను వినునట్లు తోఁపదు.

ఆ. వె. అకట ! " డబ్బువెట్టియార్థికముఁగొన్న, బగిది " వీఁడు నాకుఁబ్రాప్తమయ్యె
వీణపట్టెఁ గాని వింటిపట్టెఱుఁగని, కాంత కెఱుఁకపడునె ? కదనభాగ.

కానిమ్ము వీని కాకారవులే చెప్పవలసినరీతిని బుద్ధిచెప్పుదురు గాక నేను జెప్పి చూచిన లాభములేదు. వీనికిం దెలియకుండ నిందుండి యూటికి పాఱిపోయెద. (అట్లొనరించును.)

అర్జు—(చూచి ఆశ్చర్యముతో, తనలో)

మ. అకటా ! నీచునితోడ వచ్చితిఁగదా ! హాస్యాస్పదుం డిట్టిపూ
నిక కేమందుఁ గడంగె ? రాచకొలమేనిన్ లోన శకింప కూ
రక పాఱెన్ వెసఁ దేరు డిగ్గి, యిది వీరవ్రాతముల్ విన్నచో
నెకసక్కెంబగుఁగాదె ? క్రీడియుఁ గలండిం దంచు నిందింపరే ?

నేఁడు గాకున్న తేపేపి బృహన్నల యర్జునుఁడని లోకులకుఁ దెలియదా ? ఇందుపాయమేమి? (యోజించి) యిట్లుగాక. వెనువెంటం జని యక్కుమారుని బోధించి సారథిం జేసికొని యేను క్షిప్రవిరటునిబుఱ్ఱగుం దీర్చెద. (పాఱఁజూచి) అరుగో భీష్మద్రోణాది మహావీరు లందఱును నిక్కడికి శేపను లన్నియుఁగనిపెట్టుము వారిలో వారేమో చెప్పికొనుచున్నట్లు లూహింపనయ్యెడిని. కానిమ్ము. (నిష్క్రమించును)

(అంతట భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామ కర్ణులును దుర్యోధనుఁడును బ్రవేశింతురు.)

దుర్యో—(పాఱఁజూచి) ఓరథికవరులారా!

మ. పసులం బట్టితి మేము నుంటిమి కదుక్ బాగాయె గోపాలకుల్
వెసపైఁ బోయి వచింపఁబోలు నెవఁడో వీరుండు తేరెక్కి పెం
పెసలారన్ జనుదెంచి స్యందనము వందేడించి భీతిల్లి యే
గుసడిన్ గాంచితిరే? యితం డెవఁడొకో? కొంతేని నూహించిరే?

కర్ణ—అంతటిశూరుఁ డెవఁడైననేమి? ఇంతుల కీవిచార మెందులకు?

కృపా—అంగరాజా! అట్లు నిరసించి మిన్నకుండుటకన్న జాగరూకత కలిగి వివేకించుట మంచిపని కదా! చిన్నపామునేనిఁ బెద్దకఱ్ఱతోఁ గొట్టవలయును.

ద్రోణు—రాజా! అతఁ డెవరనియా? నీవిచారణము. కడు నూహనీయము. నాకుం దోఁచిన తెఱఁగు వినుము.

ఉ. కౌరవసేనపై కొకఁడు గాఁ జనుదెంచుట కెవ్వఁ డోపు నీ
ధారుణిఁ, గౌరవాన్వయుఁడె తప్పక కావలయున్ బహుప్రజం
బేరిని గోరి పట్టితిమె యీపురి వారలయున్కి నిక్కవం
బారయ నయ్యె నర్జునుఁడె యాతఁడు సందియ మంద నేటికిన్?

కర్ణ—(ఏకసక్కెముగా) మీ రర్జునునాజూచి చిరకాల మగుటచే శిష్యప్రేమ మీకట్టి యూహ జనింపఁ జేయఁబోలు, లేక,

ఉ. స్యందన మందెకించి పెలుచన్ బరుగెత్తి నగుర్తు చూచి మీ
రందఱివాఁడు పార్థుఁ డని యాడితి రర్జునుఁ డైనఁ దోముతో
డం దరళీత్వ మూను నె? కడంగఁడె? పోరి కొంకెదమకేని, యా
పంద మొఱంగొ పార్థునిఁగ భావనచేసితి రీరు పేరిమిన్.

కృపా—అంగరాజా! వానివాక్యము తుదముట్ట విని పిమ్మటఁ జెప్పఁ గూడదా

అశ్వ—(ఏకసక్కెముగా) అట్లు విని చెప్పినచో నాతఁడు పరిభవమ్గు ముఖ్యమితుఁడని యెట్లు వెల్లడించుదును.

దుర్యో—(భీష్మునుద్దేశించి) తాతా! వీర లందఱును నేమేమో యభిప్రాయములిచ్చు
మన్నారు వింటిరికదా? మీయభిప్రాయమేమి?

భీష్మ—ఎవ్వరేనియు నొకప్పుడు గాకున్న నొకప్పుడేని నీకు నచ్చఁజెప్పఁగలరు గాని రా
ధేయునకుమాత్రము చెప్పలేరు. అతండు తప్పక యర్జునుఁడే. సందియములేదు. కా
రణము లింకను ధనురాచార్యులే చెప్పనై యున్నారు. అంతలో నీతఁ డుత్ప్రేక్షకు

కర్ణ—(ఏమో చెప్పఁబోగా) [మొదలిడెను.

దుర్యో—(వారించి) ఆచార్యా! తమయభిప్రాయము సాంతముగా సెలవిండు.

ద్రోణు—ఎవరు చెప్పుట కేమున్నది?

ఉ. ఇంతకు మున్ను విన్నయదిరో కద? కీచకుచావు, భీముని
క్రాంతికి సాక్ష్యమిచ్చెనది, కవ్వడి యాతఁడు గావుటెల్ల మీ
కంతట నింతటన్ దెలియ నల్లదె వచ్చుచునున్నవాఁడు ది
క్ప్రాంతము లెల్ల నిండె నది యాతని శంఖపుమ్రోఁత భూవరా!

(అందఱును వినుట నటింతురు)

కర్ణ—(తనలో) అవును. ఆధ్వని దేవదత్తధ్వనివలెనే యున్నది.

దుర్యో—గురువరా! నాకీసందియముం దీర్పుఁడు.

మ. తమకున్ శిష్యుఁడు గౌరవాన్వయుఁ డంతర్వాణిమాన్యుండు వి
క్రమపారంగతుఁ డింద్రనందనుఁడు పోర న్వామ్యచే నిక్కమం
దము వీరుం డతఁ డేల విక్కఁజను మానం బేది, సైన్యంపుసం
ద్రము వీక్షించినఁ బౌరుషం బధికమై దైవాఱదే? క్రీడికిన్.

ద్రోణు—చ. వెనుకకు నింక కేగెనో వివేచన సేయఁగ రాదు గాని య
ర్జునుఁ డనుమాట నిక్కమిఁక శూలికి నెక్కుడువాఁ డెవండొ యా
తని నని నోర్వఁగాని విదితంబె తదన్యుల కోర్వరామి, యా
లను గడు వేగ నంపుము బలమ్ములఁ దోడుగ నిచ్చి భూవరా.

దుర్యో—(సంతోషముతో) అతఁ డర్జునుఁడే యైన మనకార్యము ఫలించినదే.

క. మరలఁ బదిరెండు సంవత్సరములు వని నుండి యొక్కసంవత్సర మీ
వరుసఁ జరియించి రావలె, నరుఁడే యతఁడంచు మీకు నమ్మికయేనిన్.

భీష్మ—(తనలో) అక్కటా! వీనికౌటిల్య మెన్నఁటికిని బోవదయ్యెఁగదా? మంచిది.
(ప్రకాశము) కుమారా! పదుమూఁడువత్సరములును నిన్నటికే నిండినవి. లేదేయ
ను కొందము,

ఉ. పోలదుగంగ నర్జునుఁడు వచ్చినచో నిటులాడ వచ్చుఁ దా
నాలకునై విరాటు భటుఁడైకద? రావలె నిప్పు డందుకై
యాలము సేఁతకుం గలదె? యుద్ధము, పిన్నలఁ జూచుకొంద మా
కాలగళాధికుల్ దొరయఁగా దొరలెన్నరొ? యోగ్యతింపుమా?

దుర్యో—(తనలో) అప్పుడే యీముసలి పాండవపక్షపాతముం జూప మొదలుపెట్టి
నాఁడు. (ఆలోచించుట నటించును)

కర్ణ—(ఎకసక్కెముగా) ఏమీ! నిజముగా నతఁ డర్జునుఁడేయైన నతనిని న
వారలేరా?

చ. అతనికె కాక యందఱికి శస్త్రగురుండు ఘటోద్భవుండు, నీ
వతులితవిక్రముండవు మహాహవదక్షుఁడ, విట్టిమీకునున్
బ్రితి గురుపుత్రుఁడున్ గృపుఁడు పాండవపక్షముఁబూని మీరు నీ
చత మతి రోయ రేనతనిజంపుటకే నొకరుండఁ జాలుదున్.

అశ్వ—(పరిహాసముగా) నీవు చాలినదియు లేనిదియుఁ బాంచాలీపరిణయంబును ఘోష
యాత్రయును సంపూర్ణముగా నెఱుఁగుదు. దానికేమి? (దుర్యోధనుదిక్కు) న
రేంద్రా! ఇంతకును నతఁ డర్జునుఁడా? కాఁడా? యనునది వివాద్యాంశము. ని
క్కముగా నర్జునుఁడే యైనను విరటునుచరుం డగుకతన మనము ము న్నొనర్చికొ
న్నసమయ మతని కిప్పటువఁ బ్రతిబంధకము గా నేరదు. ఏమందువా?

శా. న్యాయం బందునో యేమిహేతువుననో పాతండ్రియు న్నేను గాం
గేయుండున్ గృపుఁడు న్నిరంతరముఁ దత్క్షేమంబు కోరింతు మిం
తే యా నిక్కమునైనను బరులయాదేశంబునం దుంటఁ గా
దే? యేదుష్కృతికైన సిద్ధముగ మే మిందుంటిమో భూవరా?

చ. విరటునిగోవులన్ వృథగ వీరులమం చొకపేరు పూని ని
ష్కరుణులమై హరించుటయు కాక నిరాగసు లైనగోపబా
లురఁ బడమోఁదు టెవ్వరును లోకులు మెచ్చెడిమేటికర్జమే?
నరులు పరానువర్తులు పొసఁగనిదుష్కృతు లున్నె? భూవరా?

కర్ణ—(కోపముతో) అంతతోఁ గట్టిపెట్టుము. నీ యుపన్యాసమునకు నెల్ల ఫలితార్థ
మతఁడు పరాధీనుఁడౌ గనుక నతనికిప్పటున సమయభంగ విచారణం బనావశ్యకమ
ని తేలినది. (దుర్యోధనుదిక్కు) మిత్రమా? నీగురుహృదయము నీకు స్పష్టముగాఁ
దెలిసినదిగదా?

ఉ. పోరికి నిట్టివారిఁ గొని పోవుట హానికరంబు వీరు స
ద్వీరులు గారు పోషకుని వేరము దీరుప లేరు శత్రులన్
శూరులు పెద్దఁగాఁ బొగడఁ జొత్తురె? యాచనగాఁ దలంచెనో?
పాటుఁ డితండు, యుద్ధపుస్వభావ మెఱింగిన నిట్టులాడునే?

"తాఁ జెడ్డకోతి వనమెల్లఁ జెఱచిన" దన్నట్లు తనకుఁ దాను స్వతంత్రుఁడు గాని తక్కినవారిం గూడ నిరుత్సాహులన్ జేయు నెందులకో? అగుఁ గాక నీవు సంశప్తకుము.

లెక్కయె యే మతనిఁ బుబ్బ సురేశ్వరుఁ డౌను గాక వి
శ్వక్షితిమై నెదిరి పోరి జయింపఁ గలాఁడ నూరకే
ఏపాటి గా దిపుడె కాంచెదు నాదుపరాక్రమంబు, నీ
తర్జనభర్జనల్ కని యెదన్ భయ మందఁడు కర్ణుఁ డెన్నఁడున్.

కృపా— వృథాగా నెందులకు వాగ్వ్యయ మొనరించెదవు? మనలో మనము మంచిచెడ్డలు చెప్పికొనుటయు నొకతప్పా? పైకి నవసరానవసరములం బట్టి మన మెట్లు సంచరించుచున్నను మనస్సుమాత్రము న్యాయముప్రక్కకు ములుచూపక మానదు.

ఉ. ద్యూతములోన గెల్చుటది దోసమటంచుఁ బ్రపంచ మెంచు నో
సూతతనూజ? దానివిని శూరత దెచ్చుకొనం బనేమి? దు
ర్నీతిని లోకమున్ బొగడునే? యటు సేయఁగ బ్రహ్మశక్యమే?
మాఱి బిగింతు వేరిపయి? మూఢులె? వీరలు నీకుఁ జాలరే?

కర్ణు— (పండ్లు కొఱికి ఏమో యనఁ బోవుచుండఁ దుర్యోధనుఁడు వారించును)

అశ్వ— (ఏకసక్కెముగా) రాజా! ఎందుకు వారించెదవు?

క. వారింప నేల? యాతని, శూరత వాక్కులనె కాదె? చూడం దగుఁ "దా
నే రాజ" నెడిగర్వ, ప్రారంభం బితని నింతవఱకుం దెచ్చెన్.

ఉ. వచ్చుచునున్నవాఁ డమరవంద్య పరాక్రమధూర్వహుండు వి
వ్వచ్చుఁడు, మాటలన్ జనెడివాఁ డతఁ డెన్నఁడు గాఁడు మాపయిన్
మచ్చర మేల? యీతనికి మాకతఁ డన్నను గౌరవంబు లే
దిచ్చట, శత్రువైన వచియింపఁ దగున్ గుణమాదు రేక దా?

కర్ణు— (కోపములో) నీవంటి కుక్షింభరులకు గౌరవమున్న నేమి? లేకున్న నేమి?

ఉ. పాఱెడువారు కావున నె పాండుసుతుల్ మిము నమ్ముఁ బోఁటులన్
బోరికి వెంటఁ బెట్టుకొని పోవుట " పిల్లినిగొంచుఁ బెండ్లియిల్

చేరుటవంటి ” దూరకొనఁ జెల్లదె హీనిమానంబునిట్లు కం

గా రొనరించునట్టి పనికా ? యిటకున్ రథమెక్కి నచ్చుటల్.

అశ్వ--(కోపముతో) ఓరీ ! జాల్మా ! ఏమని పేలితివి ? ఇదిగోఁ జచ్చితివిరా ! (కర్ణునిపై కుఱుకఁబోవును.)

ద్రోణు—కుమారా ! ఊరకొనుము. ఎందుకేని యసమానునితోఁ బ్రసక్తి గూడదు.

కర్ణు—(ధైర్యముగా) రమ్ము; అంతలో శాంతించితివేమి ?

ఉ. అలము నేయువానివలె నాయుధముం గొని సారెసారె మీ

సాలను దువ్వుకొంచు నృపసత్త్రమునం బడి మెక్కిమెక్కి పైఁ

గాలమువచ్చినప్పుడిటు కాతరతన్ గని ‘తిన్నయింటివా

సాలను లెక్కవెట్టు’ నినుఁ జంపి కురుప్రభు నప్పుదీర్చెదన్.

అశ్వ—(కత్తి పెఱికి) ఓరీ దుర్జనమూర్ధన్య ! జఘన్య!

శా. కందాలోఁ బడి భుక్తశేషమును జక్కన్ మెక్కి బల్పెక్కి తే

నిం దుర్ణీతికిఁ ద్రిప్పనీబ్రతుకు నేనే కాదు లోకంబులో

నిందన్ జేయనివార లుండ రిదిగో నీచావు దాపయ్యెనో

పందా ? నోటికిబుద్ధిచెప్పకొనుమా పైపైకి రాఁబోకుమా.

కర్ణు—(అశ్వత్థామపై కుఱుకఁబోవును)

దుర్యో—(వారించి) మిత్రమా ! ఇప్పుడు నీవు శాంతించి నాయందలి విశ్వాసమును జూపవలయును (ద్రోణునిదిక్కు)

ఉ. మీ కిది న్యాయమే కద ? యమేయపరాక్రము లయ్యు శత్రునిన్

వాకొని పెద్దఁ జేసి యిటు వారికివీరికి వాదు గూర్తురే ?

సాకినవాని ద్రవ్యము విసంబె ? యసంబున కాస జేయరే ?

నాకవమానమైనఁ గదనంబున మీకుఁ బ్రశస్తి గల్గునే.

భీష్మ—కుమరా ! ఇందు ద్రోణాదుల తప్పిదంబు లేశంబును లేదు. కర్ణుఁడు తనకుంగల పరాక్రమాతిశయంబు ప్రకటించె. దానికేమి.

క. ఆర్యులు కదనంబులఁ గడు, ధైర్యస్థైర్యములు గల ప్రధానులు వీరల్

కార్యాకార్యజ్ఞులు దు, శ్చర్యులె ! యివ్వారిఁ గేలిసలుపన్ దగునే.

అర్జునుండన సామాన్యుండు కాఁడు. అతఁడొక్కఁడేకదా ! యతని మన మొప్పరికింపం జనదనుట మన క్షేమమునకే కాని వేఱొండు కాదు. కావున వారలం బ్రసన్నులం జేసికొని కార్యంబు నెఱవేర్చికొనుము. (ద్రోణాదులదిక్కు)

ఉ. దగ్గఱవచ్చె నల్లదె పృథాసుతుస్యందన మార్యులార! మా
యొగ్గుఁ దలంపఁబోక యిటకెందుకు వచ్చితి మట్టికార్యముల్
నెగ్గఁగఁజేయుఁడీ? విజయునిన్ జిరకాననవాసజాతరో
షోగ్రుని నగ్రితేజు నెటులో మఱి మాఁపుద మెల్లభంగులన్.

(దుర్యోధనునితో కృపుఁడు) కుమారా! నీకర్ణుని సహాయునింగాఁ గొని పసులవెంబడింజనుము.

దుర్యో—(కర్ణసహితముగా నిష్క్రమించును.)

(అంత నర్జునుఁడు స్వస్వరూపముతో నుత్తర సహితముగఁ బ్రవేశించును.)

(ద్రోణాదులందఱును బ్రసన్నులై సన్నద్ధులగుదురు)

అర్జు—(నవ్వి) ఇంకను నీకు సంశయము బాధించుచునే యున్నదా?

సీ. కంకుండు నానిరాతంకుండు మీతండ్రి ప్రియమిత్రుఁడతఁడు మాపెద్దయన్న
వలలుండు కీచకవనవహ్ని మీబానసీఁ డెవ్వఁడతఁడు మాచిన్నయన్న
వారువంబులమీఁది పారుపత్తెమున కర్హుండు దామగ్రంధి యొక్కతమ్ముఁ
డాలఁగాచెడివారి కధినాథుఁ డల్లతంత్రీపాలుఁడే సహదేవుఁ; డేన
యనర్జునుండను సైరంధ్రి యాజ్ఞసేని, గాండీవంబిదియు సురేంద్రుఁ డొసఁగిన
మకుట మిద్దియు నే నపుంసకుఁడ నగుట యూర్వశీశాపమునఁ జుమ్మి యుత్తరుండ!

శాపావసానం బగుటం జేసి మరల నారూపు నాకు వచ్చె భీమసేనాదుల యాయుధమ్ములు నీవు శమీవృక్షమ్మున చూచి యుంటివి మఱియును నీవడిగిన ప్రశ్నంబులకెల్ల నుత్తరం బిచ్చితి నిఁక నీవు లేశమ్మును జంకు గొనక సారథ్యమునం దప్రమత్తుఁడవై వర్తింపుము. రథవేగంబు హెచ్చింపుము.

ఉత్త—చిత్తము. అట్లే యొనర్చెదను.

క. నరుఁ డవని నిన్నెఱింగిన, తరుణమునన పోయె నాయొసంగలభయము హో
కురువీర! యెఱిఁగి యెఱుఁగక, పిగచించిన తప్పులకును వేఁడెదనిన్నున్.

అర్జు—అట్టి సందియము నీమనమ్మున నుంచకుము. తేరు వోవనిమ్ము.

ఉత్త—ఇదిగో! తోలుచున్నాఁడను. (అట్లొనర్చును.)

అర్జు—(చేతితో నిర్దేశించి) నృపకుమారా! అటు చూడుము.

శా. ద్రోణుం డాఁతఁడు, భీష్ముఁ డల్లతఁడు, కర్ణుం డాతఁడే, చాపని
క్వాణంబుల్ వినఁ జొచ్చుచున్నవియొ? యశ్వత్థామ యా? యాతఁడా
స్థాణుం బోలినవాఁ, డతండె కృపుఁ డాచార్యోప మానుండు, పై
రాణించున్ ధ్వజమందు వ్యాళ మతఁడే రారాజు కన్గొంటివే.

ఉత్త—దగ్గఱకు వచ్చితిమికదా! ఇంకను వీరు మనపై నారాచమ్ములు నిగుడ్చరేమి?

అర్జు—ఏమనియా?

శా. ఆచార్యుండు నియంత, యాయనకు నాయందెంతయో పేర్మి, స
త్యాచారుఁడగు భీష్ముఁడోలి మము బాల్యంబాదిగాఁ బెంచె, ద్రో
ణాచార్యాత్మజుఁ డేను సోదరుల మన్నట్లుండు, మద్దృష్ట మా
కాచార్యత్వము చేయుటన్ గృపుఁ డుపాధ్యాయుండె యౌ నుత్తరా!

మ. ఒకకర్ణుండు సుయోధనుండు మనపై నుగ్రత్వముం బూని కొం
డిక నాఁడాదిగఁ గీడు సేయుదురు కానీ వీర లయ్యార్యులన్
గికురింపం దగ దౌఁ గదా! మనము మున్ గీలింతు మేనిన్ శర
ప్రకరం, బార్యులు నింతు రంతఱుకున్ బైరాయు వారుత్తరా!

(పాఱఁజూచి) సుయోధనుండు గడుదవ్వునఁ బసులవెంటఁ జనుచున్నవాఁడు. కావున మనమియ్యెడ నున్నఁ బ్రయోజనములేదు. మన తేరిపక్కగా నతనియెదుటికిం గొ

ఉత్త—అట్లనే పోనిచ్చుచున్నాఁడను. [నిపొమ్మ.

అర్జు—(యోచించి) క్షణ మిక్కడనే యుండనిమ్ము. (తనలో)

క. వీరియెడ నాకుఁ గలిగిన, గౌరవముం జూపవలదె! కలదే! గురుధి
క్కారము, శ్రేయస్కరమే, నారాచమ్ముల నె వీరి నారాధింతున్.

(కొన్ని యమ్ములు విడిచి) ఉత్తరా! తేరు వెనుకఁ జెప్పినచొప్పునఁ బోవనిమ్ము.

ఉత్త—చిత్తము. (ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

ద్రోణా—(సంతోషముతో)

శా. ఔరా! శిష్యుఁడ నన్న నీవకదరా? యాచార్యసద్భక్తి నీ
దేరా? నూర్గురు శిష్యు లుండవలెనే? యీవొక్కఁడే చాలు, జ
న్మారాతిన్ గురునాథుఁ గొల్చుగురుపై నన్నన్న! కోపింప కి
ట్లారాధింతువె? దీనికిన్ ఫలము నీ కౌఁ గాక శీఘ్రమ్ముగన్.

(పట్టరాని సంతోషముతో భీష్మదిక్కు) చూచితివికదా? మనయెడల నాతఁడొనర్చి
న గౌరవము.

తే. గీ. స్వాగతమునకు రెండేసి సాయకములు, శ్రవణములుసోఁకి సోఁకనిసరణి నించె
వందనమ్మున కట్టులే వైచె పాద, యుగళి సోఁకియు సోఁకనివగది నరుఁడు.

భీష్మ—(నవ్వి) ఆచార్యా! యిం దాశ్చర్య మేమి? అతఁ డొనర్చిన శిష్యత్వ మెట్టిది?
(ప్రక్కకుఁ జూచి)

చ. మనలఁ బరిత్యజించి యదె మండలపుం గతిఁ దేరు ద్రిప్పి యు
ర్జునుఁడు సుయోధనున్ గదియఁ జూచుచుఁ బోవుచు నున్నవాఁడు తోఁ
డని యొనరింప లేఁ డతని నాఁగి, క్షణంబునఁ బోయి తోనిమ
న్నన నిలపన్ వలెన్ దడసినన్ జయి వచ్చుఁ జూఁడీ కడంగుఁడీ.

అశ్వ---(పాఱఁజూచి) చూడుఁడు రారాజుపైకరుగుకవ్వడికిఁ గర్ణుఁ డడ్డమగుచున్నాఁడు.

ద్రోణా—తండ్రీ ! అట్లని మన ముప్పరికింపఁ జనదు. మీరిరువురును బోయి రాజుం గాపాడుఁడు. ఎలయు నేని, యేమును వచ్చెదము.

(కృపాశ్వత్థామలు నిష్క్రమింతురు.)

ద్రోణు—(భీష్మునితో) కర్ణార్జునులద్వంద్వయుద్ధ మెట్లున్నదో పరికించితిరా ?

భీష్మ—ఉభయులును సమర్థులే కదా ? అయిన నర్జునునకీతఁడేకాఁ డెవ్వరేనియు లోచ్చనక తప్పదు. (పరికించి) కనుఁగొంటిరా ? కర్ణు నతిక్రమించి) దుర్యోధనుఁ జెనకఁ బోవునవసరంబున మనయశ్వత్థామ యనికిఁ గడంగెను ?

ద్రోణు—(చూచి) యుద్ధము కడు భరముగా నుండెడిని కాని కవ్వడి యక్షయతూణీరుం డగుటచే నితని నతిశయింపవచ్చును. నేను బోయి యతనికి దలపడియెద (కొండొకపోయినిల్చి) ఇతఁ డెక్కటిమునసో కుమారుం దలపడకయె నాపంకకు వచ్చుచున్నాఁడు.

అర్జు—(ఉత్తరునితోఁ బ్రవేశించి) ఉత్తరా ! తేరమ్మహాత్మున కభిముఖముగాఁ బోవనిమ్ము. (తనలో)

ఆ. వె. ఓనమాలు మొదలు నొజ్జయై విలువిద్దె, మెట్టితిట్టి చెప్పి మగుదలనదు
వాపినట్టిగురునిపై కేలు కమ్మన, బవరమునకుఁ బోదు భయము విడిచి.

(విచారముతో) ఓహో ! దైవమా ! యిక్కురుకులపాంసను కారణమ్మున నెన్నియిక్కట్టులు ఘటించితివి ?

మ. పతితో డీకొనుఁ బుత్రిఁ గన్న నవలా, భార్యాసమాయోగసం
గతుఁ డాపై జననిన్ గణింపఁడు, విపక్షతుత్వమున్ బూను యా
పితరోగుండు, సమాప్తవిద్యుఁడు గురున్ ద్వేషించు నన్నట్టి సా
మెత నన్ జూచి పఠింతురే ! యిఁక జనుల్, మేనెల్ల వమ్మయ్యో నే.

(యోజించి) ఇట్లుగుంగాక (సమీపించి చేతులు జోడించి)

క. అడవులఁ బండ్రెండేఁడులు, కడునిడుమలు గుడిచినట్టికవ్వడి మీశి
ష్యుఁడు మీరిడుదీపము మీ, యడుగులకుఁ ద్రికరణశుద్ధి నభివాదించున్.

ద్రోణు—(ఆనందముతో లేచినిల్చి) తండ్రీ! దీర్ఘాయుష్మంతుఁడవై సర్వవిధముల వన్నె కెక్కుము. శిష్టాచారమ్ము కావించితివి కావున,

క. చనుము రథమెక్కి మాపాలు మునకున్ డీకొమ్ము మేము మును చెప్పినయా
ధనురాగమమును జక్కఁగ, గను నొప్పఁగఁ జెప్పుమమ్ముఁ గయిసేయుమికన్.

అర్జు—(వినయముతో) తమయాజ్ఞ శిరసావహించుచున్నాఁడను. (రథమెక్కి సంశయముతో తనలో)

క. గురుపై నెక్కరణిని శర, పరంపరలు విడుచువాఁడఁ బగతుఁడె? యాతం
డరలేక యాజ్ఞ యిడుఁగా, కరయంగా వలదె? యిట్టి యాగడము నెడన్.

ఇట్లగుఁగాక (ప్రకాశము)

ఉ. ఏనయి యెంత చెప్పినను నేయఁగఁ జాల శరంబు మీఁదె నా
పై నెనరుంచి యేయుదగుఁ బ్రథమంబున నట్టులేని నా
మానసమందుఁ గల్గు ననుమానము వోవదె కాక సత్యసం
ధానిరతుండు ధర్మజుఁడు తమ్మునిపైఁ గడు నల్గకుండెడున్.

ద్రోణు—(తనలో) బళిరా! అర్జునా! బళిరా! (ప్రకాశము) అట్లే కావించెదను. కాని రణోచితస్థలమునకుఁ బోవుదము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు.)

భీష్మ—(సంతోషముతో) సెబాసు! అర్జునా! సెబాసు! "అవశ్యంపితురాచార" మ్మనుట నీకు సర్వవిధములం బట్టినది.

చ. అలజమదగ్ని పుత్రునకు నస్త్రగురుండెన, నాకు నీవునుం
గలన నొకింత వెన్బడవు "కౌరవ వంశమునందు నేఁటితోఁ
గలిగెను యుగ్మమొక్కటి తగన్ గురుమెచ్చును గాంచినట్టి" దన్
విలసనమున్ గడించితివి వీరవరేణ్యుఁడవై తి వొప్పఁగన్.

(పరికించి) ఏమీ? అస్త్రగురుఁడే కాక గురుపుత్రశారద్వతులు గూడ నోడినారే? అర్జునుఁ డుత్తరునితో నేమో యనుచున్నాఁడు. (విని) గోవులం దోలికొని పొమ్మని గోపాలకుల నాజ్ఞాపింపుమనియు నీజయమంతయు నీవే కావించినట్లు నగరంబునఁ జాటింపుమనియును బోధించుచున్నాఁడు. (విని) మరల నేమో యనుచున్నాఁడు. (తెలిసి)

ఉ. అమ్మహితుండు చాపధరులం గతికిం దలపువ్వు వృద్ధుఁడం
చు మ్మని నెంచఁబోకు మరినూదవ తాపటిమంబుపట్ల బిం
కమ్మగు జవ్వనంబు పొడకట్టుమ తేమను కొంటివో? మహా
త్మ్యమ్మున మేటి మా కొక పితామహుఁడే యనవేల? దేవుఁడే.

కావునఁ గడు జాగరూకుండవై సారథ్యమ్ము నెఱవేర్చెదవు గాక. (ఉత్తరార్జునులు ప్రవేశింతురు.)

అర్జు—ఉ. ఆయన గెల్చి కాని మనమక్కురురాజుఁ గలంపలేము గాం
గేయున కాదరంబ కద ! కేవలముక్ మనయం దఃంగగా
దోయరనీశనందన ? నయోచితమార్గము దప్పఁ డెప్పుడా
మ్నాయవిదుం డతండు గదనం బొనరించియు తీరుఁ దీఱు గక్.

భీష్మ—(సంతోషముతో) అర్జునుండు నన్నుం గూడఁ దనవిద్యాపాటవమ్మున జానరం దింపఁజేయ నిట వచ్చుచున్నాఁడు. (ప్రక్కఁజూచి) యాయిరువురు సమరముం జూచుటకుఁ గాఁబోలుఁ గురుం జుతోపాటు యోధులందఱును నీదిక్కునకేఁ వచ్చుచున్నారు. (సన్నద్ధుఁ డగును.)

(అంత దుర్యోధనాదులు ప్రవేశింతురు.)

అర్జు—(వినయముగా.)

ఉ. పోరికి నిన్ను మార్కొనఁగఁ బోలున ? యొక్కనికేని యుక్ మహో
దారచరిత్ర ? యట్లయినఁ దప్పక వచ్చె విరాటుబంటనా
గారణ మిట్టినన్ వికిలిగాఁ దలపోసెదో యేమొ ? యీదురా
చారుఁ గృతఘ్ను గౌరవవిచారవిదూరు క్షమింపు మియ్యెడన్.

భీష్మ—(ఆదరముతో) తండ్రీ ! క్షత్రియోచితప్రచారప్రవర్తనుండ వగుని న్నొకరు క్షమించుట యొందులకు ?

ఉ. శూలి నెదిర్చినట్టి యల శూరత విన్నది యాది నీకు భూ
పాలురికారు దేవతలు భండనమం దెదురే ? యటంచు నేఁ
బోల నెఱుంగుదున్ సమరముం బొనరించెద నైన నన్ను నె
ట్లాలములోఁ గలంచెదవొ యయ్యెయి భంగులు చూచు వేడుకన్.

ఉ—చితస్థలమ్మున కరుగుదము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు.)

అశ్వ—(ఆకాశము వంకఁజూచి) ఓహో ! ఆకస మెల్ల నంబరచరుల విమానము లెట్లు నిండినవో ?

తే.గీ. తాతమనుమల సంగరాద్భుత్యమునకు, సంతసించుచు నున్నారు చదల సురలు
వారివి సంగరమున గెల్చినట్టిఁ డొక్కఁడొక్కఁడో వారునోర్చిన యుత్కటమునక.

కృపా—(చూచి) కుమారా ! గాంగేయునిచాపములు నర్జునుఁ డెట్లు తుత్తునియలు సేయుచున్నాఁడో చూచితివా ?

ఉ. ఎత్తెను జాప మాతఁ, డొకయేటున నీతఁడు త్రుంచె వెండి తా
నెత్తె నితండు త్రుంచె నిటులెత్తుటయే తడ వెన్నిమాఱులో
తుత్తునియల్ పొనర్చె సరి తూఁగు నెవం డిఁకఁ బార్థతోడ లో
కోత్తరుఁ డాతనిం దొరయు యోధులు నున్న జగత్త్రయంబునన్.
ద్రోణు—(ఆశ్చర్యముతో) అహహా! యితని శరలాఘవము!
క. చాపమ్ముఁ ద్రుంచి శిక్షక, చాపమ్ము గ్రహించునంత శాంతనవునిఁ బెం
డూపులఁ గొన్నిటఁ బార్థుం, డాపన్నునిఁ జేసి తేని నదె యెద్దఁజనున్.
అశ్వ—(కర్ణునితో నెకసక్కెముగా)
ఉ. పార్థునిలావు నీ కిపుడుఁగ వచ్చెనె? యిప్పటికేని, కాలపు
న్నార్థిమొ నాఁగ నాకఁ డిటు వచ్చెడి తేనికిఁ గల్గుకూరిమిన్
సార్థకమున్ బొనర్ప సమయం బిదియే యెదిరించి నిల్వ ప్ర
త్యర్థిని గెల్వ లేనిబిరుదమ్ములు వమ్ములు కావె యేరికిన్
దుర్యో—(తనపైకి వచ్చుబాణమ్ముల నిపుణముగా వారించుకొనుట నటించును.)
కర్ణు—(సంరంభముతో) రాజా! నేనుండఁగా నీవేలనిట్లు వారించుకొనవలెను? (కొంత
ఎడ నిలిచి పాఱుట నటించును)
దుర్యో—ఏమీ! ఈనాఁడితని విక్రమం బపక్రమంబుగా నెగడుచున్నదే! (యు
ద్ధసన్నద్ధుఁడగును)
అశ్వ—(తనలో) ఏనాఁ డతనివిక్రమము నపక్రమము గాకున్నది? మన కిప్పటి కప్పుడే
క్రొత్తగాఁ గన్పట్టును.
అర్జు—(పరికించి) విరాటనందనా! అదె సుయోధనుఁడు మనకుం జేఁ జిక్కెయున్నా
ఉత్త—(ఆలసటతో) [డు. అరదమ్మటు పంపుము.
చ. ఎడ యొకయింత లేదొక పెయేయుట యే నిఁక నొల్లఁజాల మేన్
గడవడ లాడఁగాఁ దొడఁగె వారువముల్ కడు డస్సె నుంక యీ
క్కడ శ్రమ దీర్చి కొంద మిటు లేకముఖంబుగఁ బోరు సల్పి యీ
వ్వాఁడు బడలందు లోకమునఁ బార్థులె? పార్థివులెల్ల నర్జునా!
అర్జు—(మీఁదఁ జేయి వైచి) రాజనందనా! కడుబడలితివి. ఇఁకఁ గష్టించినం ఫలా
దుగదా? అందు కతాంత మేనియు నవసరము లేదు.
మ. అదె రాజా జతనిన్ బరాభవము చేయన్ గాల మేతెంచె దు
ర్మతిఁ డీశరంబు గణింపఁ డేరిధీ మహామాన్యస్య పక్షాత్మఁ, డి

య్యాదనన్ బైఁబడ మేని జోదులు శ్రమంబాఱన్ సమీపింతు రాఁ
గుదు రీయత్న, యొకింతయోర్చికొనుమా ? కోపంబు దీపింపఁగన్.

అంత వలసిన సేన యశ్వమ్ములం గడపఁ గలవాఁడ నీయథాశక్తిం బని సేయుము. (శర
ప్రయోగము నటించి)

ఉ. పాఱెదవేల ? జూద మని వచ్చితివో ? యిది ఖండనంబు, తే
రూరక యెక్కి మాత్రమున కోడరు శత్రులు, వీధులెల్లడన్
స్వారి యొనర్పఁగాఁ గలదె ? సామజయానము నెక్కి, నేఁడు నీ
పేరు నిరర్థకం బగును బెంపఱి యేగినచో సుయోధనా ?

తే. గీ. అబలఁ బాంచాలి నవమానమందఁజేయ, నమ్మ నోరెఱుఁగని పశువ్రజముఁ బట్టి
కొట్టి గొల్లలపైని వేవేగ నుఱుక వచ్చు, రాదొకో ? విద్యమ్ము ప్రచ్చ నేర్చు.

ఉ. రాజవు కావె ? నీవు కురురాట్కులమందు జనింప లేదె ? యో
యోజ ధరన్ భరించెద నహో ! యని పౌరులు నవ్వ, నింతని
స్త్రైజుఁడ వేల వచ్చితి విసీ ! యని నీతఁకు, యుద్ధ మన్నచో
భోజనమో ? యలంకరణమో ? యవరోధవధూవిహారమో ?

ఉ. చంపెదనంచు భీతివడి సారెకుఁ బాఱెద వేల ? నేను నిన్
జంపమి నిక్కవంబు రిపుజైత్రభుజుండు మదగ్రజుండు నా
యింపఁ బ్రతిజ్ఞఁ గొంటెఱుఁగవే ? మిము నూర్వుర మొన్న మొన్న నే,
చంపెను మీవలెన్ ద్రుపదజన్ గికురించినకీచకావళిన్.

దుర్యో—(సిగ్గువడి నిలుచును.)

భీష్మాదులు—(మరల యుద్ధసన్నద్ధులై శరప్రయోగము నటింతురు)

అర్జు—(ధ్యానమునటించి యమ్ము విడుచును.)

భీష్మాదులు—(అందఱును మూర్ఛ నటింతురు.)

అర్జు—ఉత్తరా నీసహోదరి యుత్తర చెప్పిన పలుకు స్మృతికిం దెచ్చుకొని వీరి యు
ష్ణీషాంచలమ్ముల నుత్తరించి యిటుఁ దెమ్ము.

ఉత్త—చిత్తము. (దరికరుగఁబోవును.)

అర్జు—(మెల్లఁగా) మాట, ఈమోహనాస్త్రమ్మునకుఁబ్రతి పితామహుండెఱుఁగుఁగా
న నతనిదెసకుంబోకుము. తక్కఁగలజోదు లెఱుంగరు వారలు తెల్వఁగను నాలోన
కృతకృత్యుండవై మరలిరమ్ము.

ఉత్త—(తలపాగలకొసలు కోయుట నటించును.)

భీష్మ—(ధ్యానము నటించి కనులువిచ్చును.)

ఉత్త—(పరుగున వచ్చి యర్జునుని నొద్దనిలుచును)

అర్జు—ఇఁకఁ బోదము పద (నిష్క్రమింతురు.)

భీష్మ—(తనలో) అన్నా ! కిరీడి యెంతపని చేసినాఁడు ? (కోపముతో)

చ. నిలునిలు పార్థ ? మోహనము నీవ యొనంగుదువే ? బలమ్ములన్
గలఁచెద ? యుక్తి వమ్మొయిఁ గల్గునె? దీన యశంబు ధర్మపుం
గలన జయంబొ వేఁటకఁడొ గాంచుట యుక్తము కాక నిద్దురన్
సొలసినవారిపైఁ దగునె ? శూరతఁ జూపుట నిన్నుఁ బోటికిన్.

(దుర్యోధనుని శిరము చక్కఁగాఁ బరికించి మెప్పుతో)

చ. కరుణయుటన్న నీయదియ కౌరవనాథు శిరంబునిప్పు డు
త్తరుఁడొగి నుత్తరించెనని తత్తగమందితి భ్రాంతికల్మి ని
క్కురుపతి కిట్లు చేపడినఁ గుత్తుకలొక్కటఁ గత్తరింపఁడే?
తరతమభావవేది యగు ధర్మజుఁతమ్ముఁడ వౌదు పర్జునా.

(ద్రోణాదులు మూర్ఛ దలియుదురు)

దుర్యో—(కోపముతో)

శా. ఏఁడీ ? ఫల్గునుఁ డేడఁబోయెనొ కదాఁ యింతెందుఁ గన్పట్టఁడే
కూడన్ ముట్టుద మేటికీతడ ? ఏదే గోపాలకుల్ గొల్వ నా
జాడన్ బోయెడి మిన్నకుంట తగునే ? శౌర్యమ్ము వమ్మయ్యె నే?
వాడం బాఱినమోముతోఁ బురికిఁ బోవన్ బాడియే శేనికిన్.

భీష్మ—కౌరవేంద్రా ! ఎందుకీ పశ్చాత్తాపము ?

చ. మనకవమానమా ? కడుఁ బ్రమాదము దప్పెను గిరీడి కేవల
మ్మును గరుణాళుఁ డేమిటికి మూర్ఛిత నాతనిఁ దూఱఁబోయె ? గ
య్యనువుఁ గుత్తుకల్ దునిమెనా ? మన మేమగువార మట్టియో
గ్యునికి జయంబు కాక మఱియొక్కనికిన్ జయమబ్బ నేర్చునే ?

దుర్యో—(లజ్జా దైన్యములను నటించును)

కృపా.—(దృష్టినిగిడ్చి) పితామహా ! సుశర్మకాఁబోలు ననతిదూరమ్మున నిటవచ్చుచున్నాఁడు. అక్కడివిశేషము లేమైయుండునో ?

అశ్వ—ఇక్కడ నింతిమంది యోధానుయోధు లుండి యిట్లుజరిగినదికదా ? ఇఁక నక్కడ మఱియొకలాగు జరుగునా ?

చ. అట శమనాత్మజుండుఁ గవలున్ మఱిమారుతియున్ గడంగిపో
రుటకుఁ దొడంగిరేని బలము రూపఱు టబ్రము ? వీరలెల్ల బా
సట యొనరింప నేరరె ? విచారము గోదఁ బనేమి ? పార్థు లె
క్కటిన దిగంతముల్ గెలువఁగా విన మే కన మే తదుద్ధతుల్.

కర్ణ—(తనలో) అక్కటా ! మొదట వీరెన్ని వచించిరో దైవమన్నియును ఘటించి నాఁడే ! (ప్రకాశము)

చ. బవరము సేయ నొక్కరుఁడు వచ్చు జయం, బొకటన్ దొలంగు దీ
నివిషయమై విచారణము నెక్కులఱం బని లేదు కానిచో
నెపరు నెఱుంగరే ? విజయు నేర్తులు, దైవబలంబు కాక యొ
క్క విజయుఁడే జయించెవనఁగా వశమే ? కురునాథ ? యిందటిన్.

కృపా—ఒక్కయర్జునుఁడే యొనర్చిన విట్టి పనేకదుర్ఘటకార్యమ్ములు గలవు. ఐనను మనయిప్పటి యవస్థకుం దగినప్రసంగ మింతకన్న లేదు.

సుయో—(పితామహునిదిక్కు) సమయభంగమున్ గూర్చి తమయభిప్రాయ మేమని స్థిరపఱచెదరు ?

భీష్మ—నాయభిప్రాయ మిదివఱకే విశదీకరించితిని. వలసిన ,

ఉ. ధర్మజుఁ డెన్నఁ డెయ్యెడ నధర్మపథంబునఁ గాలు వెట్టఁ డీ
మర్మము నీకుఁ దెలియదు మానవనాథ ! తదర్థ మొక్కనిన్
నిర్మలచిత్తు నయ్యెడకు నీవనుపన్ సకలంబు తెల్ల మా
నర్మిలి మీకు వారలకు నా టికి నేనియు మేలు భూవరా !

దుర్యో—(తనలో) వారలకును మాకును జన్మాంతరమున నేమోగాని యీజన్మమున మాత్రము సఖ్యము కుదురదు. (ప్రకాశము) కానిండు పురికిం బోయి యందుంగుఱించి యోజింతము. (అందఱును నిష్క్రమింతురు)

గద్య.

ఇది శ్రీ—తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం
బగు పాండవప్రవాసమ్మునందుఁ
సప్తమాంకము.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవప్రవాసము.

అష్టమాంకము.

(అంత నర్జునుఁడును నుత్తరుఁడును బ్రవేశింతురు)

ఉత్త—బృహన్నలా ! (వాలుక కలఁచుకొని) ఇంద్రనందనా ! ఈజయము నేనేయొనర్చినట్లు మాతండ్రిగారికిఁ దెలియఁ జేయింపు మంటివికదా ? దానికిం గతమేమి ?

అర్జు—ఏమనియా ? కొమరుఁడు సంగర మ్మొనర్చ నేగ నని యాయన విని యుండి పదంపడి యెవరివలననో జయము కల్గినదన్న నంతగా సంతసింపఁడు. (చేయిసాఁచి) చూచితివా ? యెట్లలంకరించిరో పట్టనము ! (విని) ఉత్తరవిజయమంగళమని చాటింపు వినఁబడుచున్నది,

ఉత్త—(నవ్వి) పదంపడి దానికర్థము నిట్లు చెప్పుకో వలయును.

అర్జు—ఎట్లు ?

ఉత్త—శ్రేష్ఠుఁడైన విజయుని సంబంధమగు శుభమని.

అర్జు—(పరికించి) కొల్వుకూటముదాఁపునకు వచ్చితిమి. (విని) ఏదో మీతండ్రిగారు బిగ్గరగా నుపన్యసించుచున్నారు.

(అంతట విరటుఁడును బ్రచ్ఛన్నవేషులగు పాండవులు నల్వురును బ్రవేశింతురు)

విర—(కోపముతో)

ఉ. గొల్లలువచ్చి నాకొమరు గొప్పదనంబు ఘటింప నేను నూ
రెల్లను జాటఁ బంపఁ దగదే ? యొక పేడికతమ్మునన్ జయా
భ్యుల్లసనంబు గల్గెనె ? రిపుల్ రథసారథి కోహటింతురే ?
నల్లవో ? యిట్టిమాట లనినన్ సహియింపను గంక ? యింక నిన్.

ధర్మ—రాజా ! కోపింపకుము.

క. కౌరవు లెక్కడ ? మిగులఁగు, మారుఁడు పసితనమువాఁడు మనయుత్తరుఁ డ
పా్రబ్ధసంగర విశే, షారూఢుండేడ ? గెలుచు టది యెడ? నృపా?

కావున నామాట విని బృహన్నలవిజయంబు చాటింప నంపుము.

ఉత్త—(విని) మన మొనర్చినకపటము మీయన్నగారికిని మాతండ్రిగారికిని గలహమున

కుఁ గారణం బగుచున్నయది. మన మిఁకఁ దడయఁ దగదు. పోయి యథార్థము నివేదింతము.

అర్జు—నీవు ముం దరుగుము నీవెనువెంటనే యే నేను వచ్చెదను.

విరా—(కోపముతో)

క. పేడికిఁ బొగడఁగ వలదన, నోడవు భయమింత లేదకో! నాయెడ, నీ
జాడ యెఱుఁగంగవచ్చెను, జూడుము శిక్షింతునిను నసూయ యడంగన్.
(సారిగొని వేయును)

ద్రౌప—(పటాక్షేపముగా సైరంధ్రివేషముతోఁ బ్రవేశించి) చీరచెఱఁగున రక్తముఁ దుడుచుట నటించును)

భీము—(క్రోధము సూచించును)

ఉత్త—(త్వరితముగా వచ్చి) తండ్రీ! యెంతయనుచితము గావించితివి.

ఉ. అమ్మహానీయుఁ డెవ్వరని యాత్మఁ దలంచితి? ధర్మమూర్తి లో
కమ్మఖిలమ్ము నేలఁ గలకార్య విచక్షణుఁ డుత్తమోత్తముం
డిమ్మెయి ధిక్కరింతువె? శుభేచ్ఛులకున్ ద్విజవర్యరక్షపా
తమ్మది శ్రేయమే సకలధర్మవిధిజ్ఞుఁడ విట్లొనర్తువే?

విరా—(వినివిననియట్లు పట్టరాని సంతోషముతో)

ఉ. కౌరవసేన నుక్కడఁపఁ గల్గితి వెట్లు? కుమార! యాజిదు
ర్వారులు వార లప్పగశురా మవిజేతపితామహుండు, మేల్
భారతవీరులన్ గెలిచి వచ్చితి వెంతకుఁ జాల? వేను స
త్కారము గంటిఁ బుత్రకులఁ గాంచినవారల కెల్ల మేటినై.

ఉత్త—తండ్రీ! పదంపడి సకలమ్మును దెలియనగుం గాని ముం దయ్యానఘుని వేఁడికొని నుప్రసన్నుం జేసికొనుము.

విరా—కుమారా! బృహన్నల యెక్కడ?

అర్జు—(సమీపించును.)

ఉత్త(గౌరవముతో) ఈయనయే.

విరా—(తనలో) ఇతఁడే బృహన్నల యెట్లగును. (సంశయముతో పరికాశము`

ఉ. ఆతఁడు పేడి, యీతఁ డనఘాకృతిఁ బోల్చెడిశక్రపుత్రిమంతుఁ డ
త్యాత్తతపౌరుషంబునకు నాకృతియో యన నొప్పువాఁడు, ప్ర
ఖ్యాతగుణాకరుం డని మొగంబె తగం బలుకం దొడంగె నీ
కీతనిసఖ్య మెట్లొదవె? నేర్పడఁ జెప్పుము నాకుఁ బుత్రికా!

ఉత్త—స్త్రీ నమ్మను విడువ విస్తరించి వచించెద. ఇపుడు నూత్నప్రాయముగా విని మ
తి యొందునఁ జింపక యిమ్మహామహుల శరణంబు వేఁడికొనుము.

(పాండవులను ద్రౌపదిని గేల నిర్దేశించుచు)

ఉ. ఈయనఘుండు పాండుధరణీంద్రుని యగ్రతనూజుఁ, డాతఁ డ
త్యాయతశక్తి భీముఁ, డితఁ డర్జునుఁ, డయ్యనఘుల్ కవల్, సతీ
గేయచరిత్రి పాండుసుతగేహిని యీయమ యాజ్ఞసేని, వీ
రీయెడ గూఢవర్తన మెయిన్ జరియింతురు సత్యసంధులై.

విరా—(పశ్చాత్తాపముతో తనలో)

ఆ. వె. నను సుశర్మ పట్టుకొని రథమ్ముఁ బెట్టి, నంతఁ బోవ నన్ను యాజ్ఞఁజేసి
విడుపఁ జేసినట్టి వీరుండు భీమసేనుండె సందియంబొకండు గలదె.

విపులగర్వ నిష్పపగిదినున్న వీరలయెడఁ గడునవజ్ఞ సలిపితినిః యిందుకేమి నిష్కృతి?
ఇట్లగుఁగాక (ప్రకాశము) అనఘాత్మ ? నన్నుక్షమించి నాయపరాధమును మఱవ
వలయును. (పాదములపైఁబడఁబోవును.)

ధర్మ—(పడకుండ లేవనెత్తి)

క. నరపాల ! యిందు నీతప్పరయఁగ లేశంబు గల్గదఖిలమ్మును న
న్నరునాథునిదురితమొ నా, దురితమొ కావలయు దుర్వ్యాతదోషంబగుటన్.

దౌవా—(ప్రవేశించి) జయము జయము దేవా ! దుర్యోధన మహారాజుగారి యొద్దనుం
డి యెవరో యొకరాయబారి వచ్చి ద్వారమున నున్నాడు.

విరా—ప్రవేశపెట్టుము.

రాయ—(ప్రవేశించి నలుదెసలు దిలకించి) ఇందుధర్మరాజుగారెవరో నాకునొకింత
తెలుపవలయు.

ఉత్త—(చేతితో) ఆయనయే (చూపును)

రాయ—(వినయముగా) అయ్యా ? "మీతమ్ముఁడు ఫల్గుణుఁడు సమయభంగంబొనర్చెఁ
' గావునఁ దిరిగియు మీ రరణ్యమున యథాపూర్వమ్ముగ వసించి యజ్ఞాతవాసమ్ముఁ
గూడ నాచరింపవలయు నఁట. ఈసంగతి మీతో మనవి చేసి మీయభిప్రాయము
ను దెలిసికొని ర'' మ్మని మారాజుగారు నన్నుం బనిచిరి.

ధర్మ—(ధైర్యముగా) సమయభంగము లేశమును గా లేదనియు, మాయర్జునుని మీరు
గురుతుపట్టుటకుఁ బూర్వదినముననే పదుమూఁడు సంవత్సరములు నిండె ననియు, మీ
రాజుతో నామాటలుగా మామ్మాటికిఁ జెప్పుము.

రాయ—చిత్తము (పోవుచుండఁగా)

భీము—ఓయీ ! మాట.

ఉ. నిండెను వత్సరమ్ము లని నీపతితో నృపుఁ డాడినట్టు లు
ద్దండతఁ జెప్పి పిమ్మట నతం డది వెండియుఁ బృచ్ఛసేయు " జా
ల్మండ ? సుయోధనుండ ? యధముండ ? త్రయోదశవత్సరంబులే
నిండుట గాదు నిండె నఁట నీదగునాయువు " నంచుఁ దెల్పుమీ.

ఇట్లుగూడఁ దప్పక చెప్పుదువుగాక.

ఉ. నిండెను నీదుపాపములు నిండె భవత్పరిపాలనంబును
న్నిండెను నీసహోదరులనిక్కులు, పెక్కులు సెప్ప నేల తాఁ
బండె నజాతశత్రుని తపంబును ద్రోవది భాగ్యరేఖ భీ
ముండును దమ్ములుక్ పలుపఁ బూనిన యత్నము నంచుఁ దెల్పుమా.

అర్జు—నే నిట్లంటినని చెప్పుము.

ఉ. నిండినయాయువే మరల నీకు విరాటసుతుం డొసంగె శే
కుండిన బొమ్మబొత్తికల కుత్తరకై తలచీరఁ గోయుచో
దుండగు నెట్లుచంపినను దోసములేదని తోఁచికుత్తుకక్
ఖండన సేయ నిప్పటికి కాఁదగు నుత్తర ముత్తర క్రియక్.

ధర్మ—(శాంతముగా) ఓయీ ! వీరనుభవించిన కష్టంబు లట్లు వీరలం బ్రేరేపుచున్నవి.
తప్పక నావచనంబులు మాత్రము చెప్పుము. పొమ్ము.

రాయ—చిత్తము (నిష్క్రమించును.)

విరా—(వినయముగా) రాజేంద్ర ! నీ వీ సింహాసన మలంకరించి మీతమ్ములందఱి న
చితరీతి నర్హ్యోమహాసనమ్ముల నుండంజేసి యింతవఱకు మీయెడ నేనొనర్చిన యపచా
రమ్ము మఱవ వలయు. (బలవంతముగా సింహాసనమ్మునఁ గూర్చుండఁబెట్టి భీమాదులఁ
గూడ నుచితాసనమ్ముల నలంకరింపఁజేసి ద్రోవదిదిక్కు) అమ్మా! పాంచాలరాజపుత్రి!

చ. వరపుఁడమముం బొనర్చితివి వామవిలోచన ? మద్గృహమ్మునన్
సరిసరి ! యెంతదుష్కృతము సల్పితి మేమును మత్కుటుంబముక్
గురుకులవర్ధనీ ? యనుఁగుఁగోడలిఁగాఁగఁదనూజ నిత్తు న
త్తరము గ్రహించి యక్కతనఁ దప్పిదఁ జేయఁ దగమ్ము ? సోదరీ !

ఉ. దుష్టుఁడటంచెఱింగియు వధూమణి ? కీచకునిఁటికి న్నినుక్
శిష్టచరిత్ర నంపిన కుశీల సుధేష్ణ మదీయభార్య . యే

కష్టము నందనున్నదియొ ? కాఁగల కార్య మెవండెఱుఁగు ! సం
తుష్టమనస్కుఁడవై శుభవిధుల్ ఘటియింపుము మాకు నెమ్మెయిన్.

ద్రౌప—(గౌరవముతో) అన్నా ! నీతో వియ్యమందుట మాకుఁ బరమప్రియమే తప్ప
క నీకోమరితను మాసుభద్రకుఁ గోడలింగాఁ గైకొంటిని.

ధర్మ—(తనలో) అగును పాంచాలియూహ కడుఁ జక్కఁగా నున్నయది. ఆకన్నియ
యభిమన్యునికే భార్యయగుట కడు నుచితము.

విరా—సోదరీ ! మీకుటుంబములో నెవరికేనియు నాకు సమ్మతమే. ఇప్పటికి నేను ధ
న్యుఁడను. (ధర్మజునిదిక్కుఁ) రాజేంద్రా ! నేఁటి యోపట నీవివాహ మహోత్సవం
బు సలక్షణంబుగా నడిపి నన్నుఁ గృతార్థునిం జేయుఁగోరెద.

ధర్మ—అవశ్యమును నట్లేజరగును. దీనికింత నొక్కి చెప్పనలయునా ?

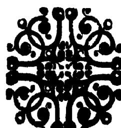
విరా—(భీమునిదిక్కు చిఱునవ్వుతో) బావా ? మహాసనమ్మునకుం దగిన మిమ్ము మ
హానసమ్మున నియమించి తొఱుమాఱొనర్చిన నన్ను మన్నింపవలయు (ధర్మజునిదిక్కు)
సకలలోకధురంధరత్వము నహింపఁగల మీకు నేనింతకన్న నేమిప్రియమాచరింతు
ను ! అయిన నిట్లగుఁగాక. (భరతవాక్యము.)

ఉ. ధర్మమునందు నీవలెనె తక్కునృపుల్ చరియింతురు గాక స
త్కర్మములందు నీవలెనె కర్మఠులెల్లఁ జరింతురు గాక నీ
పేర్మిసహోదరుల్ బలెనె పెద్దల బిన్నలు గారవింతురు గా
కోర్మిని నీసతిం బలెనె యువ్మలు లెల్లమగొందురు గావుతన్.

గద్య.

ఇది శ్రీకింకవీంద్రఘటాపంచానన విద్వత్కవి బాలక
లానిధి బాలసరస్వతీ శతావధాని తిరుపతివెంక
టేశ్వర ప్రణీతంబగు పాండవప్రవాసమ్ము
నందు సర్వంబును అష్టమాంకము.

స ० పూ ర్ణ ము.

శ్రీతిరుపతివేంకటేశ్వరులొనర్చిన తెలుఁగుపుస్తకములు.

1	శృంగారానందము.	... ...	0-10-0
2	పాణిగృహీత	... ...	0-13-0
3	లక్షణాపరిణయము.	... ...	0-6-0
4	రసికానందము.	... ...	0-1-6
5	శుకరంభాసంవాదము.	... ...	0-3-0
6	పాండవజననము.	ఈ 5 ను భారతనాటకములు	0-9-0
7	పాండవప్రవాసము.		0-12-0
8	పాండవోద్యోగము.		0-10-0
9	పాండవవిజయము.		0-12-0
10	పాండవాశ్వమేధము *	* 1911 - సం॥ బియేకుపఠితము	0-12-0
11	సుకన్య	6 మొ॥ 17 కొ॥ వరకున్న నాటకములు	0-5-0
12	పండితరాయచరిత్ర.		0-10-0
13	మృచ్ఛకటిక		0-12-0
14	ముద్రారాక్షసము.		0-8-0
15	అనర్ఘనారదము.		0-8-0
16	దంభవామనము		0-10-0
17	బాలరామాయణము	... ...	1-0-0
18	బుద్ధచరిత్ర	... ...	0-10-0
19	వేంకటేశ్వరవిలాసము (చెళ్లపిళ్ల వరసకవిరచితము.)	...	0-10-0
20	పల్లెటూళ్లపట్టుదలలు (చక్రపాణిప్రహసనము.)	...	0-4-0
21	అపూర్వకవితావివేచనము (స్కూలుపిల్లల ఫొటోసహితము)	...	0-4-0
22	విక్రమాంకదేవచరిత్ర (వచనము)	...	0-8-0
23	కామేశ్వరీశతకము (సర్వరసయుక్తము)	...	0-2-0
24	శనిగ్రహము (ప్రసిద్ధికెక్కినది)	...	0-1-6
25	నానారాజసందర్శనము (రాజులరికార్డు)	...	1-0-0
26	శతావధానసారము	... ...	0-12-0
27	దేవీభాగవతము (ప్రథమస్కంధము)	...	0-10-0
	డిటో (ద్వితీయస్కంధము)	...	0-6-0
	డిటో (తృతీయస్కంధము)	...	0-12-0
	డిటో (చతుర్థస్కంధము)	...	0-10-0
	డిటో (పంచమస్కంధము)	...	0-11-0

తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు, శతావధానులు.

కాకినాడ లేక, బందరు.

గీరతామ్నాయము.

1.	భాగము (అధిక ప్రసంగదమనము.)	0—10—6
2.	భాగము (గురుదక్షిణ)	0—8—0
3.	భాగము (విగ్రహారాధనము.)	0—8—0
	ఈమూడు నొకసారికొనిన	1—4—0

గుంటూరుసీమ.

1.	భాగము (పూర్వరంగము)	1—0—0
2.	భాగము (ఉత్తరరంగము.)	1—0—0
3.	భాగము (వేమవరపుశతావధానము.)	0—12—0
1.	దేవీ భాగవతము (6 స్కంధము.)	0—12—0
2.	చంద్రప్రభ చరిత్ర.	0—8—0
3.	ఎడ్వర్డు పట్టాభిషేక నాటకము.	0—6—0
4.	అష్టకములు.	0—4—0
5.	కాళీసహస్రము (సంస్కృతము.)	0—8—0

ఇతరకృతములగు చిన్నగ్రంధములు.

1.	బిడాలోపాఖ్యానము.	0—2—0
2.	సంగదోషము.	0—2—0
3.	కవితావివేచనము.	0—6—0
4.	అత్యద్భుత విమర్శనము.	0—4—0
5.	గురిగింజ.	0—1—0
6.	సుమనోవతంసము.	0—1—0

స్వకృతములగు చిన్నగ్రంధములు.

1.	శృంఖలాతృణీకరణము.	0—6—0
2.	గ్రామసింహము.	0—1—0
3.	కవిసింహగర్జితములు.	0—1—0
4.	వైరాగ్యశతకము (అప్పయదీక్షితకృత సంస్కృత శ్లోకసహితము.	0—2—0

పరా:—ఈపట్టికలోఁ బొరపాటుగాబడిన "దంభవాహనము" వెల 0-6-0 గాను దేవిభాగవత చతుర్థస్కంధము వెల 0-9-0 గాను ఎఱుఁగఁదగు ఇంతవరకచ్చుకాఁబడియున్న దేవీభాగవత స్కంధములు 6 ను ఒకసారికొనువారికి రు 3-0-0 వెలకే యీయబడును.

ఇట్లు

తిరుపతివేంకటేశ్వరులు, శతావధానులు.

కాకినాడ లేక బందరు.

ఆర్య పుస్తకాలయము.

రాజమహేంద్రవరము.

SUPPLEMENT TO THE ISSUE.

మా కంపెనీలో వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రుల్లు అండు సన్సువారిచే ప్రకటింపబడిన సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథములున్ను ఆనందాముద్రాక్షరశాలలో అచ్చుబడిన భారతాది యితరగ్రంథములున్ను, స్కూలుబుక్కులున్ను, నాటకములును, వచనకావ్యములును, యింకా యితరములైన పుస్తకములు దొరకును. అన్నియు వి. పి. పోష్టుద్వారా పంపబడును.

ఈక్రిందిధరలలో పోస్టేజీ చేరియుండలేదు. కొనువారే భరించవలయును.

శ్రీమద్భాగవతము (శ్రీధరీయ వ్యాఖ్యానసహితము. ... 8-0-0
మాఘపురాణము 1-8-0
వ్రతచూడామణి క్యాలికో ... 1-0-0
వ్రతరత్నాకరం అరువ్రతములు 0-6-0
శ్రీమద్రామాయణం మూలం రఫ్ 1-12-0
డిటో గ్లేజు 4-0-0
సుందరకాండ తాత్పర్యం ... 1-0-0
డిటో మూలం చిన్నసైజు 0-12-0
భగవద్గీత టీకా తాత్పర్యం ... 1-8-0
డిటో తాత్పర్యం పట్టుబయిండు 1-0-0
డిటో తాత్పర్యం అట్టబయిండు 0-6-0
రఘువంశం అర్థం, ఆకాంక్ష, శబ్ద సమాస విగ్రహాలతో గ్లేజు ... 5-0-0

గురుబాలప్రబోధిక లింగాభట్టీయం 2-8-0
అమరం త్రికాండలు టీకా తాత్పర్యం 1-4-0
డిటో అట్టబయిండు ... 0-14-0
డిటో మూలం 0-6-0
నానార్థరత్నమాల 0-12-0
అధ్యాత్మరామాయణం టీకా తాత్పర్యసహితం 2 వాల్యూములు ... 8-0-0
డిటో మూలం చిన్నసైజు... 0-12-0
కాలామృతం అట్టబయిండు... 0-12-0
డిటో గ్లేజు 1-0-0
ముహూర్తదర్పణం రఫ్ ... 0-8-0
డిటో గ్లేజు 0-12-0
జాతకచంద్రిక 0-8-0
నక్షత్రచూడామణి 0-4-0

రఘువంశం అర్థం, అకారాంతం, రఫ్	3-8-0	యజుర్వేద సంధ్యావందనం	
డిటో వ్యాఖ్య రఫ్ ...	0-8-0	పురుషసూక్తం, శ్రీసూక్తము,	
డిటో గ్లేజు	0-12-0	ఆంధ్రటీకా తాత్పర్యసహితము	
కుమారసంభవము	0-10-0	చిన్నసైజున మంచి కాగితముల	
మేఘసందేశం రఫ్	0-4-0	పైన ముద్రించినది ...	0-4-0
డిటో గ్లేజు	0-6-0	యాజుషపూర్వ ప్రయోగము	
తైత్తిరీయ స్మార్త బ్రాహ్మణ నిత్య		సస్వరము	1-8-0
కర్మకాండము సస్వరము ...	1-4-0	స్మార్తానుక్రమణిక సస్వరము	2-8-0
డిటో కిత్తాను బైండు ...	1-8-0	డిటో కిత్తాను	2-12-0
సంధ్యావందనం సస్వరాంధ్రం	0-3-0	కృష్ణకర్ణామృతం ఆంధ్ర టీకా	
అగ్నికమంత్రం సస్వరాంధ్రం...	0-12-0	తాత్పర్యసహితం	1-4-0
రామబ్రహ్మమానసికపూజ	0-1-0	నీతిశాస్త్రం ఆంధ్రతాత్పర్యము	0-2-0
మృత్యుంజయమానసిక డిటో	0-1-0	ప్రాతఃస్మరణ	0-2-0
శివఖడ్గమాల	0-1-0	దేవీసప్తశతి చక్రనిరూప్య ...	0-5-0
ఇంద్రాక్షీ శివకవచము	0-1-0	మంత్రపుష్పము సటీక ...	0-1-0
పితృదర్పణము	0-1-0	సంధ్యావందన భాష్యం	0-6-0
మహాన్యాసము	0-5-0	దేవతార్చన చిన్నసైజు ...	0-1-0
రుద్రము పురుషసూక్తము వగైరాలు	0-2-0	సూర్య నమస్కారము	0-1-0
ఋగ్వేదాహ్నికము	0-2-0	హరిమీడే స్తవము సటీక	0-3-0
ఉత్తరగీత, సటీక, చిన్నసైజు	0-6-0	సౌందర్యలహరి సటీక ...	0-3-0
భర్తృహరి సుభాషితము, ఆంధ్ర		బ్రహ్మమేధమంత్రము పంచోపని	
తాత్పర్యసహితం	0-12-0	షత్తులు తైత్తిరీయం ...	0-4-0
డిటో డిటో క్యాలికో ...	1-0-0	మంత్రపన్నములుమూలం ...	0-3-0
శబ్దమంజరి	0-2-0	ఆత్మబోధము సటీక ...	0-4-0
సప్తర్షిస్తోత్రం సటీక చిన్నసైజు	0-1-0	పుష్పబాణవిలాసం వ్యాఖ్య	0-2-0
నవగ్రహస్తోత్రం	0-4-0	శ్రీరామస్తవరాజము ...	0-1-0
దేవీమానసికపూజ	0-1-0	ఆపస్తంభగృహ్యసూత్రములు	0-2-0
పరమేశ్వరస్తోత్రకదంబం పెద్దప్రతి	0-6-0	అధ్యాత్మరామాయణకీర్తనలు	0-6-0
దేవీస్తోత్ర కదంబం	0-4-0	బాలరామాయణం సటీక ...	0-2-0

విష్ణుసహస్రనామము నామావళి	0-6-0	బృహస్తోత్రరత్నాకరం 1 భాగం	1-8-0
రామసహస్రనామం డిటో	0-4-0	డిటో 2 భాగం	1-12-0
శివ	0-3-0	డిటో 3 భాగం	2-8-0
అన్నపూర్ణ	0-3-0	శ్రీమన్మంత్రరత్నాకరం 1 భాగం	4-8-0
లక్ష్మి	0-3-0	శ్రీగాయత్ర్యనుష్ఠానతత్వప్రకాశిక	1-4-0
ఆంజనేయ	0-3-0	కాశీమజిలీకథలు 1 వ భాగము	1-0-0
సుబ్రహ్మణ్య	0-3-0	డిటో 2 వ భాగము	1-0-0
లలితాసహస్రనామము, త్రిశతి,		డిటో 3 వ భాగము	1-0-0
పంచదశీస్తోత్రము వగైరాలు		డిటో 4 వ భాగము	1-8-0
నామావళీసహితము, చిన్నసైజు	0-8-0	డిటో 5 వ భాగము	1-8-0
రామకర్ణామృతం ఆంధ్రటీకా		ఉత్తరకాండానుబంధము	0-8-0
త్పర్యసహితము	1-4-0	శబ్దరత్నాకరము	5-0-0
చండీశాస్త్రం ...	0-5-0	శబ్దార్థచంద్రిక	2-8-0
ఆంధ్రశబ్దచింతామణి ...	0-6-0	లక్ష్మీనారాయణీయము	4-0-0

ఆంధ్ర గ్రంథములు.

భారతము ఆదిసభాపర్వములు		విజయవిలాసం	0-4-0
క్యాలికో బయిండు ...	1-12-0	డిటో క్యాలికో	0-8-0
అరణ్యపర్వము ...	1-12-0	డిటో సటీక	1-0-0
విరాటోద్యోగ పర్వములు	1-12-0	సారంగధరపద్యకావ్యం సటీక	0-12-0
భీష్మద్రోణపర్వములు ...	1-12-0	శ్రీరామచరిత్ర బమ్మెర పోతనా	
కర్ణ శల్య సౌప్తిక స్త్రీపర్వములు	1-12-0	మాత్యప్రణీతము	0-8-0
శాంతిపర్వము ...	1-12-0	నీలాసుందరి పరిణయం	0-4-0
తక్కినపర్వములు ...	1-12-0	పారిజాతాపహరణం	0-4-0
ఆంధ్రభారతము సంపూర్ణప్రతి		డిటో గ్లేజు	0-6-0
మూడువాల్యుములు ...	11-8-0	డిటో	0-8-0
భాస్కరరామాయణం ...	2-8-0	నర్సభూపాలీయం	0-8-0
భాగవతము	3-0-0	డిటో క్యాలికో	0-12-0
భాగవతం గ్లేజు ...	4-0-0	రుక్మిణీపరిణయం	0-6-0

డిటో కాండు వాల్యుములు ...	4-12-0	అనిరుద్ధ చరిత్ర	0-8-0
డిటో కాండు వాల్యుములు అత్యుత్తమ ప్రతి ...	5-8-0	డిటో క్యాలికో	0-12-0
ఆంధ్రరామాయణం వావిలకొలను		రాజశేఖర విలాసం	0-8-0
సుబ్బారావు గారిది ...	4-8-0	ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నం	0-8-0
ఉత్తర రామాయణము రప్ ...	1-0-0	డిటో క్యాలికో	1-0-0
డిటో గ్లేజు క్యాలికో ...	1-8-0	రామాభ్యుదయము	1-4-0
డిటో ఉత్తమప్రతి ...	2-8-0	డిటో క్యాలికో	1-8-0
రంగనాధరామాయణం ...	2-8-0	అచ్చతెనుగు రామాయణము	1-4-0
వసుచరిత్ర ...	2-8-0	డిటో క్యాలికో	1-8-0
మనుచరిత్ర ...	1-8-0	శృంగారనైషధం	0-10-0
కళాపూర్ణోదయం ...	1-8-0	పంచతంత్రం నారాయణకవి	0-12-0
రాఘవపాండవీయం	1-8-0	ఆంధ్రభాషార్ణవము	0-12-0
అప్పకవీయం స్టిఫ్ ...	1-4-0	ప్రహ్లాదచరిత్ర	0-2-0
డిటో క్యాలికో ...	1-10-0	రుక్మిణీకళ్యాణం సటీక	0-6-0
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానం ...	0-8-0	డిటో క్యాలికో	0-8-0
డిటో క్యాలికో ...	0-12-0	గజేంద్రమోక్షం సటీక	0-3-0
రసికజన మనోభిరామం	0-8-0	డిటో క్యాలికో	0-8-0
డిటో క్యాలికో	0-12-0	మదాలస	0-10-0
రంగరాయచరిత్ర	0-8-0	సుజనరంజని	0-6-0
డిటో క్యాలికో	0-12-0	ఐవన్హో	0 6 0
కుచేలోపాఖ్యానం సటీక	0-4-0	పంచతంత్రం	0 6 0
భోజరాజీయం	1 0 0	పున్నాభాయి	0 8 0
డిటో ఘట్టుప్రభుకృతము	0-3-0	హేలావతి	0 4 0
నలోపాఖ్యానం సటీక	0-6-0	ప్రభావతి	0 4 0
మొల్లరామాయణం	0-8-0	సౌందర్యతిలక	1 0 0
బాలవ్యాకరణం	0-12-0	హేమలత	0 8 0
సులక్షణసారం	0-8-0	అహల్యాభాయి	0 8 0
డిటో క్యాలికో	0-12-0	రామచంద్రవిజయం	0 8 0

ఆంధ్రనామసంగ్రహం, శేషం		రాజస్థానకథావళి 1 భాగం	0 12 0
సాంబనిఘంటు సటీక	0-12-0	డిటో 2 భాగం	0 12 0
వేమనపద్యములు	0-4-0	మహాపురుషుల జీవితం 1 భాగం	0 12 0
డిటో అట్టబయిండు	0-8-0	డిటో 2 భాగం	0 10 0
డిటో బ్రవునుదొరగారి యింగ్లీషు		డిటో 3 భాగం	0 12 0
తర్జుమా	1-0-0	కళావతీ కళ్యాణం	0 12 0
సుమతిశతకం సటీక	0-2-0	సునీతీదేవి చరిత్ర	0 4 0
కుక్కుటేశ్వరశతకం	0-2-0	సుమిత్రచరిత్ర	0-4-0
భాస్కరశతకం సటీక	0-3-0	మహాపతివ్రతలచరిత్ర 3 భాగములు	1-0-0
మాతృశతకం	0-1-0	చంద్రమతి చరిత్ర	0 5 0
మానసబోధశతకం సటీక	0-2-0	సత్యవతి చరిత్ర	0 5 0
శ్రీరామలింగేశశతకం	0-2-0	హరిదాసి	0 8 0
కవిచౌడప్పశతకం	0-2-0	జీవనవేదం	0 5 0
కుమారీశతకం సటీక	0-2-0	రాజరామమోహనరాయలువారి	
నృశింహశతకం	0-2-0	సందేశం	0 1 0
శ్రీకాళహస్తీశ్వరశతకం	0-1-0	టిప్పుసుల్తాను	1 4 0
చంద్రశేఖరశతకం	0-1-0	రామాయణ సారం	0 12 0
దశరథీశతకం	0-4-0	బ్రహ్మవిద్యాదర్పణం	1 0 0
భోగినిదండకం	0-1-0	కవిజీవితములు గురజాడ శ్రీరామ	
శ్రీశంకరాచార్యచరిత్ర పటముతో	0-2-0	మూర్తిగారు	2 8 0
దాదాభాయి నౌరోజీచరిత్ర	0-1-0	ఆంధ్రకవులచరిత్ర కం॥ వీ॥	3 0 0
వివేకానందస్వామి జీవితం	0-1-0	శ్రవణానందం తి॥ వేం॥	0 10 0
శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసజీవితం	0-2-0	పాణిగృహీత	0 13 0
అనీబిసెంటు దొరసానిగారిజీవితం	0-1-0	నానారాజసందర్శనం	1 0 0
శ్రీబాలగంగాధరతిలకు చరిత్రం	0-2-0	ముద్రారాక్షసం	0 8 0
సూరత్తుకాంగ్రెస్సు	0-2-0	మృచ్ఛకటిక	0 12 0
రామదాసు చరిత్రం	0-10-0	పండితరాయచరిత్ర	0 10 0
ఆనందమఠ నావలు	0-12-0	మాధవీలత	1 5 0
తారాభాయి డిటో	0-12-0	మనోరమ	1 5 0

మనోహరి డిటో	0-12-0	ప్రతాపరుద్రీయం నాటకం	1 0 0
శ్రీ సీతారామ డిటో	1-0-0	సత్యహరిశ్చంద్ర	0 8 0
పాండవజననం తి॥ వేం॥	0 8 0	ప్రహ్లాదనాటకం	0 5 0
పాండవప్రవాసం డిటో	0 12 0	శాకుంతల	0 12 0
పాండవ విజయం	0 12 0	తారా శశాంకవిజయంనాటకము	0 10 0
పాండవాశ్వమేధము	0 12 0	సతీసంయుక్త	0 14 0
పాండవోద్యోగము	0 10 0	యాచనూరేంద్రవిజయం	0 10 0
లీలావతీ నాటకం	0 8 0	శశికళాసుదర్శనం	0 8 0
విషాద సారంగధర ధ॥ కృష్ణమా		ప్రభావతీప్రద్యుమ్నం	1 0 0
చార్యులుంగారు	1 4 0	సావిత్రము, పో॥ కృ॥	0 5 0
చిత్రనళీయం	1 4 0	హార్మోనియం శిక్ష ప్రథమభాగం	
గయోపాఖ్యానం	0 8 0	ధేరం వేంకటేశ్వరరావు గారిచే	
ప్రసన్న యాదవం	0 8 0	చేయబడినది	0 12 0
పారిజాతాపహరణం	0 8 0	కాంత	0 2 0
అభినవరాఘవము	0 8 0	పట్టిసపు వేంకటేశ్వర్లుగారిది అద్వైత	
వీరమతి మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు	0 10 0	సుధానిధి 1-3 భాగములు	1 12 0
పుష్పవేణి	0 10 0	డిటో 2 భాగం	1 0 0
రుక్మిణీకళ్యాణం	0 8 0	డిటో 4 భాగం	1 0 0
బాలవితంతు విలాపం	0 4 0	డిటో 5 భాగం	0 10 0
స్త్రీధర్మబోధిని	0 4 0	యన్త్రచింతామణి	1 0 0
స్త్రీనీతి కథామంజరి	0 6 0	పరిపూర్ణబోధ సిద్ధాంతశిరోమణి	1 0 0
రాజశేఖ నోవలు	0 3 0	శ్రీయోగవాశిష్టసారం	0 8 0
లలిత	0 3 0	సుజ్ఞానదీపము	0 12 0
వీరమతి చక్రినికథ	0 8 0	పరమార్థసారం	0 3 0
ద్రౌపది చరిత్ర	0 3 0	కపిలసూత్రం	0 2 0
సీతాదేవి చరిత్ర	0 4 0	రామకృష్ణ విలోమకావ్యం	0 4 0
పుష్పవేణికథ	0 1 6	ఆనందలహరి	0 4 0
సీతాజననం	0 1 6	మాధవనిధానం	2 8 0
ధనాభిరామం నాటకం	0 8 0	రసేంద్రచింతామణి	2 4 0

ఉషాపరిణయం 0 8 0
కన్యాశుల్కం 0 12 0
రోహిణీసుధాకరవిజయం 0 12 0
రుక్మాంగద 1 0 0
బొబ్బిలియుద్ధనాటకం 0 12 0
పీష్వానారాయణరావు 0 8 0
విజయబొబ్బిలి. 0 8 0
బూతకఫల మణిమంజరి 1 పార్టు 0 12 0
మార్బిలుబయిండు 0 14 0
క్యాలికో 1 0 0
డిటో 1 పార్టు 1 4 0
డిటో ఇంగ్లీషు 0 14 0
వీర్యనష్ట సుఖరోగ చికిత్సాసారం 1 0 0
కలభాషిణి (చక్రనిశృంగారనాటకము) కళాపూర్ణోదయము లోని కథ 19 9 సం॥రం బి. యే. కు పఠితము 0 12 0
వేణీసంహారము (క్రొత్తగా తెలిగించినది) 0 12 0
బొబ్బిలియుద్ధనాటకము (వీరరసము) 0 12 0
ప్రద్యుమ్నోపాఖ్యానము (శృంగార ప్రబంధము) 0 12 0
ఏకావళీ పరిణయము (మంచి ప్రబంధము) 0 12 0
గౌతమీ మహాత్మ్యము 0 8 0
ఆనందోదయము (అచ్చ తెలుగు కావ్యము)
ఆంధ్రవిక్రమోర్వశీయవిమర్శనము 0 4 0
ఆంధ్ర వేణీసంహార విమర్శనము 0 4 0

పంచశిఖిజనక సంవాదం 0 1 0
ఘటికాచల మాహాత్మ్యము తెనాలి రామలింగకవి విరచితము) 0 8 0
వెంకటేశ్వరీయము (తిరుపతికథ)
కాళహస్తీశ్వర శతకము 0 1 0
కనకగిరి (చక్రనిపద్యకావ్యము) 0 8 0
జ్ఞానవతీచరిత్రము (వచనకావ్యము)
కీర్తి కాంత స్వయంవరము (పద్యము) 0 5 0
సత్యనారాయణోపాఖ్యానము 0 2 0
సావిత్రీచరిత్రము (మంచికావ్యము)
గజాననవిజయము (పద్యము)
భగవద్విలాసము (డిటో)
శ్రీకృష్ణలీలావిలాసము (శృంగారము) 0 4 0
చంద్రాలోకము 0 2 0
వధూవిజయము 0 2 0
కాళిదాస కేరళీ జ్యోతిష గ్రంథం 0 8 0

అచ్చులోనున్నవి.

1 తెనాలి రామకృష్ణచరిత్రము
2 కాళిదాస విలాసము
3 పతివ్రతల చరిత్రము

గౌరాంగచరిత్ర 1 భాగం 1 4 0
రామకృష్ణ పరమహంస పద్యకావ్యం 0 8 0
స్వయంసహాయం 0 8 0
భక్తియోగము 1 8 0
తుకారామ్ 0 8 0
అబ్రహాములింకను 0 12 0
హిందూమహాయుగము 1 0 0

మేఘసందేశము	1	8	0
రఘువంశము, 6 సర్గలు	1	8	0
కుమారసంభవము ,,	1	8	0
అమరుకము—శృంగారలక్ష్యము	0	12	0
పుష్పబాణవిలాసము ,,	0	8	0
భర్తృహరిశతకత్రయము—సం. వ్యాఖ్య, తె. సంపూర్ణటీక, లక్షణకవి పద్యములును	1	8	0
హితోపదేశము—తెనుగు తర్జుమాతో	1	0	0
పంచతంత్రము—మూలమాత్రము	1	4	0
దశకుమారచరిత్రం—మూలమాత్రము	1	0	0
,, తెనుగుతర్జుమాతో	1	12	0
విక్రమార్కచరిత్ర—మూలమాత్రము	0	8	0
,, తె. టిప్పణము, తెనుగు తర్జుమాతో	0	12	0
భోజచరిత్ర—మూలమాత్రము	0	8	0
,, తె. టిప్పణము తెనుగు తర్జుమాతో	1	0	0
బిల్హణచరిత్ర—తె. సంపూర్ణటీక	0	4	0
రసమంజరి—శృంగార విస్తరము తె. సంపూర్ణటీక	0	12	0
ప్రియదర్శికానాటిక—సం. టిప్పణము తె. సంపూర్ణటీక, తె. తర్జుమాయు, పద్యములును	0	8	0
శబ్దమంజరీతిజంతమంజరులు—ఆంధ్ర వివరణ సమేతము	0	4	0

ఆబ్దికవ్రతముల కల్పములు	0	4	
అమరము పెద్దయక్షరములు, మూలము	0	4	[illegible]
విష్ణుసహస్రనామములు మొదలైనవి	0	4	0
జీవశాస్త్రము	1	8	0
రాణీసంయుక్త	0	12	0
మహమ్మదీయమహాయుగము	1	12	0
పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రము	1	5	[illegible]
రసాయనశాస్త్రము	1	4	[illegible]
ఆంధ్రులచరిత్ర (మొదటిభాగము)	1	4	[illegible]
కమలాదేవి	1	2	0
కలరా	0	6	0
ప్రకృతిశాస్త్రముల ప్రథమపాఠములు	1	10	0
భౌతికశాస్త్రప్రథమపాఠములు	0	9	0
రా. బ. క. వీరేశలింగముగారి స్వీయచరిత్రము	1	8	0
భౌతికశాస్త్రము	1	8	0
ఢిల్లీదర్బారు	1	8	0
దుర్గేశనందిని	1	0	0
వసుమతీవసంతము	1	8	0
లలితచంద్రహాసము	0	14	0
మృణ్మయి	1	5	0
సీతారామ	1	8	0
నూర్జహాను	1	8	0
రాజసింహ	1	8	0

వలయువారు,

ఆర్యపుస్తకాలయము; రాజమహేంద్రవరము.

అని వ్రాసుకొనవలయును.

శ్రీ చింతామణిముద్రాక్షరశాల:— రాజమహేంద్రవరము.